

**Roș Hașana
5783
Șana Tova
uMetuka!**

Rafael Shaffer și Shlomo Baksh

Eduard Kupferberg

Moment solemn la Templul Coral

Lansarea cărții fundamentale a iudaismului – Tora – în limba română

La 4 septembrie a.c., de Ziua Europeană a Culturii Iudaice, la Templul Coral din București a fost lansat noul Humaș în limba română – Tora și Haftarat – operă realizată cu un efort de șapte ani de fostul prim-rabin al FCER, Șlomo Sorin Rosen.

În deschiderea manifestării – la care au participat rabini din România și din străinătate, reprezentanți ai altor culte, conducerea FCER și a CEB, enoriași –, Eduard Kupferberg, secretarul general al FCER și directorul Cancelariei Rabinice, a subliniat importanța momentului, arătând că lansarea uneia dintre cele mai importante cărți pentru orice comunitate evreiască – și anume traducerea în limba română a Torei, cele cinci cărți ale lui Moise – este un eveniment mult așteptat. Traducerea, a subliniat vorbitorul, se bazează direct pe textul ebraic, cu varianta în limba română și cu textul ebraic redat în transliterare, pentru cei care nu cunosc bine literele ebraice, dar vor să citească textul în ebraică. Traducerea este însoțită de note explicative și îndrumări, de haftaroturile care se citesc la fiecare Șabat. Traducerea și redactarea acestei opere sunt realizate de prim-rabinului Șlomo Sorin Rosen, rezultat al unor eforturi multianuale. Evenimentul s-a desfășurat atât în Templul Coral din București, cât și prin Zoom.

În continuare, directorul Cancelariei Rabinice l-a invitat pe deputatul Silviu Vexler, președintele FCER, să vorbească despre semnificația acestei cărți pentru comunitățile evreiești din România.

Silviu Vexler: „Mi-aș dori ca, mai devreme sau mai târziu, toți evreii din România să aibă acces la acest volum fundamental”

În deschiderea discursului său, Silviu Vexler a vorbit despre viitorul comunităților evreiești din România și despre importanța cărții lansate, în acest sens.

„Acest volum este unul cu totul special, nu doar datorită efortului masiv depus pentru realizarea sa, ci și datorită însemnătății morale și de suflet, adusă de această carte tuturor celor care o vor ține în mână. Între primele persoane care au avut ocazia să exploreze paginile cărții m-am numărat și eu. Deși traducerea cât mai fidelă a textului original este una fundamentală, m-am axat, ca și în cazul Sidurului care a fost editat în urmă cu ceva ani, pe explicațiile care, cel puțin în ceea ce mă privește, au făcut diferența între o traducere standard a unei cărți (fie și o carte religioasă centrală) și posibilitatea de a înțelege cu adevărat. Crescând într-o comunitate mică, am participat întotdeauna la rugăciuni, fără a le înțelege. Or, atunci când nu ai posibilitatea de a înțelege cu adevărat o rugăciune, când nu ai posibilitatea de a simți puterea cuvântului, chiar și acel moment își pierde într-un fel sensul. Sunt convins că pentru mulți dintre evreii din România, momentul în care au început să înțeleagă cu adevărat rugăciunile – nu doar ca simbolică sau ca tradiție, ci efectiv ca rugăciune individuală, ca dialogul omului obișnuit cu Dumnezeu – s-a întâmplat atunci când primul Sidur a fost tradus în România. Iar acum acest volum este la dispoziția tuturor”, a spus președintele FCER, Silviu Vexler.

„Cred că dorința care a marcat apariția acestei cărți – și, trebuie să recunosc, și o surpriză majoră în plan personal – a fost interesul pe care l-a stârnit în rândul oamenilor. Dacă ar fi să pun o etichetă acestei cărți, aceasta este *Prietenia*. Pentru că nu găsec un alt sentiment care ar fi putut impulsiunea un asemenea efort masiv, făcut benevol, decât dragostea și prietenia care i-a legat pe toți cei care au fost implicați în realizarea sa. O motivație pentru FCER în promovarea acestui eveniment, la care participăm astăzi, este tocmai dorința ca acest volum să reprezinte o nouă conexiune între membrii comunităților evreiești și sinagogă, pentru tot ceea ce înseamnă

viața religioasă și comunitară pentru fiecare dintre noi. În același timp, este și o speranță pentru viitorul pe care îl are viața evreiască din România.

Mi-aș dori ca, mai devreme sau mai târziu, toți evreii din România să aibă acces la acest volum fundamental”, a mai spus, între altele, Silviu Vexler.

**Rabin Șlomo Sorin Rosen:
„Un proiect de suflet!”**

Aflat în Canada, Șlomo Sorin Rosen, fost prim-rabin al FCER, și-a manifestat regretul că nu poate fi prezent fizic la lansare, ci numai virtual. El a mulțumit tuturor celor care au venit la eveniment și au luat cuvântul, rabini, colaboratori de prestigiu, personalități din viața culturală și de cult.

Pentru Șlomo Sorin Rosen lucrarea a reprezentat un proiect de suflet pe care l-a început în urmă cu șapte ani, considerându-l un fel de obligație morală, pentru ca evreii din România să aibă o cale de acces la spiritualitatea și înțelepciunea iudaică. Înainte de a vorbi despre importanța lucrării, el a mulțumit colaboratorilor săi, fără de care nu ar fi putut realiza această muncă: soției lui, Livia, al cărei spirit critic a ajutat la depistarea unor erori, prietenului Mihnea Guttman, fost membru al comunității evreiești din România, care a făcut observații și aprecieri cu privire la calitatea traducerii textului, lui Bobby Shol din Canada, prietenilor din România care se aflau în sală. A mulțumit, de asemenea, pentru observații și sugestii, prim-rabinului Rafael Shaffer, conducerii FCER și președintelui Silviu Vexler, lui Eduard Kupferberg, directorul Cancelariei Rabinice,

**EVA GALAMBOS
GEORGE GILEA**
(Continuare în pag. 6)

**Ceremonie militară
la 145 de ani de la
numirea primului
ofițer evreu în Armata
României** PAG. 3

**E.S. Reuven Azar,
noul ambasador
al Israelului, și-a
început activitatea**

PAG. 4

**Pregătirile de Roș
Hașana reprezintă
centrul activităților
noastre pentru
întregul an**
Interviu cu prim-rabinul FCER,
Rafael Shaffer PAG. 7

**Wilhelm Filderman
– 140 de ani de la
naștere** PAG. 13

**Fată-n față –
Interviu cu
președintele C.E.B.,
ing. Paul Schwartz** PAG. 16

**PAG. 18 ProEtnica
2022 – o celebrare a
interculturalității**

**München. 50 de
ani de la masacrul
sportivilor
israelieni la Jocurile
Olimpice** PAG. 20

Mesajul de Roș Hașana al președintelui FCER-CM, Silviu Vexler

În valorile comune găsim puterea de a merge mai departe

În anul iudaic 5783, pe care îl avem în față, trebuie să fim mai uniți ca oricând în jurul valorilor pe care le împărtășim și care dau măsura identității noastre evreiești. Avem nevoie de o viață religioasă vie, de o viață culturală dinamică, de reconfirmarea constantă în societate a valorilor fundamentale ale democrației. Pe parcursul anului iudaic 5782 ne-am confruntat cu o pandemie care a presupus numeroase provocări și în urma căreia am pierdut mulți oameni dragi, dar și cu un război (încă în desfășurare) la granița României, cel mai mare din Europa de după Al Doilea Război Mondial. Un conflict care a luat multe vieți nevinovate. Evreii și comunitățile evreiești știu foarte bine ce înseamnă suferința celor nevinovați aflați în calea armelor.

Un astfel de moment este extrem de dificil pentru orice generație. Acum suntem chemați să facem față tuturor acestor provocări și vom reuși cu adevărat doar dacă punem în valoare și ducem mai departe, împreună, principiile în care credem și care ne-au conferit o identitate unică.

Chiar dacă anul iudaic 5782 a fost unul greu pe mai multe planuri (sanitar, economic, umanitar), am obținut rezultate foarte bune, cu multă muncă și enorm de multe sacrificii.

Pandemia a dus la un efort extraordinar pentru continuarea unei activități fundamentale desfășurate la nivel național de către Federația Comunităților Evreiești din România: programul de asistență socială și medicală, destinat supraviețuitorilor Holocaustului și persoanelor vârstnice din cadrul comunităților evreiești aflate într-o situație materială precară. FCER a asigurat în permanență distribuția serviciilor și furnizarea orelor de îngrijire la domiciliu în condiții de siguranță pentru asistați, dar și pentru personalul angajat, inclusiv pe întreaga durată a pandemiei.

Vom continua și în viitor, cu aceeași forță, dedicație, convingere și energie!

O primă întâlnire cu noul ambasador al Israelului la București

Silviu Vexler și Reuven Azar

Reuven Azar este, de la începutul lunii septembrie, noul ambasador al Israelului în România. De curând, acesta a făcut o primă vizită la sediul Federației Comunităților Evreiești din România, unde a fost primit de președintele FCER, deputatul Silviu Vexler.

„A fost o plăcere deosebită să primesc vizita ambasadorului Statului Israel, Excelența Sa domnul Reuven Azar.

În cadrul discuțiilor am subliniat importanța fundamentală pe care FCER o acordă dezvoltării relațiilor dintre România și Statul Israel și întreaga noastră deschidere pentru continuarea colaborării și sprijinirea demersurilor în acest sens. De asemenea,

Războiul din Ucraina și fluxul mare de refugiați care au venit spre România au impus un răspuns imediat din partea FCER, cu sprijinul esențial al JDC, astfel încât să le putem oferi suport celor aflați în nevoie. Situația a fost gestionată eficient încă din primele ore ale războiului. Centrele de primire ale FCER și JDC, organizate inițial în mai multe puncte de trecere a frontierei, și în principal la Vama Siret, au preluat mii de refugiați cărora, în urma unui efort considerabil, am reușit să le asigurăm în primul rând hrană, transport și cazare.

Într-un context național și internațional complicat, viața evreiască din România s-a bucurat de reușite notabile.

La sfârșitul anului 2021, pe 2 decembrie, la Templul Coral a avut loc întâlnirea liderilor cultelor religioase din România cu prim-ministrul României, prima dată când o astfel de reuniune s-a desfășurat într-un lăcaș de cult. Această manifestare deosebit de importantă a fost, în același timp, și o recunoaștere a relațiilor excelente pe care FCER-CM le are cu celelalte culte și cu Guvernul României.

Pe 25 ianuarie 2022, la Templul Coral a avut loc ceremonia dedicată Zilei Internaționale de Comemorare a Victimelor Holocaustului, organizată de FCER în parteneriat cu Ministerul Afacerilor Externe și cu Ministerul Justiției. Desfășurată cu participarea președintelui României, ES domnul Klaus Iohannis, a președintelui Camerei Deputaților, domnul Marcel Ciolacu, a prim-ministrului României, domnul Nicolae Ciucă, și a majorității membrilor Guvernului României și ai Corpului Diplomatic, ceremonia a avut un rol esențial pentru prezentarea în spațiul public a solidarității tuturor forțelor democratice în fața antisemitismului și negaționismului, dar și pentru stabilirea unui angajament ferm față de păstrarea memoriei Holocaustului și sprijinirea supraviețuitorilor Holocaustului.

i-am prezentat domnului ambasador situația comunităților evreiești, proiectele naționale desfășurate de Federația Comunităților Evreiești din România, programele de asistență socială și medicală, respectiv inițiativele de preservare și punere în valoare a patrimoniului, tradițiilor și culturii evreiești din țara noastră.

Am evidențiat proiectele educaționale aflate în curs de desfășurare, alături de elemente privind contribuția și prezența evreilor în istoria României.

Bine ați venit, domnule ambasador!”, a transmis Silviu Vexler în urma acestei întâlniri.

GEORGE GÎLEA

În plan parlamentar am continuat promovarea legislației în favoarea supraviețuitorilor și a urmașilor supraviețuitorilor Holocaustului, obținând majorarea indemnizațiilor și clarificarea aspectelor privind acordarea acestora. În același timp, am susținut măsurile necesare pentru dezvoltarea vieții evreiești din România, sprijinirea vieții religioase și restaurarea sinagogilor din țara noastră.

Am răspuns în permanență atacurilor îndreptate împotriva evreilor din România, a Statului Israel și am combătut cu toate mijloacele aflate la dispoziție tentativele de reabilitare a mișcării legionare și/sau a unor criminali de război din perioada Holocaustului.

Am văzut în același timp ascensiunea antisemitismului din ultimii ani, dar nu numai a antisemitismului, ci și a extremismului, în general, indiferent de formele sale, indiferent de modul în care acesta s-a propagat. Am văzut violența discursului public și a agresivității. Privind spre viitor, îmi dau seama că acest rău nu poate fi combătut decât prin educație – piatra de temelie a oricărei societăți democratice.

În mod cu totul distinct, adoptarea și promulgarea Legii pe care am inițiat-o în vederea predării disciplinei „Istoria Evreilor. Holocaustul” în liceele din România, ca parte a trunchiului comun, rămâne un moment istoric atât pentru România, cât și pentru memoria tuturor victimelor Holocaustului. Am stabilit o fundație pentru viitorul nostru comun, un cadru modern prin care tinerii pot învăța și înțelege ceea ce s-a întâmplat în trecut, ca parte centrală în formarea lor drept cetățeni. Educația și înțelegerea sunt cele mai bune instrumente pentru cultivarea democrației și a libertății, pentru a lupta împotriva antisemitismului, intoleranței și extremismului. Această Lege are și o importanță simbolică prin asigurarea mijloacelor necesare recuperării istoriei și identității evreilor români. Un imperativ moral pentru repararea nedreptăților regimurilor dictatoriale care au condus România în timpul Holocaustului și un gest public pentru recunoașterea în continuare a suferinței terifiante a oa-

menilor care au trecut prin cele mai negre momente. Subliniez obținerea consensului tuturor partidelor parlamentare democratice pentru aceste inițiative.

Un succes major al FCER din anul iudaic 5782 a fost reînagurarea Sinagogii din Cetate, după un proces complex de reabilitare, la 150 de ani de la edificarea acestui monument istoric din Timișoara. Înțelegerea pentru ceea ce înseamnă viața de cult și particularitățile acesteia pentru fiecare dintre noi, sublinierea rolului istoric și contribuția cultelor la realizarea României moderne de astăzi, importanța sprijinirii vieții religioase și a tradițiilor individuale ale fiecărui cult – toate aceste elemente au un rol determinant pentru întreaga societate. De-a lungul anilor ni s-a spus adeseori într-un mod foarte insistent că nu are rost să continuăm cu restaurarea sinagogilor. Pentru cine, pentru ce, de ce? Cu toate acestea, Federația Comunităților Evreiești din România a luptat și continuă să lupte cu toată puterea pentru această datorie sacră și pentru acest ideal – un ideal al tuturor comunităților din țara noastră. Nu am uitat în nicio clipă că o sinagogă este, înainte de orice, locul care păstrează sufletul și amintirea comunității evreiești pe care o deservește. Visurile pot deveni realitate și pot aduce speranță, dar ele au nevoie de oameni și de dorință pentru a fi împlinite.

O atenție deosebită a fost acordată dezvoltării relațiilor FCER în plan extern. În prezent, acestea sunt mai variate și mai strânse ca oricând, dovadă fiind întâlnirile constante și extrem de benefice cu majoritatea ambasadorilor acreditați la București. Recent, a avut loc vizita istorică a președintelui Republicii Federale Germania, Frank Walter Steinmeier, la Templul Coral.

Țării noastre de suflet, Israel, de care suntem legați pentru totdeauna, îi urăm să primească din partea tuturor recunoașterea pe care o merită și pacea pe care și-o dorește cu atâta ardore!

Să avem cu toții un an bun, să rămânem uniți în jurul valorilor pe care le împărtășim, pentru a depăși, împreună, greutățile din fața noastră!

Șana Tova uMetuka!

Silviu Vexler consideră că înlocuirea lui Victor Opaschi este o greșeală majoră

Într-o postare pe pagina sa de Facebook, din data de 16 august, deputatul Silviu Vexler, președintele FCER-Cultul Mozaic, a arătat că, după părerea sa, „înlocuirea domnului Victor Opaschi de la Secretariatul de Stat pentru Culte este o greșeală majoră”, exprimându-și regretul că a apărut această situație.

Motivul pentru care președintele FCER consideră că înlocuirea lui Victor Opaschi a fost o eroare sunt atenția pe care fostul secretar de stat de la Culte a acordat-o „bunei desfășurări a vieții religioase din România, sprijinul pe care domnia-sa l-a acordat în mod constant soluționării problemelor specifice ale fiecărui cult, dar și implicarea personală pentru păstrarea și promovarea patrimoniului religios din țara noastră. Prin fapte, și nu doar în teorie”.

Deputatul minorității evreiești a subliniat că există „două principii fundamentale care trebuie să guverneze

relația dintre Stat și Culte: neutralitatea și tratamentul egal acordat fiecăruia dintre cele 18 Culte recunoscute în România”, iar în coordonarea domnului Opaschi, Secretariatul de Stat pentru Culte a respectat permanent aceste principii.

În finalul postării sale, Silviu Vexler a mai evidențiat faptul că, în ceea ce îl privește, consideră că înlocuirea lui Victor Opaschi în acest moment „va aduce prejudicii stabilității și echilibrului de care ne bucurăm în această relație, unul dintre cele mai sensibile domenii ale societății” și că „Secretariatul de Stat pentru Culte a fost locul în care am găsit de fiecare dată pe cineva care să fie alături de noi și să ne ajute. Nu este puțin lucru... Din contră. Îi sunt recunoscător domnului Victor Opaschi pentru tot ceea ce a făcut și pentru relația profesională impecabilă dintre domnia-sa și Federația Comunităților Evreiești din România”. (A.M.)

Ceremonie militară la 145 de ani de la numirea primului ofițer evreu în Armata României

În data de 1 septembrie 2022, în Piața Constituției din București a avut loc o ceremonie militară de amploare, prilejuită de împlinirea a 145 de ani de la numirea primului ofițer evreu în Armata României: Mauriciu Brociner și-a câștigat cu ardoare, competență, eroism și sânge drepturi pe care camarazii lui români le aveau din naștere și de care se bucurau fără opreliști. A fost un exemplu luminos de cutezanță și abnegație, dovedind că niciun obstacol nu este de netrecut și niciun țel nu este de neatins. A obținut performanțe remarcabile nu doar în cariera militară, în care a avansat până la gradul de colonel, ci și în cea diplomatică și mai ales ca funcționar al Curții Regale pe care a slujit-o timp de 40 de ani", a spus ministrul Apărării Naționale, Vasile Dîncu.

„Ca sociolog, dar și ca pasionat de istorie, pot să spun că este dureros de înțeles cum într-o Europă civilizată, cea care a dat lumii Renașterea, Iluminismul, care a creat o cultură de un rafinament fără precedent, s-a putut întâmpla ca pe baza unor criterii de segregare etnică, intensificate în secolul al XIX-lea, oamenii să fie împărțiți în categorii în care unii să nu aibă drepturi normale. (...) Mauriciu Brociner, ofițer al Armatei României și veteran rănit în Războiul de Independență, a cunoscut umilința de a i se fi refuzat dreptul la pensie de stat, ca urmare a prevederilor unor legi antisemite adoptate în țara noastră în anii întunecați ai regimurilor de extremă dreaptă. S-a stins neîmpăcat cu această situație absurdă în 1946, la vârsta de 91 de ani. Ceremonia de astăzi se constituie și într-o reparație morală a nedreptăților la care a fost supus acest ofițer al armatei române. Nu semnificația etnică este primordială aici, ci omagiem lucruri mai profunde: umanitatea, sacrificiul pentru comunitatea de care aparții, chiar dacă ea nu te vrea din tot sufletul. Este o altă definiție a iubirii: exigența necondiționatului – să dai fără a pretinde nimic în schimb. În numele Ministerului Apărării Naționale și în nume personal, aduc un pios omagiu colonelului Mauriciu Brociner și tuturor celor care au luptat pentru a li se recunoaște condiția de oameni, de egali ai noștri, ai tuturor. Este o mare victorie a umanității contra barbariei, asupra neîncrederii și nepăsării; indiferent când vine această recunoaștere, nu este prea târziu. Faptul că suntem cu toții astăzi aici, după un secol și jumătate aproape, este cea mai bună dovadă. Dumnezeu să-l odihnească în pace pe Mauriciu Brociner, iar pe dvs. să vă bucure că ați participat la un act de dreptate istorică”, a mai spus Vasile Dîncu.

Primul discurs i-a aparținut Ministrului Apărării Naționale, Vasile Dîncu: „Este o onoare deosebită să fiu prezent la o ceremonie plină de semnificații, cu o tulburătoare încărcătură istorică și emoțională. Îi mulțumesc domnului președinte al FCER, Silviu Vexler, pentru această invitație și pentru că m-a făcut părtaș la o poveste frumoasă despre istorie, care poate fi transformată într-un act educațional de o mare forță expresivă și socială. Marcăm astăzi 145 de ani de la înălțarea în gradul de sublocotenent a primului ofițer evreu din Armata României.

Vasile Dîncu

Mauriciu Brociner s-a născut în 15 iulie 1855, la Iași, fiind unul dintre cei patru fii ai lui Idel Ber Brociner, evreu român cu o educație modernă, urmaș al rabinului Abraham David Bender. După absolvirea Academiei de Comerț din Viena s-a întors în România și, în 15 noiembrie 1874, s-a înrolat ca voluntar în regimentul al III-lea de Infanterie de linie din Craiova, în batalionul I comandat de căpitanul Valter Mărăcineanu. A fost avansat pe rând caporal și sergent, iar în zilele premergătoare intrării armatei române în războiul în care aveam să ne câștigăm independența țării, în 15 iulie 1877, la Verbița, chiar de ziua sa de naștere, a fost înălțat în gradul de sublocotenent și repartizat la batalionul de miliții din București, devenind astfel primul ofițer român activ de origine evreiască. Nu a ales o cale comodă de a se prezenta la București, ci a cerut permisiunea de a rămâne pe front în mijlocul camarazilor, participând astfel, în 30 august 1877, la atacul asupra redutei Grivița 2, în timpul căruia a fost rănit. Eroismul dovedit pe câmpul de luptă avea să fie răsplătit de armata română cu cea mai mare distincție a tânărului stat de atunci, Ordinul Steaua României, dar și cu primirea cetățeniei române, alături de alți aproape 900 de etnici evrei, veterani ca și el ai Războiului de Independență.

Din păcate, a fost nevoie de o măsură cu caracter excepțional pentru a conferi acest veritabil drept unor eroi care în mod normal ar fi trebuit să-l aibă deja. Mauriciu Brociner și-a câștigat cu ardoare, competență, eroism și sânge drepturi pe care camarazii lui români le aveau din naștere și de care se bucurau fără opreliști. A fost un exemplu luminos de cutezanță și abnegație, dovedind că niciun obstacol nu este de netrecut și niciun țel nu este de neatins. A obținut performanțe remarcabile nu doar în cariera militară, în care a avansat până la gradul de colonel, ci și în cea diplomatică și mai ales ca funcționar al Curții Regale pe care a slujit-o timp de 40 de ani", a spus ministrul Apărării Naționale, Vasile Dîncu.

„Ca sociolog, dar și ca pasionat de istorie, pot să spun că este dureros de înțeles cum într-o Europă civilizată, cea care a dat lumii Renașterea, Iluminismul, care a creat o cultură de un rafinament fără precedent, s-a putut întâmpla ca pe baza unor criterii de segregare etnică, intensificate în secolul al XIX-lea, oamenii să fie împărțiți în categorii în care unii să nu aibă drepturi normale. (...) Mauriciu Brociner, ofițer al Armatei României și veteran rănit în Războiul de Independență, a cunoscut umilința de a i se fi refuzat dreptul la pensie de stat, ca urmare a prevederilor unor legi antisemite adoptate în țara noastră în anii întunecați ai regimurilor de extremă dreaptă. S-a stins neîmpăcat cu această situație absurdă în 1946, la vârsta de 91 de ani. Ceremonia de astăzi se constituie și într-o reparație morală a nedreptăților la care a fost supus acest ofițer al armatei române. Nu semnificația etnică este primordială aici, ci omagiem lucruri mai profunde: umanitatea, sacrificiul pentru comunitatea de care aparții, chiar dacă ea nu te vrea din tot sufletul. Este o altă definiție a iubirii: exigența necondiționatului – să dai fără a pretinde nimic în schimb. În numele Ministerului Apărării Naționale și în nume personal, aduc un pios omagiu colonelului Mauriciu Brociner și tuturor celor care au luptat pentru a li se recunoaște condiția de oameni, de egali ai noștri, ai tuturor. Este o mare victorie a umanității contra barbariei, asupra neîncrederii și nepăsării; indiferent când vine această recunoaștere, nu este prea târziu. Faptul că suntem cu toții astăzi aici, după un secol și jumătate aproape, este cea mai bună dovadă. Dumnezeu să-l odihnească în pace pe Mauriciu Brociner, iar pe dvs. să vă bucure că ați participat la un act de dreptate istorică”, a mai spus Vasile Dîncu.

Mesajul președintelui României, E.S. Klaus Werner Iohannis, a fost

Mihai Șomordolea

transmis de general-locotenentul Mihai Șomordolea, secretarul Consiliului Suprem de Apărare a țării. După o scurtă biografie a lui Mauriciu Brociner, a fost punctată semnificația acestei ceremonii în prezent:

„Evenimentul de astăzi pune în evidență unitatea și dăruirea cu care locuitorii țării noastre, indiferent de

etnie, au luptat sub culorile drapelului românesc pentru libertatea, independența și idealurile naționale, iar sacrificiile lor nu vor fi uitate. Lupta în comun, umăr la umăr la tuturor celor care împărtășesc aceleași valori și idealuri este astăzi chiar spiritul Alianței din care și România face parte. Acum suntem toți pentru unul, unul pentru toți, iar sub această deviză a Alianței Nord-Atlantice, cea mai puternică alianță politico-militară defensivă, militarii noștri se pregătesc și luptă împreună cu camarazii lor din statele NATO, într-o expresie a comuniunii de valori și a cetățeniei democratice, în care respectul diversității noastre culturale ne întărește și ne apropie. În actualul context, marcat de multiple crize care accentuează însă intoleranța și actele de violență împotriva unor întregi categorii de oameni, astfel de manifestări nu trebuie tolerate. Implementarea Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură pentru perioada 2021-2023, care produce deja efecte benefice la nivel național, demonstrează încă o dată hotărârea țării noastre în promovarea toleranței și a bunei înțelegeri în societate. Doar prin cunoaștere și respect reciproc, valorile umaniste universale care stau la baza Cartei universale a drepturilor omului și a tratatelor Uniunii Europene vor triumfa, contribuind la creșterea toleranței și la consolidarea păcii, iar țara noastră este pe deplin angajată în această direcție. Mulțumesc comunității evreiești pentru implicarea în viața socială din România și îi asigur pe membrii acesteia, precum și pe membrii celorlalte grupuri etnice de pe teritoriul țării noastre, de întregul meu sprijin în realizarea dezideratelor propuse. Doar împreună și strâns uniți putem contribui la dezvoltarea României”, a transmis general-locotenentul Mihai Șomordolea din partea președintelui Klaus Iohannis.

În discursul său, Marian Enache, președintele Curții Constituționale a României, a arătat:

„Doresc să adresez sincere felicitări Ministerului Apărării Naționale, domnului ministru Vasile Dîncu, și deopotrivă președintelui FCER, domnul deputat Silviu Vexler, pentru organizarea acestui eveniment consemnabil în istoria relațiilor noastre fraterne dintre poporul român și etnicii evrei, dintre populația evreiască și instituțiile fundamentale politice și constituționale ale statului român. Acest eveniment cu o mare încărcătură istorică reprezintă un reper simbolic al cooperării loiale dintre români și evrei, prin slujirea lor împreună în cadrul uneia dintre cele mai stabile și apreciate instituții ale statului român, de la începutul constituirii ei și până în zilele noastre – Armata României. Astăzi avem o ocazie deosebită să privim istoria în momentele ei majore, pe firul vieții unui om care, prin faptele și sacrificiul său, a devenit emblematic pentru noi toți. Mauriciu Brociner a fost un evreu care a trăit în România și al cărui destin s-a împletit cu unele secvențe esențiale din istoria modernă a României: Războiul de Independență, Primul și Al Doilea Război Mondial. (...) Împrejurarea că astăzi se marchează printr-o ceremonie militară acest eveniment la care suntem prezenți exprimă cea mai elocventă dovadă de prețuire și respect pentru implicarea și contribuția etnicilor evrei în Armata

Marian Enache

României, care au apărut valorile și integritatea statului român, ale națiunii române. Acesta este un omagiu deplin al recunoașterii și recunoștinței instituțiilor actuale românești, al faptelor de arme ale oștenilor evrei în armata română, al devotamentului acestora pentru păstrarea identității, independenței și unității României.

În ceea ce mă privește, consider că în actualele condiții geopolitice și ale turbulențelor relațiilor internaționale, acum poate mai mult ca oricând se impune să reafirmăm unitatea popoului și egalitatea între cetățenii săi ca singurul fundament al statului român, România fiind patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, opinie, sex, apartenență politică, avere sau origine socială. Și nu pot să nu reamintesc în acest context special îndatorirea fundamentală a fiecărui cetățean, potrivit căreia fidelitatea față de țară este sacră, iar cetățenii ei, indiferent de deosebirile inerente între aceștia, au dreptul și obligația să apere țara, și aceasta cu atât mai mult cu cât România este țară membră a Uniunii Europene și membră a Tratatului Atlanticului de Nord. Sunt încredințat că aceleași sentimente și convingeri i-au condus pe români, pe evrei și pe exponenții altor naționalități care au făcut parte din armata română și atunci, ca de altfel și astăzi, după 145 de ani. Dar tradiționala noastră conviețuire pașnică și colaborarea loială nu s-au limitat și nu se limitează la participarea la acțiuni ale armatei române, ci s-au vădit în toate domeniile de activitate, de la cele științifice și economice până la sfera culturală și academică, multe dintre ele cu rezultate de excelență. Constituția actuală a României, care reprezintă așezământul politic și juridic fundamental al țării, consacră și garantează persoanelor minorităților naționale dreptul la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identităților etnice, culturale, lingvistice și religioase, statul român fiind unul dintre statele europene cu standardele cele mai avansate de protecție a acestor drepturi. În încheiere, vreau să transmit urări de bine, conviețuire pașnică și loială între românii și cetățenii români aparținând comunității evreiești din România, și să ne dea Dumnezeu pace și bunul obicei al prieteniei. Vă mulțumesc!”, a spus președintele Curții Constituționale a României, Marian Enache.

Discursul de încheiere i-a aparținut deputatului Silviu Vexler, președintele FCER:

„Astăzi, aici, în fața dumneavoastră, la 145 de ani distanță, se împlineste visul unei comunități, al speranțelor unor oameni pentru care România a însemnat totul, chiar și atunci când nu aveau aproape nimic. Într-un act istoric unic, atât în timpul Războiului de Independență, cât și al Primului Război Mondial, evreii au adus jertfa supremă, deși nu erau recunoscuți drept cetățeni ai României. Povestea lui Mauriciu Brociner, cel care are distincția de a fi primul evreu care a devenit ofițer în armata română, primul evreu care a fost decorat de statul român și primul

CLAUDIA BOSOI

(Continuare în pag. 21)

E.S. Reuven Azar, noul ambasador al Israelului, și-a început activitatea

Klaus Iohannis și Reuven Azar

Sosit luna trecută la București, la 7 septembrie a.c. E.S. Reuven Azar, noul ambasador al Statului Israel în România, și-a prezentat scrisorile de acreditare președintelui Klaus Iohannis. La discuțiile cu ambasadorul Statului Israel, președintele României a evidențiat nivelul excelent al relațiilor bilaterale, cu caracter strategic, exprimându-și dorința de a consolida în continuare relațiile politico-diplomatice și în plan sectorial, prin implementarea susținută a aspectelor agreeate la cel mai înalt nivel în cadrul numeroaselor întâlniri din ultimii ani, se arată într-un comunicat de presă al Administrației Prezidențiale.

Președintele Klaus Iohannis a salutat ritmul ascendent al cooperării bilaterale sectoriale și a exprimat interes pentru atragerea de noi investiții israeliene în România, în sectoare precum energia și agricultura, cu accent pe managementul apei, tehnologii înalte de monitorizare și irigare, în domeniul energiei, respectiv al sănătății. De asemenea, a evocat oportunitățile de cooperare în domeniul apărării.

Ambasadorul Statului Israel, Reuven Azar, a exprimat angajamentul său de a contribui la adâncirea și extinderea relațiilor bilaterale în multiple domenii, cu accent pe dezvoltarea de noi proiecte de cooperare în domeniile de interes comun și care să răspundă provocărilor actuale, se subliniază în comunicat.

Ambasadorul Statului Israel și-a început activitatea printr-o vizită la Oradea, unde s-a întâlnit cu oficialități și cu oameni de afaceri, precum și cu președintele Comunității Evreilor din Oradea, ing. Felix Koppelman. La București s-a întâlnit cu peste 50 de oameni de afaceri israelieni, aflați în România. Cu acest prilej, domnia sa a subliniat importanța consolidării cooperării dintre cele două țări, scoțând în evidență faptul că fiecare om de afaceri israelian e la rândul său un ambasador.

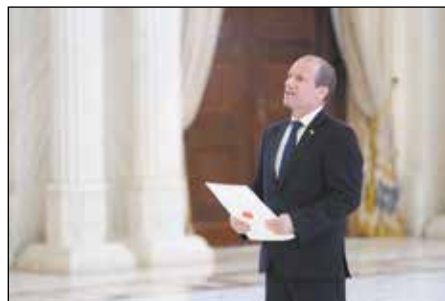
O cină festivă în onoarea noului ambasador, organizată de autoritățile publice locale, a fost găzduită de președintele Comunității Evreilor din Oradea, ing. Felix Koppelman, la Sinagoga Sion din oraș.

Cine este noul ambasador al Statului Israel?

Diplomat de carieră, ambasadorul Reuven Azar a deținut până de cu-

rând funcția de director al grupului de lucru Israel-SUA-China din cadrul Ministerului de Externe israelian. Până în septembrie 2021, ambasadorul Azar a fost consilier adjunct pentru securitate națională și politică externă în cadrul Consiliului Național de Securitate, dar, în același timp, a fost consilier de politică externă al prim-ministrului Israelului.

În perioada 2014-2018 a fost viceambasador la Washington DC, SUA. Anterior acestui mandat, a fost șeful Departamentului de Cercetare pentru Orientul Mijlociu în cadrul Mi-

nisterului de Externe israelian, precum și viceambasador la Amman, în Iordania.

De-a lungul activității sale, Reuven Azar s-a ocupat și de aspecte ale cooperării și negocierii cu Autoritatea Palestineană. A fost, de asemenea, șeful Misiunii Economice a Ambasadei Is-

Program de pregătire pentru arabii israelieni în domeniul high-tech

Israelul a anunțat recent lansarea unui program în valoare de 6,2 milioane de dolari vizând pregătirea unui număr mai mare de arabi israelieni în sectorul high-tech unde există o lipsă serioasă de personal calificat, a relatat publicația americană *Algemeiner*. Aceasta este o prevedere a fostului guvern de coaliție, inclusă în bugetul pe anul 2022.

Granturile vor fi acordate companiilor, corporațiilor și ONG-urilor și acoperă aproximativ 70% din costurile necesare lansării unor programe și modele pentru a ajuta integrarea în măsură mai mare a arabilor israelieni în industria de înaltă tehnologie. „Populația arabă din Israel are un imens potențial de creștere, neexploatat, iar integrarea ei în economia israeliană, mai ales în industria high-tech,

este esențială pentru a reduce diferențele socio-economice și a asigura o creștere economică sustenabilă”, a declarat Dror Bin, președinte director general al Autorității Israeliene pentru Inovații. Acest organism are deja 14 programe de pregătire și angajare pentru sectorul arab, a mai spus el.

Arabii israelieni reprezintă 21% din populația Israelului, dar procentul lor în industria high-tech este doar de 2%, comparativ cu fiecare a opta persoană a evreilor israelieni laici. Anul trecut Israelul a pregătit peste 100.000 de persoane pentru a lucra în domeniul tehnologiei, organizând cursuri profesionale și studii la colegiile tehnice, pentru a integra tineri din diferite comunități. Acum acest program va fi extins și în comunitățile de arabi israelieni.

David Saranga – un mandat de succes

În această vară, E.S. David Saranga, ambasadorul Statului Israel în România, și-a încheiat misiunea. A fost a doua prezentă a domniei-sale la noi, prima, în urmă cu 20 de ani, când a fost atașat cultural, i-a dat posibilitatea să cunoască țara noastră și să învețe limba română. Acest ultim element i-a fost de un real ajutor în mandatul său de ambasador, când a putut să poarte cu românii un dialog constant, fără intermediari. Și David Saranga și-a folosit din plin acest dar, fiind ambasadorul cu cea mai mare prezentă atât în media scrisă și audiovizuală, cât și pe social media căreia i-a acordat o importanță deosebită și pe care o consideră, așa cum a declarat de mai multe ori, un instrument modern de comunicare, al viitorului, care trebuie folosit și exploatat. Dar apropierea lui de oameni s-a datorat și unei alte calități de care dispune din belșug, empatia față de semenii.

David Saranga a considerat drept sarcină prioritară continuarea strângerii relațiilor dintre România și Israel, ridicarea lor la un alt nivel. Acest demers a avut rezultate foarte bune, dovadă vizitele reciproce ale oamenilor politici români și israelieni, care

au avut și o componentă economică. Astfel, fostul președinte al Israelului, Reuven Rivlin, a fost însoțit de o numeroasă delegație de oameni de afaceri din cele mai diverse domenii, care au negociat o serie de contracte cu partenerii români.

Ambasadorul Israelului a depus eforturi pentru a face cunoscută în România cultura țării sale. Spectacolele Teatrului Habima, de la Teatrul Național din București, au fost apreciate de publicul român; și, dacă manifestările culturale au fost mai puține decât ar fi vrut domnia sa, aceasta s-a întâmplat din cauza pandemiei și a restricțiilor care abia anul acesta au fost ridicate.

David Saranga a căutat să prezinte și să explice românilor situația din Israel, politica statului evreu și locul acestuia în Orientul Mijlociu, atrăgând atenția asupra pericolelor extremismului arab pentru securitatea țării sale. Pe de altă parte, el a luat de fiecare dată poziție când a constatat manifestări antisemite ale unor extremiști români, manifestări provenind din cele mai variate medii. În același timp a apreciat politica statului român de respingere a antisemitismului, de asumare a răs-

punderii pentru cele întâmplate în Holocaustul românesc. Ambasadorul Statului Israel s-a preocupat de situația comunității evreiești din România, a participat la evenimentele comemorative, atât în București, cât și în provincie, și a vizitat numeroase comunități, „nu atâtea câte aș fi vrut”, a declarat el.

Poate acțiunea cea mai remarcabilă realizată în colaborare cu alte organizații evreiești, inclusiv cu FCER, a fost sprijinul acordat refugiaților ucraineni, în general, cu o atenție specială pentru evreii ucraineni cărora le-a facilitat plecarea în Israel, salvându-i de la un viitor incert. El însuși s-a deplasat la granița de la Siret pentru a constata la fața locului situația și ce măsuri trebuie luate ca lucrurile să se desfășoare cu cât mai puține impedimente.

Atașamentul pentru țara în care și-a petrecut aproape patru ani l-a exprimat în cartea sa *Întorcerea la România*. A fost darul de despărțire, volum lansat cu câteva săptămâni înainte de a pleca. Paginile acestei lucrări sunt reflectarea sentimentelor sale față de România, sentimente care oferă cheia pentru succesul mandatului său.

raelului la Cairo, în Egipt (1996-2000), precum și consilier pentru afaceri politice, timp de patru ani, la Washington, SUA (2003-2006).

Reuven Azar s-a născut în Argentina, în 1967, a absolvit Universitatea Ebraică de la Ierusalim, vorbește fluent engleză, spaniolă și arabă, iar în prezent studiază limba română.

Antisemitism în vreme de pandemie

Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” a publicat noul raport de monitorizare a antisemitismului în România, pentru perioada 2021-2022. Analiza a urmărit evoluția discursului instigator la ură din mediul online și acțiunile cu caracter extremist, antisemit, manifestate în spațiul public și a făcut următoarele constatări:

- La nivelul autorităților centrale, angajamentul de combatere a acțiunilor extremiste este reconfirmat prin adoptarea Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură și prin introducerea în școli a disciplinei „Istoria evreilor. Holocaustul”.

- La nivelul structurilor locale însă, al funcționarilor, magistraților și al structurilor cu atribuții de implementare a legilor și măsurilor adoptate de Parlament și Executiv, se constată o cunoaștere precară, o lipsă de conștientizare a problematicii monitorizate și de responsabilitate, fapt care îngreunează punerea în practică a intențiilor clar afirmate de autoritățile centrale. De aceea, în spațiul public din România continuă să existe străzi și monumente ale unor persoane condamnate pentru crime de război. Cu excepția unui caz izolat (Consiliul Local Constanța a hotărât redenumirea străzii „Mareșal Ion Antonescu”), lista identificată de presă în august 2021 rămâne neschimbată la momentul redactării raportului.

- La nivelul societății, segmentul cu atitudini și comportamente extremiste este încurajat de lipsa de reacție a autorităților și în conjuncturi specifice nu ezită să se exprime și să-și facă auzite prejudecățile și intoleranța.

- Actele de vandalizare a locurilor cu o simbolistică aparte pentru comunitățile evreiești din România, elogierea memoriei foștilor legionari, a persoanelor condamnate pentru crime de război sau cunoscute pentru atitudinile extremiste, mesajele antisemite în Parlament și trivializarea memoriei victimelor Holocaustului rămân o constantă în spațiul public din România.

- Discursul instigator la ură continuă să se manifeste intens în mediul online, pe website-uri, bloguri, platforme de socializare, valorificând teme prezente pe agenda publică (campania de vaccinare, combaterea antisemitismului, studierea materiei „Istoria evreilor. Holocaustul” în școli, declanșarea războiului din Ucraina). Facebook continuă să fie rețeaua de socializare cea mai populară în România. Platforma și-a îmbunătățit mecanismele de eliminare a conținuturilor ce contravin legii sau standardelor comunității. Măsurile luate determină utilizatorii care distribuie conținut antisemit să migreze spre alte canale de comunicare online, mult mai permissive, precum Telegram sau VK.

Mesajul de Roș Hașana al prim-rabinului FCER-CM, Rafael Shaffer

Avem datoria să ne continuăm misiunea sacră

Lubiți coreligionari,

Anul care a trecut a fost sub semnul refacerii comunităților după ravigiile lăsate de pandemie, dar mai ales de restricțiile menite să-i oprească răspândirea.

Fiecare dintre noi s-a despărțit în anii de pandemie de câțiva prieteni. În comunitățile noastre, locul celor plecați a rămas gol. Nu mai era cine să le ia locul. Cu forțele noastre, așa slăbite cum sunt, avem datoria să ne continuăm misiunea sacră.

Restricțiile, deși necesare, au fost devastatoare. Deși pericolul nu mai este iminent, pentru mulți restricțiile au devenit un fel de a fi. Leșirile din casă s-au restrâns la strictul necesar. Socializarea s-a mutat pe rețelele virtuale. Mulți au pierdut uzul socializării în spațiul real. Prea mulți se complac într-o singurătate din care le este greu să scape. E de datoria noastră să le întindem o mână, să-i ajutăm să iasă din singurătate.

Cât de apăsătoare e singurătatea am încercat să arăt printr-o pildă: Un deținut care încalcă regulile penitenciarului, cum mai poate fi pedepsit? De libertate nu mai poate fi privat. Singura pedeapsă, în afară de bătaie care este interzisă prin lege, rămâne celula de izolare. Nici în celula comună el nu se bucură de cea mai aleasă companie, totuși e mai bine printre ei decât singur între patru pereți. Să nu fim, așadar, dintre cei care își aplică voluntar cea mai aspră pedeapsă!

În perioada restricțiilor am mutat parte din activitățile de cult în spațiul virtual. Menținem această activitate pentru cei care nu pot cu niciun chip să ajungă la sinagogă. Pe cei care au posibilitatea, chiar dacă nu le este deloc ușor, îi invităm să nu se mai mulțumească cu surrogatul virtual și să revină la sinagoga reală. Nimic nu poate înlocui rugăciunea cu *minian*, mesele rituale cu cântece, învățături din Tora și discuții între prieteni. Numai într-o sinagogă reală cel care a lipsit câteva zile va fi contactat de prietenii care i-au simțit lipsa.

Deși numărul participanților la activități, așa cum se întâmplă pe tot globul, a scăzut, interesul și bucuria lor de a fi împreună sunt mult mai ridicate. Participanții sunt mult mai activi, atât prin acțiuni voluntare, cât și prin donații. Sper din toată inima ca această atitudine să se răspândească și mai mult!

Nimic nu scoate la iveală mai bine adevăratele valori ale omului decât o criză. Deși am fost și mai suntem încă ajutați de coreligionarii noștri mai înstăriți decât noi, când a intervenit criza umanitară din Ucraina ne-am mobilizat rapid atât resursele umane, cât și pe cele materiale și ne-am ajutat frații la necaz. Conform tradiției noastre, mâna de ajutor a fost întinsă tuturor celor care aveau nevoie, oricare le-ar fi fost naționalitatea sau religia.

Nu putem ști ce ne va aduce viitorul. Sperăm că va fi bine, dar nu avem nicio asigurare. La greu, avutul de multe ori ajută, dar mai mult decât el o fac priceperea și înțelepciunea. Cel mai mare sprijin rămân însă credința și ajutorul frătesc. Acestea nu se nasc de la sine. Ele se dezvoltă prin activitățile comunitare, dar în special prin rugăciunile la sinagogă. Să folosim, așadar, ocazia pe care o avem, pentru a ne pregăti cele mai de preț provizii!

O grijă deosebită trebuie să avem pentru tânăra generație. Îi sprijinim să ia cu succes admiterea la liceu, bacalaureatul, licența, masteratul și câte și mai câte. Toate acestea sunt necesare, dar ele nu sunt prioritare. Prioritare sunt identitatea, credința și apartenența la comunitate. Fără o licență se poate încă trăi o viață decentă. Fără o identitate și o credință, fără prieteni adevărați, mai puțin.

Anul trecut, de Roș Hașana și Iom Kipur, când am citit „De Roș Hașana vor fi scrise, și de Iom Kipur pecetluit” „și cine de epidemie” ne-am cutremurat cu toții. Mulți dintre cei care au citit „cine în foc, cine de sabie”, „cine va fi statornic și cine va pribegii” nu au fost tulburați, ca și cum aceste cuvinte nu i-ar fi privit. Unii dintre aceștia au pierit de sabie sau de foc, unii au fost nevoiți să ia toiagul pribegiei.

Pe calea cea grea am învățat că nu avem de unde să știm ce ne aduce anul ce vine. Știm doar că de Roș Hașana este scris și de Iom Kipur este pecetluit tot ce ne așteaptă pe tot parcursul anului. Știm, de asemenea, că totul depinde de faptele și de rugăciunile noastre.

Rugăciunile la necaz sunt bine primite. Mai binevenită este ruga de a nu intra în necaz. De aceea, să ne asumăm cu toții să reînnoim faptele bune din anul care a trecut și să adăugăm peste ele noi și noi fapte bune. Să ne rugăm cu toții pentru un an mai bun!

Vă doresc tuturor *Șana Tova*, un an bun și fericit, un an de sănătate, prosperitate și pace, să fim cu toții uniți și înscrisi în Cartea celor Vii!

Filon din Alexandria – FILOZOFIE IUDAICĂ

un filozof al diasporei (ep. I)

Născut în secolul I î.e.n., Filon din Alexandria este adeseori considerat primul mare filozof al culturii iudaice. În acest prim articol dedicat lui Filon, vom discuta despre formarea sa intelectuală și despre raportul său cu tradiția iudaică.

Data precisă la care s-a născut Filon rămâne încă un subiect de dezbatere, cei mai mulți dintre biografii săi propunând un areal temporal cuprins între anii 20-10 î.e.n. De altfel, ne lipsesc numeroase aspecte ale vieții lui Filon; dar atât din opera și activitatea sa, cât și din surse conexe, putem recrea măcar parțial un anumit traseu intelectual. Născut cel mai probabil într-o familie înstărită din diaspora evreiască alexandrină, Filon a ajuns să reprezinte una dintre vocile importante ale comunității iudaice din Egipt, participând în jurul anului 40 e.n. într-o delegație la Roma. Conform istoricului Flavius Iosefus, în urma unor dispute între comunitatea iudaică și cea grecească, mai mulți reprezentanți ai celor două tabere s-au înfățișat împăratului roman, Caligula.

Dacă la nivel social acesta ar putea fi socotit un moment esențial pentru Filon, din punct de vedere intelectual rolul său în cultura iudaică transpare mai curând datorită moștenirii sale: numeroase texte cu caracter filozofic, în care elementele de cultură elenistă ale epocii se amestecă cu exegeza biblică și cu interesul arătat de Filon pentru înțelegerea propriei sale tradiții religioase. Tocmai acest din urmă punct constituie un reper fundamental prin care putem înțelege mai bine gândirea lui Filon. Format în spiritul elenismului, dar păstrând totodată o puternică legătură cu tradiția iudaică, Filon a încercat să introducă spiritualitatea iudaică pe harta marilor școli filozofice din perioada respectivă. Versat în problematicile școlii aristotelice, dar inspirat și de popularele curente filozofice ale vremii (stoicismul și neopitagoreismul), Filon s-a străduit să aducă în prim-plan și rădăcinile sale spirituale, astfel încât Moise însuși este prezentat ca unul dintre marii înțelepți ai lumii, alături de nume grele ale culturii eleniste, ca Pitagora sau Platon. Încercând să acorde astfel învățăturile filozofice străvechi din spațiul grecesc cu viziunea iudaică despre divinitate, Filon ajunge la o formulă inedită de decriptare atât a textului biblic, cât și a principiului divin. Această formulă sincretică bazată îndeosebi pe alegorie îl va ajuta pe Filon să devină un gânditor exponențial al epocii eleniste. Eclecticismul său intelectual sugerează, în fond, aspectul cosmopolit al diasporei iudaice din Alexandria: deși conectată la vechile tradiții ale iudaismului, comunitatea evreiască alexandrină se bucura și de apropierea de marile școli filozofice ale Antichității.

Fără a fi un gânditor sistematic, Filon a abordat subiecte filozofice și religioase esențiale: de la conceptul de divinitate și caracterul inefabil și absolut transcendent al divinității la motive și elemente ale narațiunii biblice (legile primite de Moise sau crearea lumii). O noțiune centrală pentru filozofia spirituală a lui Filon este Logosul. Dar despre acesta și legătura lui cu divinitatea, data viitoare.

CRISTIAN VECHIU

Să învățăm ceva din Holocaust!

Sunt zeci de ani deja – timp irosit – de când Holocaustul ar fi trebuit să se studieze și în școlile românești. Nu, nu pentru cum cred verzii, ca parte a unei conspirații mondiale, ci pentru că este una dintre cele mai importante lecții de istorie recentă.

Holocaustul ne arată unde ne duc intoleranța, extremismul, lașitatea, prostia, fanatismul. Genocidul nu e o întâmplare, e o consecință. Iar toți acești ani irosiți se întorc acum împotriva noastră, a oamenilor.

Neo-legionarii fac turul televiziunilor (jurnalismul românesc e o catastrofă), umblă prin licee, propagă dezinformări, fac apologia huliganismului și se joacă de-a „Căpitanul”. Ce poate să iasă de aici?

Statul român a făcut pași importanți în recunoașterea Holocaustului și în cinstirea memoriei victimelor. Mă tem însă că e doar o formalitate, cum sunt atâtea în țara noastră. O formă fără fond, desigur. Căci societatea a rămas, în continuare, în vremuri care ar fi trebuit să treacă. Avem aceleași prejudecăți și lipsește doar un context istoric favorabil extremismului (e aproape) pentru o nouă explozie de ură. Poate nu vor mai fi evreii victimele, mai sunt atât de puțini în România, dar cineva va fi. Orice minoritate e vulnerabilă, iar violența de limbaj anuntă întotdeauna violența în acțiune. Ceea ce nu înseamnă că „corectitudinea politică” n-a ajuns la rândul său o armă care este folosită fără discernământ.

Nu trebuie să te oblighe nimeni să fii om, să empatizezi cu cei care suferă, să folosești un limbaj decent, toate acestea țin de formarea unui individ întreg la cap și la minte. Avem încă puțini. Școala și-a ratat misiunea, mass-media există să facă profit și promovează orice nulă dacă e vizionată, familia și-a ratat misiunea, chiar și cultele și-au ratat misiunea.

Înțelegerea, bună-voirea, generozitatea, toate făceau parte din patrimoniul comun al umanității. Secolul XXI e pe cale să le năruie, de când aveam prea multe produse, prea mulți consumatori și prea puțini mai sunt socotiți în dimensiunea lor fundamentală: aceea de oameni. Diferențele sunt din nou, ca în milenii trecute, motive de atac. În loc să ne îmbogățim cultural împreună, sărăcim cu toții, întorcându-ne la primitivism.

Ce ar fi putut învăța elevii în tot timpul acesta pierdut? Cum se întâmplă dezumanizarea. Ce este propaganda. Care sunt consecințele urii. Câtă suferință și moarte aduc excesele și cum dezintegrează războiul ființa umană.

Avem din nou război în Europa, avem criză energetică, avem inflație galopantă, vine iarna, ca în seriile la modă. Și din nou ne bântuie fantomele naționalismului vulgar și intolerant. Am mai fost pe drumul acesta, duce la lagăre, la ghetouri, dacă faci dreapta te duce la Auschwitz, dacă faci stânga, duce la Gulag.

Am învățat ceva în ultimii zeci de ani? Am fi avut tot timpul din lume. Dar mă tem că l-am irosit și pericolul va fi și mâine aici. Câte sute de mii de victime au făcut autoritățile române și cetățenii români în Holocaust? Câte personalități române n-au fost antisemite, că le numeri pe degete în secolul XIX și prima jumătate a secolului XX? Unde au fost oameții în timpul genocidului? De ce au închis ochii? Și culpa bisericilor? Cât timp o să mai căutăm să ne anihilăm doar pentru că unii cred ceva și alții cred altceva? Iar războiul din Ucraina (invazia rusă în Ucraina) ne arată că, de fapt, războiul este în primul rând despre ficțiunea puterii, crimele sunt acum împotriva celor care au aceeași culoare a pielii, aceeași religie și împărtășesc un trecut comun. Până aici am ajuns cu toții. Stăm pe un butoi cu pulbere și scăpărăm chibritul. Și ignoranța are rolul ei.

Dar ca să înveți ceva vreodată trebuie întâi să vrei, iar ca să vrei trebuie să îți deschizi inima și ca să mai ai inimă trebuie să ocolești tot mai mult, tot mai des ce ne pune pe tavă timpul prezent.

Aș vrea să pot încheia lăsând aici o speranță. Dar am puține. Cea mai importantă vine totuși de la cei tineri care nu mai pot fi prostiți atât de ușor să moară sau să ucidă pentru povești imperiale și ideologii stupide. Dincolo de dictaturi, va deveni aproape imposibil, iar inteligența artificială bate la ușă. Păcat că, în general, ne găsește cu telefoane inteligente, dar destul de proști. Holocaustul nu e o „afacere” evreiască, nu e o „problemă evreiască”. E o pată de rușine din istoria oamenilor și – banalitatea răului! – dacă nu învățăm nimic din ea se va repeta, va îmbrăca alte forme, va părea altceva, dar va fi în esență același lucru. Răul dezlănțuit.

ANDREI CRĂCIUN

TZMARMORET

Moment solemn la Templul Coral

Lansarea cărții fundamentale a iudaismului – Tora – în limba română

(Urmare din pag. 1) pentru eforturile de a organiza acest eveniment și de a distribui Humașul în comunități, lui George Weiner și soției lui, Irina, care s-au îngrijit de tipărire. Acesta a mai mulțumit

Prim-cantorul Emanuel Pusztai

donatorilor, a căror contribuție este inestimabilă și-i onorează. Prin implicarea lor, proiectul s-a transformat dintr-unul personal într-unul public ce face cinste tuturor celor care au participat la el.

Prim-rabinul Rosen a subliniat semnificația pentru el a acestui proiect de suflet care, prin intermediul muncii de traducător, l-a ajutat să înțeleagă mai bine textul Torei, a aflat opiniile unor comentatori și a înțeles ce înseamnă să lucrezi la un astfel de proiect complex. A fost traducător, editor, coordonator de proiect, fundraiser și a învățat din toate aceste ipostaze. Vorbind despre lucrarea în sine, el a arătat că, deși există multe traduceri ale Bibliei, aceasta este o premieră în România, foarte necesară, un mijloc de apropiere de iudaism și de viața sinagogală, este mesajul lui Dumnezeu pentru poporul evreu și este o traducere evreiască a Torei. El a explicat și necesitatea introducerii numeroaselor note și interpretări. Nu regretă că a introdus transliterarea textului, importantă pentru mulți credincioși care vor să urmărească desfășurarea slujbelor, și nici haftaroturile adăugate. Prin aceste completări, cartea a devenit un Humaș care se poate folosi în sinagogă. Rabinul Rosen a subliniat și importanța muncii de redactare a volumului care va deveni o unealtă pentru cunoașterea iudaismului și a cuvântului lui Dumnezeu. El a menționat și faptul că volumul este dedicat părinților săi decedați.

În continuare, prim-cantorul Emanuel Pusztai a fost invitat de Eduard Kupferberg să interpreteze *Aveinu Malkenu* pentru cei prezenți la eveniment.

Șef-rabinul Odessei, Shlomo Baksht, vicepreședintele Comitetului de conducere al Conferinței Europene a Rabinilor: „Tora îi unește pe toți evreii!”

Refugiat în România împreună cu 1000 de enoriași și un cămin de copii orfani evrei, rabinul Baksht și-a pus întrebarea, cum se poate că evreii, care la ora actuală reprezintă mai puțin de 1% din populația lumii, au reușit să supraviețuiască, pe când imperii și popoare din Antichitate au dispărut. Răspunsul, a subliniat rabinul, este Tora, legătura noastră directă cu Dumnezeu. Această carte ne asigură că vom trăi ca popor în veșnicie. Aceste premise l-au determinat pe rabinul Baksht să mulțumească tuturor celor care au contribuit la realizarea proiectului inițiat de rabinul Șlomo Sorin Rosen. Referindu-se la refugiul în România, vorbitorul a arătat

cât de bine au fost primiți, ceea ce este o ilustrare clară a ideii că fiecare evreu se simte răspunzător de un alt evreu. În fiecare țară, a spus el, Tora se predă în limba poporului respectiv, dar Tora îi unește pe toți evreii. Șef-rabinul Odessei a mulțumit FCER și personal președintelui Silviu Vexler pentru ajutorul oferit refugiaților evrei din Odessa.

Pr. prof. dr. Șerban Tarciziu, purtător de cuvânt al Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București

Acesta a făcut aprecieri în ceea ce privește Haftarotul și calitatea traducerii din ebraică în limba română, fiind la rândul său traducător și un foarte bun cunoscător al textului.

„Am apreciat foarte mult grija de a evita, pe de o parte, neologismele, care sunt concepte ce ne blochează în clipa în care citim sau auzim textul. Este nevoie de folosirea unui vocabular care are deja un univers semantic suficient, care să permită o lectură ușoară și mai ales să ne permită înțelegerea bună a textului. Pe de altă parte, am văzut grija de a evita arhaismele care astăzi nu mai spun mare lucru. (...) Am apreciat de asemenea foarte mult faptul că traducătorul, ori de câte ori s-a întâlnit cu o metaforă, a încercat să o redea cât mai fidel posibil. Am apreciat în plus cursivitatea textului. Textul este plăcut și la lectură, și la ascultare. De aceea îi felicit din toată inima pe domnul Rosen și pe toți colaboratorii săi, pentru acest text deosebit”, a spus, între altele, pr. prof. dr. Șerban Tarciziu.

Prof. univ. dr. Madeea Axinciuc, fost director al ICR Tel Aviv: „Rabinii – mijlocitori ai cuvântului Domnului”

Madeea Axinciuc, ea însăși traducătoare din ebraică a Psalmilor, și-a exprimat satisfacția față de traducerea Torei, dar a opinat că nu se poate vorbi despre o traducere evreiască, ci despre o traducere foarte bună, potrivită, realizată de cineva care cunoaște limba ebraică și tradiția iudaică, așa cum este rabinul Șlomo Sorin Rosen. Ea a precizat că în lucrare există o foarte mare grijă pentru exactitate, pentru rigoare și coerență. Se remarcă, a spus vorbitoarea, acuratețea pentru folosirea numelor divine. Madeea Axinciuc a scos în evidență o idee din introducerea volumului, scrisă de rabinul Rafael Shaffer, respectiv că această carte nu trebuie să lipsească din casa niciunui evreu vorbitor de limba română. Ea a completat că volumul nu trebuie să lipsească nici din casa unor neevrei care sunt pasionați de studiul Bibliei și al iudaismului. „Rabinii Shaffer și Șlomo Sorin Rosen au adus o mare contribuție pentru revigorarea comunității evreiești și, la fel ca profetul Moise, joacă rolul de mijlocitori ai cuvântului Domnului”, a mai spus Madeea Axinciuc.

A urmat un nou moment muzical, susținut de prim-cantorul Emanuel Pusztai în Templul Coral.

Prim-rabinul Rafael Shaffer: „O carte nu are voie să adune praf pe un raft!”

„Ce este o traducere bună? Am găsit o definiție într-o carte a lui Milan

Kundera: O traducere bună se vede nu după fluiditatea ei, ci după toate acele formulări insolite și originale pe care traducătorul a avut curaj să le păstreze și să le apere. Tora, dacă o citim cu atenție, are nu doar exprimări insolite și originale, are exprimări care încalcă regulile de bază ale sintaxei”, a spus, în deschiderea discursului său, prim-rabinul Rafael Shaffer și a dat exemplul primele două versete din Tora.

„Acesta este marele omagiu pe care îl aduc acestui text. A fost dispus să apere aceste exprimări care, deși încalcă regulile sintaxei, redau fidel textul original. Nu peste tot se poate, nu peste tot limba permite, dar acolo unde a permis, traducerea a fost fidelă originalului.

O carte nu are voie să adune praf pe un raft. De mâine, de la ora 7, în sinagoga mică de la Templul Coral și în fiecare din serile săptămânii, pentru un sfert de oră, voi preda pericopa săptămânii, bazată pe acest text”, a spus prim-rabinul Rafael Shaffer care a menționat că, acei care nu pot participa fizic, pot urmări învățătura pe pagina de Facebook a Cancelariei Rabinice.

Rabinul Habad, Naftali Deutsch: „Tora e un drum în viață”

Referindu-se la importanța apariției volumului, vorbitorul a subliniat că Tora este un indicator al drumului în viață și, prin această traducere, evreii din România își dau seama de drumul ce trebuie urmat. Tora simbolizează legătura evreului cu Dumnezeu, faptul că trebuie să-l iubească, dar să se și teamă de Hașem. Un evreu trebuie să învețe Tora și să o înțeleagă, a arătat vorbitorul.

Rabinul Brașovului și al Timișoarei, Zvika Kfir

„Sunt fericit să particip la acest eveniment important. De fapt, Tora este definiția iudaismului și a fiecărui evreu în parte. Credem că Tora este cea mai importantă profeție dată de Dumnezeu lui Moise. Și mai știm că limba este foarte importantă, în măsura în care universul a fost creat prin

Lingvistul Isaac Bleaman și cercetarea limbii idiș în următorii cinci ani

Potrivit ziarului american *Forverts*, dr. Isaac Bleaman, asistent la Departamentul de Lingvistică al Universității California din Berkeley, a primit recent Premiul Fundației Naționale pentru Știință din SUA, constând într-o bursă de 470.000 de dolari pentru o cercetare a limbii idiș în următorii cinci ani. Proiectul va documenta limba idiș așa cum era ea vorbită de supraviețuitorii Holocaustului intervievați de-a lungul timpului pentru Arhiva de Istorie Vizuală a Fundației Shoah, fondată în 1994 de regizorul Steven Spielberg.

puterea cuvântului. Ne punem întrebarea în ce limbă vorbește Dumnezeu? Desigur, ebraica. Și cum se face că pentru Tora avem traduceri de mii de ani încoace, în multe limbi? Cum de iudaismul a permis traducerea Torei pentru alte religii monoteiste? De fapt, fiecare evreu trebuie să respecte două reguli: una este să transmiță textul, iar cealaltă este să explice conținutul Torei.

Traducerea Torei în limba română este ceva ce toți membrii comunităților evreiești din România au așteptat foarte mult. Doresc să-l binecuvânteze pe rabinul Rosen și conducerea FCER că ne-au oferit această carte”, a spus rabinul Zvika Kfir.

Rabinul Iașului, Yehoshua Aharonovitch: „Este o zi de mare bucurie!”

Rabinul Yehoshua Aharonovitch a considerat că ziua lansării Torei în limba română este o zi de mare bucurie. Astăzi, toți cei care vin la sinagogă vor înțelege ce citește rabinul din Tora, un aspect cerut de multă vreme de evreii care nu știu ebraică. Existând traducerea, toată lumea va desluși învățăturile din această carte sfântă. Referindu-se la exemplul porumbelului fără aripi căruia până la urmă Dumnezeu i le-a dat, rabinul Aharonovitch a arătat că Tora reprezintă, de fapt, aripile porumbelului, date de Dumnezeu, care permit cunoașterea. De aceea toți evreii români trebuie să aibă această carte și să o studieze în timpul liber.

Ery Pervulescu, coordonatorul programelor evreiești naționale

„Domnule rabin Sorin Rosen, în urmă cu 11 ani ați făcut un cadou evreilor din România, oferind Sidurul care a dat, pentru sute de oameni, acces la serviciul religios sinagogal și i-a făcut pe aceștia să fie mai implicați, să fie parte a serviciului religios. Acest lucru îl vedem zi de zi, și cu atât mai mult în tabere.

Așa cum știți, până astăzi nu a existat o traducere a Torei în limba română, iar pentru faptul că acum există și o putem folosi, vă mulțumim!”, a spus Ery Pervulescu.

În final, autorul, rabinul Șlomo Sorin Rosen, a transmis că a fost emoționat de cuvintele ce i-au fost adresate și a mulțumit din nou tuturor vorbitorilor. „Mă bucur nespus că am ajuns la această zi. O zi pe care Dumnezeu a făcut-o ca să ne bucurăm în ea!” a mai spus rabinul Șlomo Sorin Rosen.

Evenimentul a fost încheiat cu un moment muzical oferit de prim-cantorul Emanuel Pusztai.

Isaac Bleaman este doctor în lingvistică, titlu obținut de la New York University în 2018, are un master în studii idiș de la Universitatea Oxford (2013) și este licențiat în lingvistică și literatură comparată, studii finalizate la Universitatea Stanford (2012). A predat limba idiș la Institutul YIVO din New York. Interesele lui de cercetare sunt variația sociolingvistică, contactele lingvistice și multilingvismul, păstrarea limbilor și schimbările la care sunt supuse acestea. **CLAUDIA BOSOI** (Continuare în pag. 12)

I U D A I C A

Așa începe evreul un nou an

Ce reprezintă Anul Nou în tradiția iudaică? În ce mod este celebrat? Acestea sunt întrebări importante pentru înțelegerea gândirii și tradiției iudaice.

Anul Nou ebraic este în ziua de 1 Tișrei. Dar luna Tișrei este a șaptea lună a anului ebraic. Tora (cărțile Vaykra/Leviticul 23:24-25 și Bamidbar/Numerii 29:1-6) menționează că prima zi a lunii a șaptea va fi o zi sfântă de încetare a lucrului, de amintire, de judecată și de sunare din trâmbiță, iar jertfele aduse în Templul de la Ierusalim vor fi diferite de cele zilnice. Expresia Roș Hașana (Capul Anului) apare în cartea profetului Iehzekel/Ezechiel 45:1. Talmudul Babilonian consacră Anului Nou un tratat întreg, *Roș Hașana*. Prima zi a lunii Tișrei este și a lecturii publice a Torei de către Ezra Scribul în fața poporului lui Israel, fapt povestit în cartea Nehemia 8:1-10. Înțelepții din Talmud au considerat-o ziua creației lumii de către Dumnezeu. De aceea este prima zi a anului care începe. Celebrarea ei are aspecte speciale, stabilite de normele halahice pe baza prescripțiilor biblice și a explicațiilor din Talmud. Roș Hașana este celebrat două zile (1 și 2 Tișrei), ca urmare a nesiguranței începutului serii pe baza lunăților.

Roș Hașana este numit și lom Hazikaron, ziua amintirii greșelilor individuale, de cerere a fiecăruia să primească iertare din partea Bunului Dumnezeu. Este prima dintre cele zece zile înfricoșătoare, de pocăință,

de revenire la calea cea dreaptă (*lammim Noraim* sau *Aseret ymey teșuva*). Conform tradiției iudaice, în această zi fiecare om, fiecare ființă este înscrisă în Cartea Vieții. În privința oamenilor, există trei categorii: cei dreapți cu adevărat, înscrisi în Cartea Vieții cu un an bun de Roș Hașana; cei medii, majoritatea oamenilor, a căror soartă se pecetluiește de lom Kipur, ziua expierii, a răscumpărării păcatelor, ultima din cele zece zile de pocăință, 10 Tișrei; cei păcătoși, a căror soartă se pecetluiește de Hoșana Raba, ziua mântuirii, 21 Tișrei. Nu este vorba numai de evrei, ci de toți oamenii. Rugăciunea are forma unei cereri de luare în judecată de către Judecătorul Suprem, Creatorul Lumii. Ea e făcută la plural: este aspectul ei colectiv, pentru tot poporul lui Israel și pentru toți oamenii. Ideea amintirii și regretării greșelilor apare în luna Elul, luna pocăinței, ultima lună a anului precedent. Evreii originari din comunitățile orientale și sefarde recită rugăciunea de iertare (Slihot) zilnic, începând de la 1 Elul, iar evreii așkenazi, în ultima săptămână a acestei luni. Dar a cere iertare pentru greșelile făcute nu este suficient: cererea de iertare trebuie să fie însoțită de actul corijării morale și faptice. În anul nou care începe trebuie evitate greșelile făcute în anii precedenți. Evreul se roagă pentru un an bun, pentru înscrierea cu un an bun în Cartea Vieții. Aceasta este esența celebrării anului nou de către fiii lui Is-

rael: nu petrecere, deși există bucuria că am ajuns la încă un an al vieții, ci amintirea greșelilor alături de a faptelor bune, decizia corijării personale și ruga de înscriere cu un an bun. Ideea înscrierii în Cartea Vieții pentru fiecare om și pentru fiecare viețuitoare apare în una dintre frumoasele rugăciuni recitate de Roș Hașana și de lom Kipur, intitulată *Unetane Tokef Kedușat Haiom* („Și să vestim puterea de sfîntenie a zilei”). Melodia acestui poem de o puternică profunzime filosofică a fost interpretată de renumitul Leonard Cohen. Adaug un fragment, pe care l-am tradus în versuri:

„De Roș Hașana se înscrie / Și de lom Kipur se pecetluiește / Ce o să fie / Pentru orișicine care viețuiește. / Cine va trăi / Și cine va muri; / Cine-și va petrece viața / Bună – ziua, dimineața. / Cine însă-o va sfârși, / Cine, bietul, va pieri, / Cine va muri-necat, / În flăcări sau înjunghiat, / Cine va fi răpus de o fiară, / Cine de foame o să moară, / Cine va muri de sete, / Sau în cutremur, sub perete, / Cine va muri de ciumă, / Fără tată, fără mamă, / Cine va fi strangulat, / Cine va fi lapidat, / Cine se va odihni / Și cine s'a grăbi, / Cine se va liniști, / Cine va înnebuni, / Cine se va-mbogați / Și cine va săraci, / Cine se va înălța, / Cine se va umili, / Cine-o fi în pacea sa / Și cine va suferi. / Și pocăință, rugăciune, fapte bune / Gonesc ursita rea din lume.”

De Roș Hașana, rugăciunea este

recitată după o carte specială, *Mahzor* (Rugăciunea cu repetare). Rugăciunea celor 18 binecuvântări are o formă diferită. Sunt 7 binecuvântări speciale, care amintesc semnificația zilei. Este citită și o porțiune din Tora, referitoare la încercarea la care Dumnezeu l-a supus pe patriarhul Avraham, de a-l sacrifica pe fiul său Ithak, demonstrându-și astfel devotamentul și credințioșia față de El. Pe baza acestui lucru cerem mila lui Dumnezeu alături de judecata Sa dreaptă.

De Roș Hașana se sună din trâmbiță – „șofar”, în limba ebraică, cuvânt tradus și sub forma „corn”, deoarece acest instrument muzical, păstrat încă din perioada Primului Templu de la Ierusalim, este făcut dintr-un corn de berbec (în amintirea faptului că Ithak nu a fost sacrificat, ci în locul lui a fost jertfit un berbec) sau dintr-un corn de antilopă. Un șofar nu poate fi făcut dintr-un corn de bou, deoarece ar aminti de păcatul vițelului de aur. Ascultarea sunetelor șofarului este obligatorie pentru toți. Este vorba de 90 de sunete, mai lungi sau mai scurte, înaintea rugăciunii suplimentare a celor 7 binecuvântări și în timpul repetării ei. „Ascultați glasul șofarului” este o chemare spre corijare individuală și pocăință. Dacă prima zi de Roș Hașana cade într-o zi de sâmbătă – Șabat –, nu se sună din șofar; se sună a doua zi. Există și obiceiul mersului la malul unei ape în după-amiaza primei zile de Roș Hașana (dacă este sâmbătă – Șabat –, se merge în după-amiaza celei de a doua zile), unde se recită o binecuvântare și câțiva psalmi, aruncând apoi păcatele în apă, respectiv scuturând buzunarele. Este renumitul Tașliħ.

Să ajute Bunul Dumnezeu tuturor fiilor lui Israel, precum și tuturor oamenilor, indiferent de naționalitate și religie, să fim înscrisi cu toții în Cartea Vieții cu un an bun, cu sănătate, viață lungă, bucurie, fericire, pace!

Șana tova tikatevu vetihatemu!

LUCIAN-ZEEV HERȘCOVICI

Dictionar selectiv de civilizație iudaică: Iaacov Israel

Avraham simbolizează Revelația; Itzhak – Credința; Iaacov – Lupta.

Primul obstacol: deși frate gemă cu Esav, Iaacov vine al doilea pe lume. Esav se bucură de dreptul primului născut. Un punct sensibil: nu rezistă lucrurilor care cad sub simțuri, fapt de care Iaacov se servește. Pentru o fierțură de linte, îi vinde acest drept. Prima bătălie câștigată. În competiția pentru binecuvântarea paternă, are un aliat: pe mama sa, Rebeca. Tot datorită ei, reușește să se salveze de amenințarea lui Esav, gata să-l omoare.

Lupta cu greutățile vieții abia acum începe: să fii departe de casă, să nu ai nimic al tău. Doar forța de muncă, pe care și-o vinde lui Laban în schimbul unui adăpost și al unei promisiuni: căsătoria peste șapte ani cu Rahel, fiica lui cea mică; dragoste la prima vedere. La soroc, Laban i-o substituie pe ascuns cu Lea, sora cea mare, fapt descoperit de Iaacov a doua zi după nuntă. Slujește alți șapte pentru Rahel. Lupta cu Laban pentru remunerare echitabilă e plină de sinuozități.

I.D.

(Continuare în pag. 15)

„Pregătirile de Roș Hașana reprezintă centrul activităților noastre pentru întregul an”

Interviu cu prim-rabinul Rafael Shaffer

Pregătirile pentru marile sărbători sunt axate pe autojudecarea fără menajamente a celor făptuite în anul care pleacă. Odată cu sunetele aspru-răscolitoare ale șofarului ascultat în fiecare zi a lunii Elul, se petrece în sufletele noastre ceva indicibil, imperios, apropiindu-ne de sacru. Ne simțim datorii față de cei care ne-au înverșiat cu încrederea lor. În trecut nu mai putem interveni. Prezentul e clipa care tocmai a trecut. Atunci îndreptăm spre viitor dorința noastră de perfectibilitate. Pentru tot ce-am greșit ne cerem iertare unii altora, cerem iertare lui Dumnezeu. Ne rugăm pentru un an bun. Ne rugăm pentru Pace.

Există însă și valențe comunitare ale pregătirilor de sărbători, preocupări constante ale tuturor celor care veghează ca sărbătorile să decurgă așa cum se cuvine oriunde în comunitățile din țară și, mai ales, în comunitățile mici confruntate cu multe dificultăți. Întrepătrunderea amândurora – coordonata spirituală și cea materială – a fost tema convorbirii cu prim-rabinul Rafael Shaffer, în preambul de Roș Hașana.

– Ce raport există între pregătirile pentru Roș Hașana și activitățile religioase pentru tot anul?

– Roș Hașana nu înseamnă Anul Nou, ci, în traducere literală, Capul Anului. Încotro merge capul, merge omul. Ceea ce se statornicește de Roș Hașana stabilește direcțiile de acțiune pentru anul ce vine. Pregătirile de Roș Hașana reprezintă centrul activităților noastre pentru întregul an.

– Ce oportunități oferă sărbătorile de toamnă 5783 pentru apropierea oamenilor de viața comunitară?

– Marea provocare a acestui an este de a-i readuce în comunitate pe cei care, din prudența care nu o dată și-a depășit limitele, s-au complăcut în izolarea inițial impusă de pandemie. Sărbătorile de toamnă sunt prilejul de a-i readuce în sinagogă pe cei care s-au îndepărtat, cu speranța că vor continua să participe la acțiunile noastre pe parcursul întregului an.

– Câtă importanță are pregătirea sufletească a fiecăruia înaintea marilor sărbători?

– Chiar și pe cei care nu s-au pregătit îi trec fiorii ascultând vocea cantorului care recită: „De Roș Hașana vor fi scrise și de lom Kipur pecetluite.” Cu atât mai mult cuvintele rugăciunii îi mișcă pe cei care s-au dedicat deja introspecției și căutării unor căi mai bune.

– Cum asigurați buna desfășurare a sărbătorilor de toamnă în comunități?

– Mențin contactul cu conducerea comunitare și cu membrii comunităților. În fiecare an îi întreb pe președinții de comunități ce doresc să organizeze și le ofer sprijinul de care au nevoie. În unele comunități detașăm oficianți, în altele îndrumăm oficianții sau președinții de comunități cum să organizeze desfășurarea serviciului divin în funcție de posibilitățile lor, adesea foarte limitate. Înaintea fiecărei sărbători trimit abonaților prin e-mail și publice rețelele de socializare câte un îndrumar detaliat al rugăciunilor. Înaintea fiecărei sărbători voi susține, asistat de domnul prim-cantor Emanuel Pusztai, câte o prelegere pe Zoom. De mare ajutor va fi traducerea în română, cu transliterare și adnotări după surse

iudaice, realizată de rabinul Șlomo Sorin Rosen, carte recent lansată la Templul Coral. Anul trecut am publicat pentru uz intern o variantă nefinalizată a cărții de rugăciuni pentru Roș Hașana, cu transliterare. Visăm ca anul viitor să vedem cartea tipărită.

– Prin ce se diferențiază rugăciunile sărbătorilor de toamnă față de rugăciunile altor sărbători?

– Structura rugăciunilor de sărbătorile de toamnă este în mare măsură aceeași cu a celor care se rostesc tot anul, doar că în fiecare sărbătoare un anumit element este amplificat. De pildă, în rugăciunile zilnice amintim: „Sună din șofarul cel mare al eliberării noastre...”; dar, din păcate, nu acordăm acestor cuvinte suficientă atenție. De Roș Hașana se suflă din șofar, iar aceeași binecuvântare se întinde pe câteva pagini. În fiecare zi ne căim, dar de lom Kipur postim, ne căim mai pe larg și cu mai multă profunzime.

– Ce simțământ e mai puternic în aceste sărbători: nevoia de a fi împreună cu ceilalți sau de a fi singuri cu noi înșine?

– Avem nevoie de amândouă. Deși căința este strict personală, avem nevoie atât de vocea cantorului, cât și de căința celor din jur, pentru a ajunge la acea stare de spirit care deschide inima.

– În ce măsură sărbătorile de toamnă sunt meditații despre timp, schimbare, perenitate?

– Fiecare își îndreaptă gândurile în direcția pe care și-o alege. Datoria noastră este să oferim cadrul fizic și spiritual necesar pentru a da frâu liber introspecției.

– Vă mulțumesc.

IULIA DELEANU

COMUNITĂȚI

Bacău **Iarșait la Buhuși**

În luna Elul am participat la Buhuși, timp de două zile, împreună cu secretarul comunității, ing. Florin Goldring, la pomenirea celebrului rabin

din Buhuși, Admorul Yitzok Friedman, nepot al și mai celebrului rabin Yisroel Friedman din Ruzhyn. Pomenirea a fost organizată de un grup de hasidimi din Bnei Brak, adepți ai țadicalului din Buhuși, grup care îl are în frunte pe Admorul din Bnei Brak, descendent al celebrei familii rabinice. La activitățile de pomenire a participat și dl rabin Tobias. Remarcabil este faptul că există, în lume, mii de adepți ai țadicalului.

Dinastia rabinică din Buhuși este una dintre cele șase ramuri ale dinastiei Ruzhyn (între care menționăm dinastia Sadagura și cea din Ștefănești, de asemenea celebre).

Activitățile pentru pomeniri s-au desfășurat în capela rabinică a Cimitirului evreiesc din Buhuși, unde se găsesc mormintele țadicalului, ale fiilor săi și al unui nepot, rabini și ei, și la sinagoga din Buhuși. La mormintele rabinelor credincioși pun scrisori cu rugăminți, pentru a fi ajutați de Dumnezeu. Menționăm că grupul din Bnei Brak a preluat în administrare, cu maximă responsabilitate, atât sinagoga, cât și cimitirul și respectă Iarșaitul la Buhuși, în fiecare an. O dată la cinci ani se prezintă la Buhuși, pentru pomenire, circa 200 de adepți din întreaga lume. Amintim că la Buhuși a existat, în timpul țadicalului și al urmașilor săi, o curte rabinică ce includea casa rabinului, sinagoga, o mikva și un abator de pășări.

HAINRICH BRIF,
președintele CE Bacău

Holocaustul împotriva romilor

În data de 2 august, romii marchează „Ziua europeană de comemorare a Holocaustului împotriva romilor – Samudaripen”.

Cu acest prilej, la invitația d-lui Doru Tănase, președintele Asociației Europene a Romilor pentru Progres și Promovare Culturală, am participat, împreună cu secretarul comunității, dl Florin Goldring, la o foarte interesantă manifestare desfășurată la Centrul de Cultură „George Apostu” din Bacău (fosta reședință a lui Nicolae Ceaușescu, actualmente un minunat așezământ pentru manifestări culturale și științifice băcăuane). Am aflat că ziua de 2 august nu a fost aleasă întâmplător, ci ea reprezintă data la care a fost lichidat lagărul romilor de la Auschwitz-Birkenau, zi în care au fost uciși ultimii circa 3.000 de romi din lagăr.

La eveniment au participat reprezentanți ai Primăriei, ai Prefecturii, ai celorlalte minorități etnice, ai Asociației Cultul Eroilor Bacău. În cuvântarea sa, prof. Alin Popa a subliniat că Holocaustul romilor a fost mulți ani trecut cu vederea, romii nereușind să-l aducă în prim-planul opiniei internaționale. Președintele Doru Tănase a subliniat faptul că, la Bacău, este pentru prima oară când se comemorează Holocaustul romilor, „Porajmos”.

În septembrie 1942, 25.000 de romi, în căruțele lor sau în vagoane de vite, au fost deportați în Transnistria, la Bug; circa 11.000 dintre ei nu s-au mai întors de acolo. Conform datelor furnizate de Muzeul Holocaustului de la Washington, Germania nazistă și aliații ei, printre care și România, au provocat un genocid în Europa, în care au pierit între 250.000 și 500.000 de romi.

Cu această ocazie s-a prezentat și un scurt film, referitor la genocidul împotriva romilor, în care un rol important a fost magistral interpretat de marea noastră actriță, Maia Morgenstern. Prin dramatismul său, filmul a adus lacrimi în ochii celor prezenți.

Unul dintre vorbitori a afirmat că cifrele Holocaustului românesc al evreilor sunt exagerate, minimalizând și

rolul lui Antonescu în genocid, dar a fost contrazis de dl Goldring. În răspunsul pe care l-am dat, am menționat că importante sunt amploarea și grozăvia Holocaustului, și nu anumite dispute între istorici, referitor la cifrele exacte ale celor chinuți și uciși. Am amintit despre importanța introducerii studiului Holocaustului ca disciplină școlară și despre necesitatea educării tinerei generații în spiritul toleranței.

Toți cei prezenți s-au arătat șocați de grozăviile războiului din Ucraina și de afirmațiile recente ale unui lider european, referitor la „pericolul amestecării raselor”, dovedind încă o dată că, dacă uităm grozăviile istoriei, riscăm ca ele să se repete. (H.B.)

Bistrița-Năsăud **Lacrimi pietrificate**

Albumul cu o structură deosebită, chiar surprinzătoare, așa zice, *Monumente funerare evreiești din județul Bistrița-Năsăud*, este ideea și finalizarea poetului, eseistului de finețe care este Ioan Pinte, teolog de vocație cu multiple reușite culturale răsăritoare, dar și autor al unor proiecte culturale de reală amplitudine umanistă. De ce zic „surprinzătoare”? Căci el se adresează, deopotrivă prin poezie, prin glasul istoricilor și prin imagine din beșug, unui public divers, așa zice unui public interesat de istorie și de valorizarea ei, dar prin și întru credință și valori umaniste.

Prezentarea albumului aparține istoricului Carol Iancu, membru din străinătate al Academiei Române, și este realizată cu minuțiozitate și corectitudine cu care domnia-sa ne-a obișnuit. „Memorie evreiască și patrimoniu comun în județul Bistrița-Năsăud” punctează, așadar, cu exactitate, deopotrivă interesul FCER pentru subiect și efortul Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, prin al său președinte interesat de subiect, Emil Radu Moldovan, într-o zonă în care există semne funerare în mare număr, dintr-o istorie densă despre care se știe că la un moment dat a fost tragică; există o minusculă comunitate evreiască în prezent, dar mai cu seamă un respect pios de onorare a celor care au fost, au suferit și au fost trimiși la moarte în Transilvania ocupată la vremea Dictatului de la Viena.

Iată cuvintele lui Carol Iancu: „Dl Ioan Pinte, directorul Bibliotecii Județene «George Coșbuc» din Bistrița-Năsăud, s-a investit cu pasiune într-o muncă dificilă și atât de necesară a fotografierii pietrelor funerare din nu mai puțin de 17 cimitire: Beclean I, Beclean II, Lușca, Năsăud, Negrilești, Nîmigea de Jos, Nușeni, Prundu Bârgăului, Rebrîșoara, Reteag, Rodna, Șieu Măgheruș, Spermezeu, Telciu, Romuli, Lechința, Bistrița.”

Care este rostul acestui demers realizat de un intelectual creștin, chiar preot ortodox practicant la Biserica din Bistrița? Salvarea memoriei evreilor din această zonă, atrăgând atenția asupra „acestui patrimoniu sacru care este comun”. Fotografiiile sunt ele însele adevărate poeme în alb/negru, căci autorul, deci fotografii, este poet.

Pagini de istorie de reală valoare documentară semnate de Aurelia Pop, un interesant text

despre „respectul și obligația față de cei morți”, semnat de Rabi Menachem Hacohen, fost Mare Rabin al Comunității Evreilor din România, precum și un studiu succint, dar extrem de bine scris și documentat, „Pietrele tombale. Interpretarea inscripțiilor”, de Bianca Știubea, vin să completeze acest proiect deopotrivă interesant pentru cei ce aparțin comunității evreiești și pentru pasionații de istorie, de conviețuirii.

Ioan Pinte

Nu în ultimul rând, volumul – care este o apariție editorială extrem de reușită grafic, o adevărată carte de prezentare, cu o concepție grafică rafinată (David Dorian) – este publicat întru memoria și amintirea lui Fredi Deac, președintele Comunității Evreilor din Bistrița-Năsăud.

Avem de-a face, de fapt, cu o lecție de omagiu pios și de bună înțelegere în aceste vremuri stranie în care, mai presus de toate, e nevoie de respect reciproc, de cunoaștere reciprocă.

CLEOPATRA LORINȚIU

rezervarea jețurilor (locurilor)
în Templul Coral din București anul 5783
STR. SFANTA VINERI NR.9-11

RÂNDURILE 3, 4	125 LEI
RÂNDURILE 5, 6, 7	100 LEI
RÂNDURILE 8, 9, 10, 11	70 LEI
RÂNDURILE 12, 13, 14, 15	60 LEI
LA BALCON	60 LEI

*Pentru minian și membrii Corului Templului locurile sunt gratuite.

Program rezervări:
Luni-Joi. orele 8:00 - 15:00, str. Sf. Vineri 9-11, sector 3
Vineri. orele 8:00-13:00
Telefon: 021.315.50.90 Int. 179
Persoane de contact: Robert Hodorog & Ann-Marie Larsen

„Întoarcerea acasă” a unui jurnalist băcăuan

„La Bacău, la Bacău mă întorc mereu.” Sunt cuvintele cu care jurnalistul și scriitorul băcăuan Roni Căciularu își începe cartea sa de amintiri, intitulată *Strict personal*.

Deși a plecat în Israel de peste 40 de ani, din fiecare cuvânt al cărții sale transpare nostalgia după locurile copilăriei și tinereții lui, precum și dragostea sa fierbinte pentru orașul Bacău. Autorul este convins că „băcăuanii mei” vor face din Bacău o „capitală românească a unei Europe băcăuane”.

Cartea a fost editată și lansată, într-o organizare excepțională, de Editura Rovimed Publishers Bacău și de Editura Saga din Tel Aviv, autorul fiind prezent, pe un ecran, printr-un dialog online, pe Zoom. Întâlnim în carte, descrie, prima iubire cu o fată neevreică,

primele flori de lăcrămioare, apariția primelor semafoare, cinematografele, teatrul, vitrina cu jucării de la magazinul Tzeler, Grădina Publică, Librăria noastră, unde-l vedea trecând, gârbovit, pe Bacovia, curțile caselor unde locuiau împreună creștini și evrei.

La eveniment au fost prezenți scriitori, critici literari, ziariști, foști colegi cu autorul.

Din partea CE Bacău au fost prezenți, la invitația Editurii Rovimed, ing. Florin Goldring, prof. Ionel Moscovici, ing. Mihaela Moisei și subsemnatul. Prezent online la eveniment, autorul a lăcrimat la revederea prietenilor săi și a apreciat ca exagerate laudele primite.

HAINRICH BRIF,
președintele CE Bacău

COMUNITĂȚI

Iași

Ziua Europeană a Culturii Iudaice

Din anul 1999, Asociația Europeană pentru Conservarea și Promovarea Culturii și Patrimoniului Evreiesc a hotărât ca prima duminică a lunii septembrie să fie declarată Ziua Europeană a Culturii Iudaice. Manifestările organizate cu această ocazie constituie un omagiu adus culturii iudaice și o recunoaștere a contribuției ei la cultura și civilizația europeană.

Cronologic, Ziua Europeană a Culturii Iudaice este precedată de Ziua Limbii Române care se sărbătorește la 31 august în Republica Moldova începând din anul 1989 și în România începând din 1993. Triada limbă, istorie, cultură conturează profilul moral și intelectual al unui popor și constituie un adevărat crez ce a asigurat existența prin vremuri de restriște a poporului român. Ca etnici evrei trăitori în aceste ținuturi am învățat în egală măsură limba și istoria poporului român, dar și tradițiile, istoria și cultura poporului evreu. Patru dintre cei mai mari și mai cunoscuți lingviști români – Moses Gaster, Heimann Tiktin, Lazăr Șăineanu și Alexandru Graur – au avut origini evreiești. Iată încă o ilustrare a înfrățirii celor două culturi pe tărâmurile românești.

În ziua de 4 septembrie 2022, Clubul Yachad din cadrul Comunității Evreilor din Iași a organizat un Matineu cultural dedicat Zilei Europene a Culturii Iudaice. Organizatoarea și moderatoarea evenimentului a fost ing. Martha Eșanu, consilier cultural.

Despre semnificația zilei a vorbit Albert Lozneau, secretarul comunității ieșene, care a arătat că tematica sărbătoririi din acest an a fost „Reîn-

noire și Renaștere”. „Ziua Europeană a Culturii Iudaice celebrează cultura străveche a poporului evreu prezent din cele mai vechi timpuri în acest spațiu geografic, integrat fiind în mozaicul etnic existent aici. La nivel european obiectivul fundamental al sărbătoririi este evidențierea diversității și bogăției iudaismului, importanța lui istorică locală, regională și națională,

cu intenția fermă de a promova dialogul și cunoașterea reciprocă”, a spus Albert Lozneau. În spiritul prieteniei și colegialității, am prezentat în cadrul matineului doi oameni de cultură, exponenți a două culturi din țări prietene, din România și Israel. Este vorba de profesoara Anastasia Gîrneată, poetă și pictoriță de talent, și de arhitectul Eduard Mattes, cunoscut grafician și caricaturist israelian de origine română.

Anastasia Gîrneată a fost prezentată publicului de pictorul Calistrat Robu, președintele Uniunii Creatorilor Profesioniști, Sucursala Iași, și vicepreședinte al Ligii Scriitorilor Români, Filiala Iași Nord-Est, care a vorbit despre cele trei albume de pictură (*Pictând în timp*, *Întoarcere în copilărie* și *Prin labirintul visului*) publicate în perioada 2011-2019. De-a lungul anilor a luat parte în permanență, cu lucrări de artă, la saloane și expoziții de artă naivă și a obținut numeroase premii începând din anul 2003. Cea mai recentă participare a fost la începutul lunii septembrie la Salonul Internațional de Artă Naivă de la Botoșani.

Scriitorul Romeo Romila, membru al Ligii Scriitorilor Români, Filiala Iași Nord-Est, a prezentat publicului cele

mai recente două volume de versuri (*Poezia sufletului și Incertitudine*) scrise de Anastasia Gîrneată în vremea pandemiei și publicate în anul 2021 la Editura PIM din Iași. Despre prietena Anastasia Gîrneată, om cald și apropiat, a vorbit și scriitoarea Corina Matei-Gherman, membră aUSR, Filiala Iași, și președinta Cenaclului de Literatură și Pictură „Octav Băncilă” al Cercului Militar Iași.

Partea a doua a matineului a fost dedicată arhitectului Eduard Mattes și albumului său intitulat *60 de ani în Zodia Gemenilor* în care-și prezintă câteva dintre performanțele artistice care, după propria-i părere, îl caracterizează cel mai bine. Albumul – o plimbare aniversară de-a lungul și de-a latul unei vieți – redă povestea adevărată, sinceră și nespuse până azi a vieții autorului și arată ceea ce a avut el de spus în cei 60 de ani de viață trăiți în zodia Gemenilor. Despre prietenul său Eduard Mattes, a depănat amintiri comandorul Mihai Batog-Bujeniță, directorul Asociației Literare „Păstorel” Iași, care ne-a redat câteva dintre plimbările făcute împreună prin frumosul și atrăgătorul port israelian Haifa.

Ziaristul și scriitorul Dan Teodorescu, președintele Ligii Scriitorilor Români, Filiala Iași Nord-Est, l-a prezentat pe Edi Mattes ca pe „un artist în adevăratul sens al cuvântului, un artist al secolului XXI, cu multe premii la activ în diferite domenii, dar mai ales culturale. Prietenul Edi face cinste României și Iașului tinereții sale, cât și Israelului și orașului Haifa lângă care locuiește în prezent. El va rămâne prietenul meu pe viață, sper că și reciproca este valabilă în acest caz! Va rămâne Omul de lângă mine, chiar dacă ne despart în acest moment multe sute și sute de km pe calea aerului.”

Scriitorul Ilie Serediuc, vicepreședintele Ligii Scriitorilor Români, Filiala Iași Nord-Est, a arătat: „Albumul *60 de ani în Zodia Gemenilor* cuprinde nenumărate caricaturi, desene, picturi, fotografii artistice din lumea actorilor de teatru și film, a sportivilor, a

cântăreților de jazz, a oamenilor politici etc. Toate laolaltă sunt parte a unui tezaur cultural de mare valoare, care va dăinui în timp.”

Matineul cultural s-a încheiat cu un reușit program artistic prezentat de umoristul Doru Melnic, membru al Asociației Literare „Păstorel” Iași, și de formația muzicală Nigun a Comunității Evreilor din Iași, condusă de prof. Romeo Luchian (prof. Tania Luchian – vioară, David Luchian – acordeon, Iacov Luchian – percuție), solo voce ing. Uri Fernbac și Albert Lozneau.

Cu toții am petrecut o plăcută și instructivă dimineață de duminică, pentru care mulțumim vorbitorilor, artiștilor, publicului spectator.

MARTHA EȘANU

Târgoviște

Început de an școlar la Școala Elisa și Iosef Samuil

Deschiderea noului an de învățământ preuniversitar 2022-2023 s-a desfășurat la Școala Gimnazială Smaranda Gheorghiu (Elisa și Iosef Samuil) din Târgoviște într-un cadru emoțional deosebit.

Participarea a fost numeroasă: elevi, profesori, părinți, personalități ale conducerii politico-administrative a municipiului. Au fost transmise mesaje de îndemn pentru noi succese la învățătură, pentru susținerea de către părinți a propriilor copii; Arhiepiscopia a invocat sprijinul divin pentru un an de împliniri; conducerea școlii a urat elevilor succese la învățătură și disciplină în școală și în afara ei; ministrul învățământului a urat în mesajul său, atât elevilor, cât și cadrelor didactice și părinților, un an cu satisfacții.

Primarul municipiului, prin viceprimarii săi, i-a asigurat pe elevi de întreaga sa susținere și în noul an atât pentru procesul de învățământ, cât și logistic, întrucât școala este funcțională din anul 1916, de-a lungul timpului fiind necesare lucrări de reabilitare.

Din partea Asociației Centrale de Prietenie și Colaborare Culturală cu Israel am amintit elevilor nevoia de a purta recunoștință donatorilor (Elisa și Iosef Samuil), dar și poporului evreu, în general. Prin Moise am primit legile – porunci date de Dumnezeu poporului ales, sinteză a comandamentelor privind comportamentul uman, o bună conviețuire cu noi și între noi. Evreii au contribuit, oriunde au trăit, la prosperitatea țării de adopție, de multe ori nefiind cetățeni ai țării. Așa este și cazul evreilor din Târgoviște. În anul 1910, conform recensământului populației, aici trăiau 8.000 de evrei, dintr-o populație totală de 25.000 de locuitori.

Ca semn de omagiu, pe 5 septembrie a.c., prin bunăvoința prim-rabinului Rafael Shaffer și a prim-cantorului Emanuel Pusztai s-a oficiat, în Templul Coral din București, Iarțait.

Emoționați, elevii s-au dus spre clasele de studiu împreună cu învățătorii sau profesorii diriginți.

Conducerea școlii a prevăzut și pentru anul în curs ca activități extracurriculare studiarea istoriei Statului Israel, care numără 75 de ani, și a istoriei poporului evreu care, din 26 septembrie, va trece în anul 5783 de la Facerea Lumii.

ILEANA GHENCIULESCU

In memoriam dr. Ghizela Avram (z.I)

16 august 1943 - 7 august 2022

Încerc să aștern pe hârtie câteva gânduri omagiale și încă nu-mi vine să cred că trebuie să vorbesc la trecut despre tine, Zela, dragă colegă și bună prietenă. Din seara zilei de 5 august, când am aflat că te afli în suferință pe un pat de spital, luptându-te cu o bacterie greu de învins, mi-e inima frântă de durere că nu te putem ajuta în niciun fel pe tine, cea care ți-ai ajutat de mii și mii de ori semenii. Cât a stat în puterea noastră, ne-am rugat și am sperat că o minune dumnezeiască se va întâmpla. Dar destinul nu a mai avut răbdare și firul vieții tale s-a frânt prea devreme, atunci când mai aveai atâtea de dăruit din prea plinul omeniei și prieteniei sufletului tău bun și generos.

Ghizela Avram (Zela, pentru familie și prieteni) s-a născut la Iași, părinții ei fiind Mates și Liza Pincu. A crescut într-o numeroasă familie evreiască, alături de o soră mai mare, Frida, și de numeroși veri. A absolvit Liceul ieșean „Vasile Alecsandri” și apoi Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr.T. Popa” din Iași, Facultatea de Pediatrie. Imediat după absolvire a fost repartizată ca medic pediatru stagiar într-o comună din apropierea Iașului, pe malul Prutului, unde a îngrijit, cu pricepere, dragoste și înalt profesionalism, sute și sute de nou-născuți care și astăzi, când au devenit la rândul lor părinți maturi, i-au rămas recunoscători.

După anul 1989 a urmat cursuri de specializare, a devenit medic de familie și a profesat într-un cabinet medical din cartierul ieșean „Alexandru cel Bun”. După ieșirea la pensie s-a angajat ca medic în cadrul Colectivului de Asistență Socială și Medicală al Comunității Evreilor din Iași.

A fost ca o mamă bună pentru toți membrii comunității, fiind preocupată în permanență de alinarea suferinței lor. Înalta ei omenie și bunătate erau trăsături de caracter moștenite genetic de la tatăl ei, domnul Mates Pincu, care întotdeauna, când a avut posibilitate, a întins o mână de ajutor oamenilor sărmani și nevoiași din orașul și județul nostru.

Zela a fost un om modest și priceput, dispus mereu să ajute, măcar cu un sfat, o vorbă bună sau cu o îndrumare medicală.

Din seara zilei de 7 august 2022, când vestea decesului ei a venit ca un trăsnet asupra comunității noastre, am vărsat și vărsăm amare lacrimi de durere și cuvintele de omagiere sunt prea puține și prea lipsite de conținut în fața imensei pierderi suferite.

La înmormântarea doamnei dr. Ghizela Avram, în dimineața zilei de 9 august, capela Cimitirului Evreiesc Păcurari din Iași a fost neîncăpătoare pentru toți cei veniți să o conducă pe ultimul drum. Catafalcul a fost acoperit de numeroase coroane și de florile recunoștinței pentru draga noastră Zela, un Om excepțional, un suflet cald, plin de dragoste și grijă pentru bolnavi și pentru toți cei dragi. Acum, la ceas de grea cumpănă, suntem alături de familia ei.

Cuvinte de omagiere au fost rostite de Benjamina Ides Vladcovschi, președinta Comunității Evreilor din Iași, de consilierul juridic Albert Lozneau, secretar al comunității, și de ing. Martha Eșanu, consilier cultural. Ceremonia religioasă a fost oficiată de Albert Lozneau, deservent de cult.

MARTHA EȘANU

COMUNITĂȚI

Tecuci

MOISĂ ALTĂR – nume de legendă al mediului academic

Profesorul Moisă Altăr s-a născut la Tecuci, în noiembrie 1938. După studiile gimnaziale și liceale făcute în orașul natal, a urmat cursurile Facultății de Matematică-Fizică, din

cadru Universității din București, unde l-a avut profesor pe Grigore Moisil. În anul 1979 a obținut titlul de Doctor în științe matematice, specializarea Economie matematică. În prezent, reputatul economist – promotor al unei adevărate culturi a excelenței – este profesor la Facultatea de Finanțe, Asigurări, Bănci și Burse de Valori, catedra Monedă și Bănci, din cadrul Academiei de Studii Economice.

După o carieră universitară de peste cinci decenii, profesorul emerit Moisă Altăr este considerat o legendă vie a mediului academic. Cunoșcăto-

rii domeniului economic și bancar știu că profesorul este mentorul majorității economiștilor șefi ai unor mari bănci comerciale, ca și al multor directori din departamentul de cercetare al băncii naționale. Este printre participanții activi la marile congrese mondiale de economie, cu foarte bune contacte printre laureații premiilor Nobel.

Într-o discuție recentă cu domnia-sa, am evocat întâlnirea de acum aproape zece ani, în orașul natal, în cadrul evenimentului „Tecuceni la ei acasă”, organizat la Casa de Cultură, unde l-am invitat odată cu pictorița Mihaela Mateescu Cul-

luri. Vorbind despre orașul copilăriei, distinsul profesor s-a lăsat purtat de amintiri evocând o parte dintre foștii profesori ai Liceului „D.A. Sturdza”, dar și dintre colegi: „Păstrez și astăzi, după multe decenii, frumoase amintiri despre dascălii mei tecuceni, cărora le datorez mulțumiri pentru ceea ce au așezat în formarea și educația mea de elev. Cu drag privesc în urmă spre foștii profesori: directorul Mihai Cosma, pe care noi, elevii, îl porecliserăm „Piratul”, doamna Elena Tănăsescu și, nu în ultimul rând, cel de la care am primit dragostea pentru matematici, profesorul Aurel Petică. Îmi zboară

gândul și spre unii dintre prietenii de odinioară... Foștii colegi din perioada anilor de liceu de la Tecuci: George Purcaru, viitor mare seismolog, cu care am plecat la București să dăm examen la Facultatea de Matematică, Emil Negoescu, viitor profesor universitar, Nicolae Chiscop, absolvent de filologie, care avea un real talent poetic și ne mai făcea unora dintre noi versuri amuzante, Vasile Berheci, viitor general de aviație... și lista poate continua.”

În mod inevitabil, dialogul nostru a ciupit puțin și din vibrațiile emoționale ale profesorului Moisă Altăr, despre „universul mirific al copilăriei: Strada Mare, locul primelor amintiri, vise, speranțe...”

Am conturat împreună câteva amintiri din adolescența interlocutorului: imagini încă vii, cu prăvăliile evreiești, evenimentele de la Sala „Haia Lifschitz” sau de la sala de festivități din clădirea comunității evreilor, arestul împreună cu mama sa, în vara anului 1941, din cauză că au întârziat în piață după ora 10, încălcând astfel prevederile unor ordonanțe guvernamentale și locale, cu vădit caracter rasial.

Coborând dialogul în realitatea imediată, distinsul profesor a ținut să precizeze că și azi își ține cursurile cu studenții la catedra Monedă și Bănci, obosit de formatul online și așteptând ca vremurile să permită reluarea activității în formatul fizic. În mediul financiar-bancar opiniile profesorului

tecucean se bucură de o largă apreciere, iar experiența sa profesională face parte din setul de expertize aflate la mapa guvernatorului și a vice-guvernatorului BNR, Mugur Isărescu,

respectiv Florin Georgescu căruia i-a fost și conducător de doctorat.

Îmi permit să sugerez autorităților decidente ale municipiului Tecuci completarea valorosului album al personalităților locale, categoria „Cetățeni de Onoare”, adăugând și numele distinsului fiu al Tecucului, prof. univ. dr. Moisă Altăr. Alături de celălalt mare economist, Anghel Rugina, și de seismologul George Purcaru, Moisă Altăr ar înnobila cu strălucire galeria de portrete ale personalităților tecucene, cu contribuții deosebite în cercetarea științelor matematice.

VICTOR BURLACU

Suceava

Vizite la Sinagoga Gah

În luna iulie, la Sinagoga Gah am primit vizita a două eleve de la Liceul Teoretic Filadelfia din Suceava, precum și vizita a doi tineri din SUA. De asemenea, în luna august am primit vizita a două grupuri de evrei din Israel, tot la Sinagoga Gah. La aceste vizite s-a făcut o scurtă prezentare a acestei sinagogi care este una dintre cele mai vechi clădiri rămase în picioare, la ora actuală. Ea a fost construită în anul 1870, printr-o societate de binefacere, „Gmilut Hasadim”. Pia-

tra de temelie a sinagogii a fost pusă de un rabin din Cernăuți, Reb Haim Thirer, care a fost numit Chaim Czerowitz.

Din punct de vedere arhitectural, construcția se încadrează în stilul neoclasic. Clădirea prezintă o asimetrie datorată așezării volumului principal care reprezintă sinagoga și a unui volum secundar alipit pe partea sa nordică.

S-a vorbit despre importanța picturilor din interiorul sinagogii, picturi care se împart în două mari registre: primul registru cuprinde cele 12 triburi ale lui Avraham și al doilea registru cuprinde zodiacul.

În continuare a fost prezentată istoria evreilor din Suceava, înce-

pând din secolul al XV-lea, cu primele atestări documentare bazate pe documente din Arhivele Statului. Comunitatea evreiască din Suceava este una dintre cele mai vechi comunități etnice din regiunea Principatului istoric al Moldovei. Prima mențiune scrisă despre existența evreilor din Bucovina pare să fie o scrisoare din 15 iunie 1473, din partea șoltuzului și a pârgarilor Sucevei către bistrițeni, referitoare la pricina dintre concitadinii lor, Antonie Bieler, și Nicles Fleischer, Michael Hobdang și Peter Pampos, în privința comerțului cu pește, la Bistrița. Numele Fleischer pare a indica originea iudaică. Același nume, Fleischer, îl găsim și la 10 aprilie 1481, într-o scrisoare a șoltuzului și a juraților din Suceava, către cei din Bistrița, referitoare la chezașia depusă de Peterman Fleischer din Suceava, la armeanul Sahac, pentru Waltazar Kurersmaer din Bistrița. De asemenea, tradiția atestă și faptul că domnitorul Ștefan cel Mare a avut un medic evreu pe care îl chema Șmil.

Mărturie a vechimii evreilor în fosta capitală a Moldovei o constituie și pietrele de mormânt din cimitirul evreiesc, de la poalele Dealului Tătărași, una dintre acestea datând din anul 1700. Prezența meșteșugarilor evrei în orașele și târgurile românești este însă semnalată în cronici, hrisoave și alte documente încă din secolul al XV-lea.

Structura exactă a acestei populații începe să fie cunoscută mai bine odată cu întocmirea catagrafiilor și a altor lucrări statistice pentru Principatele Moldovei și Valahiei.

În final s-a vorbit despre numărul evreilor din comunitate în prezent, precum și despre activitățile care se desfășoară pe parcursul anului.

SORIN GOLDA,
președintele CE Suceava

București

O viață pentru binele Cetății – Osy Lazăr z.l.

S-a scurs o lună de când a părăsit această lume cel care a condus decenii comunitatea bucureșteană, ing. Osy Lazăr z.l.

S-a format spiritual și afectiv într-o familie de intelectuali evrei gălățeni, în spiritul valorilor tradiționale: bunicul patern – profesor de matematică și ebraică; tatăl – expert contabil. Lecțiile rabinului Zalman, la heder, ale rabinului Margulies, la școala primară israelită, i-au fost piatră de temelie. Curând, tihna lumii acesteia avea să fie făcută țândări de Holocaust. În drum spre aeroportul din Galați, unde făcea muncă obligatorie, adolescentul privea cu inima strânsă adreurile de marfă transportând evrei spre Transnistria. Întreaga suflare evreiască din oraș trăia cu sentimentul că, de la o zi la alta, îi vine rândul. Împreună cu alți 60 de evrei, tatăl lui fusese ridicat din casă și azvârlit în beciurile prefectorii: prizonier. Putea fi, oricând, împușcat. Pe când săpa la tranșee, în aeroport, un militar i-a pus pistolul în piept. Ce l-a ajutat să reziste a fost puterea credinței. Să continui să trăiești normal într-o lume anormală: așa au procedat oamenii acelor vremuri. La ceremonia de Bar Mițva, pentru care s-a pregătit cu rabinul Zalman, a rostit în fața lor: „Dumnezeu este stânca și izbăvitorul meu. De cine mă voi teme?” Această forță a existat în toți colegii lui de la organizația sionistă Gordonia, unde activa, în cei care au salvat surulivile de Tora din sinagogile incendiate de armata germană în retragere, după 23 august 1944, dar au salvat și clădiri publice în flăcări. A înțeles, atunci, pe viu, importanța unuia dintre versetele Cărții lui Irmiahu: „Căutați binele Cetății în care trăiți, că de bine-

le ei atârnă binele vostru.” Tot atunci a căpătat conștiința responsabilității, prezentă în acțiunile inginerului, conferențiarului universitar la Politehnică, liderului comunitar. Autoexigența l-a caracterizat în toate. „Important este ca tot ce faci să faci bine și cu folos” era aforismul lui preferat, practicat de-a lungul unei vieți împlinite.

In memoriam Osy Lazăr z.l. la Cimitirul Filantropia

Ing. Osy Lazăr z.l. a fost apreciat în calitate profesională: didactică, teoretică, administrativă. A fost ideea centrală din alocuțiunea președintelui CEB, ing. Paul Schwartz, la comemorarea de la Cimitirul Filantropia. După av. David Segal și ing. Theodor Blumenfeld, și-a pus amprenta asupra vieții comunitare bucureștene în a doua parte a secolului XX - începutul de veac XXI.

Vorbitorul a rememorat momente din implicarea proprie în viața comunitară: anii în care a lucrat la Uzinele „23 August”, când s-au cunoscut; anii în care, consilier CEB, a colaborat cu cel dispărut. A făcut o plecăciune de gând surorii celui comemorat, muzicologul Cecilia Stein z.l., ea însăși angrenată în viața Federației; soției sale, Eliana-Solange Lazăr z.l.

Președintele CEB a deplâns faptul că numărul populației evreiești a scăzut dramatic. „Suntem din ce în ce mai puțini evrei, în timp ce suntem martori la creșterea manifestărilor antisemite.” Una din acestea este îngrijorarea antisemiților, începând din 1990, că „un milion de israelieni vor veni în România.” **IULIA DELEANU**
în România. (Continuare în pag. 23)

COMUNITĂȚI

Brașov

Sfârșit de vară plin

Faptul că Brașovul este în toate statisticile pe podiumul celor mai vizitate orașe din România, nu e o surpriză pentru nimeni. La fel cum nu e surprinzător faptul că sinagoga Beith Israel este una dintre cele mai vizitate din țară, iar activitatea comunității evreiești din oraș este pe măsură. Vă prezentăm mai jos trei dintre evenimentele acestui sfârșit de vară.

Cărțile Hasefer la Gaudeamus Brașov

În ultima zi de vară și în primele patru zile din toamna aceasta, Târgul de carte Gaudeamus a ajuns și în Piața Sfatului din Brașov.

Președintele Comunității Evreilor din Brașov, Dan Rosenberg, și echipa sa au asigurat o prezență mai mult decât onorabilă a Editurii Hasefer la ultima ediție estivală a celui mai mare târg de carte din România. Amplasat în centrul Târgului Gaudeamus, standul Editurii Hasefer, organizat de CE Brașov, a putut fi astfel vizitat de mii de turiști care au trecut prin Piața

Sfatului în cele cinci zile de sărbătoare a cărții.

De ce Dragostea e kosher?

Într-un demers care își propune să contracareze tendințele moderne privind trivializarea dragostei și de a o transforma într-un simplu act instinctual orientat spre nevoile fizice ale individului, Comunitatea Evreilor din Brașov organizează expoziția *Love is kosher* în perioada august-noiembrie 2022. Vizitatorii au ocazia să exploreze diferitele fațete ale iubirii și sexualității în viziune iudaică. Această călătorie începe cu prezentarea ipostazei paradisiace de după crearea lumii, prezentând diversele ipostaze ale atracției și afecțiunii prezente în Tora, dezbătute în Talmud, și ajunge până la explicațiile actuale oferite de dr. Ruth Westheimer, într-o abordare

incitantă despre relațiile intime trăite cu bucurie și plăcere.

Atunci când sunt corelate două subiecte precum iudaismul și sexualitatea, nu de puține ori sunt reiterate clișee dificil demonstrabile, referitoare la tradițiile evreiești. Aceasta pentru că, de obicei, sexul și religia se exclud reciproc în majoritatea civilizațiilor. În iudaism însă există o cu totul altă realitate: sexualitatea constituie un act aproape divin, care ar trebui trăit conștient, responsabil și cu plăcere deplină. Aprofundând problematica, cei interesați descoperă, de multe ori cu surprindere, că dorința și, în special, pasiunea nu contrazică și nici nu anulează credința.

De altfel, una dintre cele dintâi porunci divine este: „Fiți roditori și înmulțiți-vă”, o viață în solitudine permanentă nefiind dorită. Admițând acestea, nu putem totuși ignora faptul că, în iudaism, sexualitatea este asociată cu o serie de norme religioase. Condițiile prealabile sunt căsătoria între două persoane heterosexuale și respectarea legilor purității familiei.

În iudaism dragostea este sacră și scopul ei este bine definit, la fel ca orice element al vieții. Periplusul prin istoria cuplurilor biblice poartă pașii vizitatorilor într-o lume care păstrează valorile sacre ale celui mai nobil sentiment uman, evidențiind caracterul spiritual al dragostei. Istoriile de iubire ilustrate în Tora demonstrează rangul superior al ființei umane, adusă de Dumnezeu în lume ca partener în Creație, mai presus de lumea animală, dar responsabilă față de Creație.

Expoziția – realizată cu dedicație, efort și abnegație în identificarea celor mai documentate și valide surse de Ella Eliezer, precum și cu o atenție deosebită la detalii, în prezentarea grafică a exponatelor de către Horațiu Cenușă – este rezultatul unei ample preocupări și cercetări. Comunitatea Evreilor din Brașov vă invită să efectuați o călătorie plăcută în lumea dragostei evreiești, respectând legile Torei!

Concert al sopranei Menorah Winston la sinagoga din Brașov

Cu toate că s-a bucurat de o bogată activitate interpretativă desfășurată

pe câteva continente, soprana Menorah Winston revine de fiecare dată cu dor și plăcere în țara natală, pentru a oferi publicului vocea captivantă cu care a fost înzestrată, în semn de recunoștință pentru locurile unde s-a născut.

Concertul susținut la Sinagoga din Brașov a inclus arii de operă, operetă, lieduri și melodii de muzică ușoară, interpretate în peste 10 limbi și dialecte: română, ebraică, idiș, ladino, engleză, franceză, spaniolă, italiană, portugheză, germană, napoletană, occitană și siciliană. Din programul său muzical au făcut parte: *Bella siccome un angelo* din opera *Don Pasquale* de Gaetano Donizetti; *Chanson triste* de Henri Duparc; *Les filles de Cadix* de Léo Delibes; *Minnie, dalla mia casa* din opera *La Fanciulla del West* de Giacomo Puccini; suita *Bachianas Brasileiras* de Heitor Villa-Lobos; melodia *Ti voglio tanto bene* de Ernesto De Curtis; și aria *Là ci darem la mano*

Menorah Winston

din opera *Don Giovanni* de Mozart.

Alături de soprana a evoluat cunoscutul bas-bariton Valentin Vasiliu de la Opera Națională din București. Acesta a interpretat pe tonuri vibrante și robuste melodii precum: *Summer-time* și *I Got Plenty o' Nuttin'* de George Gershwin; *If I were a rich man* din musicalul *Fiddler on the Roof* de Sheldon Harnick și Jerry Bock; respectiv *Eh, Rumanie, Rumanie* de Aaron Lebedeff.

Cei doi artiști au interpretat în duet cunoscute cântece din folclorul evreiesc: *Hava Naghila*, *Ierusalaim șel Zahav*, *Idișe Mame* și *Ba Șana haBa belrușalaim*.

Acompaniamentul la pian a fost asigurat de Georgeta Popescu.

E. ELIEZER

Tulcea

Spectacol de excepție prezentat de formația de dansuri Haverim

În perioada 24-30 iulie 2022, Asociația Eudivers Tulcea – în colaborare cu Consiliul județean Tulcea, Primăria Municipiului Tulcea și comunitățile etnice din Tulcea – a organizat Festivalul Interetnic, ediția a XVII-a. Reprezentațiile au avut loc pe scena din Piața Civică a municipiului.

Comunitatea Evreilor din Tulcea a fost reprezentată de formația de dansuri israeliene Haverim, pe data de 24 iulie, formație care a participat și la edițiile din 2020 și 2021. Dansurile prezentate de această formație au fost de mare ținută artistică și au

primit aplauze din partea publicului tulcean. Mulțumim coregrafilor Ioana și Alex Simion, sincere felicitări tuturor membrilor din această formație de mare valoare artistică. Vă așteptăm să reveniți la Tulcea și la celelalte ediții, dar și la diverse alte evenimente interetnice.

Mulțumim Federației Comunităților Evreiești din România pentru asigurarea condițiilor de deplasare la Tulcea a acestei formații.

ing. SOLOMON FAIMBLAT,
președintele CE Tulcea

Templul Israelit: opt ani de la reînălțare

În ziua de 22 august 2022 s-au împlinit opt ani de la reînălțarea Templului Israelit din Tulcea, eveniment important pentru evreii din România și pentru comunitatea tulceană. Consolidarea, conservarea și reparațiile au fost efectuate în perioada 2010-2014. Cu acest prilej a fost inaugurat Muzeul de Istorie a Evreilor din Tulcea și din județul Tulcea.

La buna organizare a acestui eveniment au contribuit: FCER-CM, Primăria Municipiului Tulcea, Comunitatea Evreilor din Tulcea, American Jewish Joint Distribution Committee.

Programul artistic a avut loc la Teatrul „Jean Bart” din Tulcea și a fost susținut de corul Hazamir și de formația Bucharest Klezmer Band.

ing. SOLOMON FAIMBLAT,
președintele CE Tulcea

Arad In memoriam Ladislau Klein

Cu mare durere în inimi, membrii Comunității Evreilor din Arad și-au luat rămas bun de la domnul profesor universitar dr. Ladislau Klein (z.i.). Răpus la vârsta de 79 de ani, domnia sa a fost condus pe ultimul drum în cimitirul evreiesc vechi de rit neolog din Arad.

De profesie inginer chimist, a practicat în diferitele ramuri ale industriei. Chemarea de pedagog a împlinit-o în cadrul Facultății de Inginerie a Facultății de Studii Economice din Universitatea „Aurel Vlaicu”, în perioada 1990-2002, în calitate de conferențiar universitar, apoi în Facultatea de Marketing, Management și Informatică, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” (UVVG), în perioada 2002-2004, în calitate de lector universitar. A ocupat funcții importante în universitate, fiind asistent universitar, cancelar, mem-

bru în senatul universității și prodecan. A fost consultant în probleme de mediu la Project Management Ltd. și redactor-șef al revistei de științe economice *Studia Universitatis* din cadrul UVVG. Totodată, a fost apreciat de *Marquis Who's Who* ca un inginer chimist și un educator demn de remarcat.

Membrii comunității, familia și prietenii l-au cunoscut ca un om jovial, foarte amabil și politicos, care spunea glume plăcute. În timpul liber se ocupa de filatelie, îi plăcea să scrie, să citească, să facă plimbări. Era nelipsit la diferitele evenimente ale comunității, unde venea alături de familie. De acum însă ne vor lipsi discuțiile purtate și glumele făcute. Să îi fie memoria binecuvântată!

MARGARETA SZEGŐ

JCC BUCUREȘTI

JCC București se pregătește pentru noul an și te așteaptă să îi treci pragul

Dragi prieteni, iată că, după o lungă pauză în care activitatea comunitară s-a desfășurat preponderent online, odată cu începutul verii am reluat întâlnirile și activitățile în persoană.

După ce preț de șase săptămâni ne-am revăzut în taberele pentru diferitele grupe de vârstă, organizate de FCER-CM cu sprijinul Joint la CIR Cristian, Centrul Comunitar Evreiesc București se pregătește pentru noul an și te așteaptă să îi treci pragul. Am reamenajat spațiile și, indiferent de vârsta ta, ți-am pregătit evenimente

care să te țină aproape de comunitate, de familia evreiască. De asemenea, te așteptăm la unul dintre cursurile JCC care încep în luna octombrie: limba ebraică (pentru copii, adulți, începători, intermediari și avansați); cursuri de autoapărare (Taekwondo și Krav Maga); sport.

Nu uita să te înscrii pe: www.cursuri.jcc.ro

Sărbători de toamnă frumoase!
Shana Tova!

ADRIAN GUERON

Din viitorul apropiat

Nici nu s-ar fi putut un început de nou an evreiesc 5783 mai bun decât cu o invitație la o nouă ediție a Noptii Sinagogilor Deschise, ce vă propune să vizitați lăcașurile evreiești de cult bucureștene, sâmbătă, 1 octombrie 2022, începând cu ora 20:00.

În afară de istoria comunității evreiești locale, veți avea ocazia să faceți cunoștință cu tradițiile sărbătorilor evreiești de toamnă, istoria și cultura evreiască, expoziții, întâlniri cu rabinul, desigur, acompaniate de muzică și dans tradiționale. Periplul printre sinagogile bucureștene se va încheia spre miezul nopții cu Havdala – binecuvântările evreiești pentru o săptămână bună.

Proiectul Noaptea Sinagogilor Deschise este parte din Noaptea Albă a Galeriilor 2022.

Mai multe informații și program pe www.sinagogideschise.ro. (A.G.)

JCC TIMIȘOARA

Vara, un anotimp plin la JCC Timișoara

Copiii și adolescenții s-au despărțit prea repede, ar spune unii, de o vară care a fost plină de programe la JCC Timișoara. Au rămas în memorie cu tabăra de zi JCC, ce a avut loc timp de o săptămână, dar și cu ieșirile la taberele naționale și internaționale.

Minunate evenimente ale sezonului estival au fost concertele din Sinagoga Cetate, poate cel mai impresionant dintre ele, prin valoare sa emoțională, fiind cel al Iuliei Moldovan, absolventă, la doar 19 ani, a unei facultăți prestigioase de muzică din Viena. Sinagoga s-a dovedit neîn-

căpătoare, iar dincolo de muzică, Iulia fiind acompaniată de fratele ei, Traian Moldovan, pianist recunoscut, la rândul său, explicațiile fiecărei melodii au făcut deliciu serii.

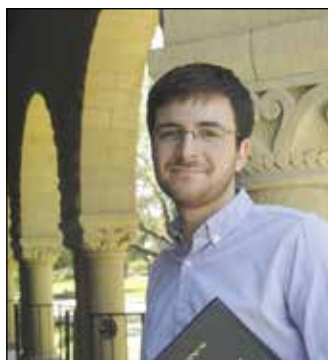
Centrul de zi l-a avut ca invitat pe domnul Victor Schwimmer care a împărtășit povestiri și imagini din interesele sale călătorii. Dar cei vârstnici nu se puteau deplasa doar în imagini, astfel că ieșirea la Săvârșin a fost o ocazie excepțională de a se bucura împreună, într-un cadru natural special.

LUCIANA FRIEDMANN,
președinta CE Timișoara

Lingvistul Isaac Bleaman...

(Urmare din pag. 6)

Prin acest proiect, dr. Isaac Bleaman își propune să analizeze proprietățile gramaticale și fonetice ale idișului vorbit pe teritoriul Europei înainte de Holocaust și să abordeze impactul acestei tragedii asupra dezvoltării limbii. El a subliniat că un genocid pune în pericol limbile vorbite de comunitățile vizate de distrugere, iar Holocaustul, ca genocid fără precedent, a avut un efect catastrofal asupra idișului și a altor limbi minoritare din regiune. Datorită acestei burse se va putea construi un corpus digital în limba idiș, care să conțină transcrieri, fișiere media și metadate. Aceste resurse online vor fi puse gratuit la dispoziția cercetătorilor, a profesorilor de limbă idiș și a studenților, dar și a publicului larg. În prezent, interviurile în idiș luate supraviețuitorilor Holocaustului pot fi vizionate numai la instituțiile care sunt abonate la Arhiva de Istorie Vizuală a Fundației Shoah.

Matineu muzical Menorah Winston și invitații ei

Toamna muzicală bucureșteană la JCC a debutat cu un matineu prilejuit de turneul în România al sopranei Menorah Winston, avându-i invitați pe baritonul Valentin Vasiliu, pianista Georgeta Popescu, soprana Georgiana Costea.

Amfitrioana Delia Marc a prezentat publicului cărțile lor de vizită.

Menorah, originară din România, a debutat la Teatrul Liric din Constanța, a fost aplaudată în roluri principale din repertoriul belcanto pe scenele Operei Naționale Române din Iași și ale Operei Naționale București. După ce a făcut *aliya* în 1982, și-a continuat studiile la Academia de Muzică Rubin din Ierusalim. Nevoia de perfecționare în arta cântului a determinat-o să treacă Oceanul și să urmeze cursurile de la Manhattan School of Music. Și-a îndreptat atenția spre *hazanut*, devenind studentă la Hebrew Union College – Jewish Institute of Religion și CUNY (Lehman College și Hunter College). De la ultimele trei centre de învățământ muzical are diplome de master în interpretare vocală, muzică sacră, educație muzicală. A susținut recitaluri în tot Israelul, a concertat în mari orașe din SUA. Investiția cantorială i-a permis să officieze în America de Nord și Centrală, Europa, Asia.

Valentin Vasiliu și-a făcut debutul

în 1999, la Washington Opera, interpretând rolul sacristanului din *Tosca*, cu Anna Netrebko în Floria, sub bagheta lui Placido Domingo. A obținut o bursă de doctorat la Universitatea Catolică din Washington.

Georgiana Costea și-a început cariera la Teatrul Național de Operă și Balet „Oleg Danovskii” din Constanța. A fost aplaudată pe scene italiene de operă și, între 2017-2020, a făcut un lung turneu în China, concertând în 55 de orașe.

Acompaniatoarea lor la pian, Georgeta Popescu, muzicolog, dirijor, regizor, s-a dovedit și o redutabilă solistă vocală în interpretarea liedului *Ciobănaș cu trei sute de oi* compus de Mihai Lidyc, pe un text de Pascal G. Alexandru.

Profunzimea de gândire artistică, versatilitatea interpretativă, știința accentelor, jocul de scenă au indus publicului o stare de bine. Programul a cuprins hituri ale belcantoului, opere jazziste, musicalului, ale folclorului idiș și ladino care, alături de șlagăre israeliene, au trecut rampa. Aplauzele în tact, hora cu oameni din sală la *Hava Naghila* au fost expresii ale acestui fluid emoțional capabil să creeze clipa de seninătate de care fiecare avem nevoie. O recunoștință exprimată de florile primite de artiști de la Delia Marc, Sofia Nagy, spectatori. (I.D.)

JCC IAȘI

S-a dat startul distracției la JCC Iași

Reprezentanții Comunității Evreilor din Iași, Benjamin Ides Vladcovschi, președintă, și Albert Lozneau, secretar general, au participat la recepția de rămas bun dată de Excelența Sa dl David Saranga, ambasadorul Statului Israel în România, prilej cu care i-au înmănat acestuia, din partea Comunității Evreilor din Iași, o plachetă de onoare pentru promovarea unei prietenii durabile între România și Israel.

La începutul lunii august, JCC și Comunitatea Evreilor din Iași au organizat o tabără de zi pentru copii. Sub titulatura „Învățăm, ne distrăm, suntem gata oricând”, această activitate a prilejuit copiilor petrecerea unei zile de neuitat, în care s-au cunoscut mai bine și au avut ocazia să lege frumoase prietenii.

A fost o zi plină, în care copiii, părinții, bunicii și organizatorii nu s-au arătat deloc oboșiți, cu toții bucurându-se la intensitate maximă de fiecare moment petrecut împreună. Copiii și însoțitorii lor s-au distrat copios și au

avut ocazia să-și verifice cunoștințele despre valorile și simbolurile evreiești, dar și să-și testeze îndemânarea, răbdarea și perseverența în cadrul diverselor jocuri și concursuri pregătite de organizatori.

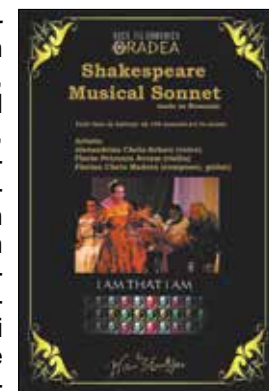

Mulțumiri speciale se cuvin doamnei Roxana Necula, de la Organizația Națională Cercetașii României, șefa centrului local Aproape de Oameni (ADO) din Iași, care, printr-o diversitate de jocuri extrem de interesante, i-a captat pe cei mici, ca și pe cei mari.

SILVIAN SEGAL

Sonetul lui William Shakespeare, de la Oradea la Erevan

Grupul *Rock Filarmonica Oradea* a participat, în perioada 17-22 septembrie, la Festivalul Internațional „William Shakespeare”, desfășurat în capitala Armeniei. Membrii Alexandrina Chelu-Schorr, Florian Chelu-Madeva și Florin Petroniu Avram au prezentat un moment artistic bazat pe sonetele celebrului dramaturg englez, ilustrate muzical de creațiile compozitorului Florian Chelu-Madeva. Potrivit interpretei vocale Alexandrina Chelu-Schorr, această invitație completează alte numeroase prezențe ale grupului în cadrul diferitelor evenimente sau festivaluri dedicate lui William Shakespeare, ultimul fiind cel desfășurat la Craiova. De

asemenea, Florian Chelu-Madeva a reeditat cele două volume SONET Michelangelo și Shakespeare, cuprinzând 226 de sonete acompaniate muzical integral de creațiile sale.

Alexandrina Chelu-Schorr a arătat că pasiunea insuflată de părintele său o însoțește încă de la vârsta de 14 ani, o perioadă neîntreruptă dedicată muzicii, în general, și în special sonetului. Sonetele

unor autori evrei din spațiul românesc au constituit, de asemenea, o temă predilectă în activitatea sa artistică, multe dintre acestea fiind prezentate cu prilejul diverselor festivaluri sau evenimente culturale.

DAN DRUȚĂ

Wilhelm Filderman - 140 de ani de la naștere

Cel mai important conducător al evreimii române în epoca modernă, Wilhelm Filderman a fost o personalitate istorică proeminentă. S-a născut la București, în 1882, la 25 septembrie. Tatăl a murit la vârsta de 35 de ani, el avea atunci 3 ani. Văduva, rămasă cu 5 copii, a reușit să facă eforturi pentru ca Willy să urmeze cele mai înalte școli. Pleacă la Paris și își ia doctoratul în drept la Sorbona. Pentru concepțiile sale, care au stat la baza alegerii drumului în viață, sunt relevante următoarele considerații din cartea lui de memorii:

„Încă de mic copil nimic nu a contat să fie mai puternic, țesut în ființa mea, decât convingerea că am datorii, dar că sunt născut și cu drepturi; că datoria mea este să-mi îndeplinesc și activ și pasiv și obligațiile legale și cele naturale; că am datoria să ascult, dar am și dreptul să vorbesc pentru a face să triumfe adevărul pentru că, după cum spunea Leopardi, nimic nu e mai frumos decât adevărul.

Am luptat pentru obținerea drepturilor politice pentru evreii pământeni, nu din interes personal, căci sunt încetățenit înainte de război prin lege individuală. Am socotit însă că, din moment ce prin efectul Tratatului de Pace, al dreptului internațional și al dreptului natural statul succesor, România, va recunoaște drepturile cetățenești locuitorilor din fostele imperii dezmembrate în număr de câteva milioane printre care cinci sute de mii de evrei crescuți în cultura austriacă, ungară sau rusă, nu este admisibil ca evreii pământeni, care au luptat ei, părinții și frații lor în Războiul de Independență, în Războiul Balcanic și în Războiul de Întregire și care au fost crescuți în școala românească să fie puși în inferioritate.”

Cu aceste convingeri se angajează Filderman în marea luptă pentru drepturile evreilor. Sarcina asumată nu era ușoară, având în vedere că evreimea română era considerată de guvernul un element străin, căruia nu i se cuvin drepturi cetățenești. Fiind pericol pentru țară, trebuie exclusă din societatea românească.

Prima informație despre activitatea lui Filderman în cadrul Uniunii Evreilor Pământeni apare în ziarul *Înfrățirea*, organ al UEP, în numărul din 8 februarie 1915. „S-a ales la București un nou comitet. (...) Elemente noi au intrat în conducere întărind pe cele vechi și încercate. Domnul avocat dr. Filderman, intrat acum în comitet, a ridicat sala prin cuvântarea sa.”

În 1918 devine vicepreședinte al Uniunii. În această calitate, principala lui activitate constă în lupta pentru emanciparea evreilor, pentru obținerea unei legi care să corespundă concepțiilor sale, care să asigure încetățenirea evreilor în condiții satisfăcătoare. Dar scopul nu era ușor de realizat. „Prima legiferare a naturalizării evreilor, Legea Marghiloman-Arion, adoptată pe 19 august 1918, a reprezentat o clară tăgăduire a dreptății”, scrie Filderman în *Memorii*.

Legea Marghiloman nu a fost însă aplicată. În toamna anului 1918 guvernul a demisionat, iar legile adoptate au fost abrogate. Pe 28 decembrie 1918, guvernul Brătianu a elaborat o nouă lege. În optica lui Filderman, conceptul și spiritul legii erau complet diferite față de cele preconizate de Reprezentanța UEP. Nu ameliorau legea Marghiloman, dimpotrivă, o agravau. UEP, în frunte cu Filderman, are curajul să respingă pentru a doua oară o lege adoptată de guvern. Urmează un nou decret-lege promulgat

în mai 1919. Este prima lege în care se vorbește de locuitorii evrei din Vechiul Regat. Formalitățile se reduc la o simplă manifestare de voință, fiecare evreu major făcând o declarație în fața tribunalului sau judecătoriei de ocol că e născut în România și nu s-a bucurat de nicio protecție străină. „Acest decret-lege a fost cel mai apropiat de nevoile noastre”, se arată în documentele congresului UEP din februarie 1923. „Totodată se cuvin mulțumiri tuturor bărbaților care și-au

făcut datoria în toate momentele acestei lupte continue de la război încoace. În primul rând iubitului nostru vicepreședinte, domnul dr. W. Filderman, al cărui nume a intrat de acum în istorie, căci nu este îndoială pentru nimeni că nu se va putea vorbi vreodată despre emanciparea evreilor din România fără să se vorbească de dr. Filderman al cărui nume rămâne veșnic legat de această emancipare.” În acest context este de subliniat și contribuția lui la lucrările Conferinței de Pace de la Paris, din 1919, mai ales în problema reglementării situației evreilor din România. „Este artizanul Tratatului de la Saint-Germain din 1919, primul tratat al dreptului naționalităților cunoscut în istorie” (Răzvan Theodorescu).

Dar el rămâne în istorie și prin multiplele funcții pe care le ocupă. Este președinte al Cercului Libertatea, președinte în Comitetul Central al Joint Distribution Committee, în Comitetul Cercului titraților Unirea, copreședinte în comitetul ucrainean, primvicepreședinte al Comunității Evreilor din București, primvicepreședinte al Uniunii Comunităților Israelite din Vechiul Regat, președinte al Federației Uniunii de Comunități Evreiești etc. Pretutindeni se remarcă munca și zelul său, dar nicăieri nu se identifică personalitatea lui mai mult ca în Uniunea Evreilor Pământeni care, conform hotărârii Congresului din 1923, își schimbă titulatura în Uniunea Evreilor Români. Congresul îl alege în funcția de președinte al UER.

Activitatea lui politică poartă amprenta a trei epoci istorice: perioada interbelică, anii Holocaustului, dictatura comunistă. Fiecare epocă a avut particularitățile ei, a impus sarcini specifice. În general, Filderman a acționat prin memorii adresate forurilor guvernamentale, prin intervenții și solicitări de audiențe. A avut nenumărate confruntări cu conducătorii vieții politice românești. A avut contacte cu Casa Regală.

O tribună de luptă devine pentru Filderman Parlamentul. Este ales deputat pe lista Partidului Național Liberal în alegerile din 1927. Caracterizându-și activitatea de parlamentar, precizează că nu s-a implicat în problemele evreilor. S-a implicat în

subiecte care interesau în egală măsură publicul general. „Doream să îmbunătățesc viețile oamenilor prin întărirea economiei naționale”, scrie în *Memorii*.

În anii '30 ai secolului al XX-lea, semnele orientării politice a României spre extrema dreaptă deveneau tot mai evidente. Guvernul Tătărescu (1934-1937) este caracterizat de Filderman ca fiind un complice al nazismului. Populația evreiască a fost greu lovită de legea pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi, promulgată de guvern la 16 iulie 1934. Întreprinderile economice, industriale, comerciale de tot felul trebuia să aibă personal românesc în proporție de 80%. În procentul de 20% rezervat pentru personalul străin erau menținuți doar cei căsătoriți cu români și aveau copii.

Caracterizând anul 1937, Filderman scrie în *Memorii*: „O avalanșă de legi și decrete i-a zdrobit pe evreii din România în timpul acestui an. Cele mai îngrijorătoare erau cele care negau dreptul nostru la naționalitatea română. Drepturi care ne-au fost acordate prin tratate internaționale și prin Constituția României.”

Sfârșitul anului 1937 și începutul anului 1938 sunt marcate de instalarea guvernului Goga-Cuza. UER a fost interzisă. Filderman a acționat în nume propriu până în 1940 când devine președinte al FUCE. După căderea guvernului Goga-Cuza (10 februarie 1938), până la instaurarea Statului Național-Legionar (septembrie 1940), la cărma țării s-au perindat câteva guverne care au continuat politica antisemită.

În momentul izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial, Filderman se afla la Paris. S-a gândit ca pe perioada războiului să părăsească Europa. Revenit însă în România pentru a se pregăti în vederea schimbării domiciliului, conștientizează că nu-și poate permite să abandoneze în acel moment greu sutele de mii de frați întru religie pentru a-și afla siguranța personală. „Un sfert de veac în slujba Comunităților Evreiești din România m-a familiarizat profund cu nevoile evreilor, cu durerile acestora, cu situația lor disperată. Ei aveau nevoie de mine, iar eu aveam nevoie de lumea lor; viața mea nu avea nici un sens fără ei”, scrie el în *Memorii*.

Lupta lui pentru supraviețuirea evreimii române în anii regimului Antonescu este astfel caracterizată în Raportul Final al Comisiei Elie Wiesel: „În organizarea luptei evreilor pentru supraviețuire în perioada guvernării lui Ion Antonescu rolul hotărâtor a revenit instituțiilor comunitare. În anii 1940-1941 organismul principal care a coordonat activitatea acestor instituții a fost Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din România, interzisă de regimul Antonescu în decembrie 1941.

Permisul de trecere fals al lui Wilhelm Filderman și al Emiliei Filderman

Președintele Federației, dr. W. Filderman, a fost inițiatorul și conducătorul politic al vieții evreiești și în acest moment istoric, când colectivitatea evreiască din România s-a confruntat cu probleme existențiale dintre cele mai complicate din întreaga sa istorie. În acest context el a adoptat tactica luptei legale, calea petițiilor.”

Documentele elaborate de Filderman în anii prigoanei reflectă aproape exhaustiv principalele evenimente ale acelor ani de persecuție. Imaginii idilice create de negaționiștii despre regimul antonescian îi contrapun imaginea unui regim antisemit dur care a promovat o politică de discriminare etnică abuzivă, uneori chiar de exterminare fizică a zeci de mii de evrei pentru unica lor vină de a fi evrei.

În noile condiții de după 23 august 1944, Filderman începe lupta pentru anularea legilor și regulamentelor discriminatorii; inițiază reorganizarea și normalizarea vieții evreiești; combate curentul antisemit reapărut sub formă nouă. De la început însă reabilitarea evreilor în toate drepturile s-a lovit de rezistență. În decembrie 1944 declară ziarului *Jurnalul de dimineață* că legile rasiale sunt încă în vigoare.

Schafferman, în cartea sa despre Filderman, arată că, spre sfârșitul anului 1947 și începutul lui 1948, Filderman începe să-și dea seama că metodele lui pentru apărarea intereselor evreimii nu au sortii de izbândă. Ultimul lui memoriu a fost adresat în februarie 1948 lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, prin care îi amintea: „Nu numai că revendicările noastre nu au fost satisfăcute, dar dimpotrivă, s-au luat și se iau măsuri contrare celor așteptate.”

Caracterizându-și situația sub regim comunist, Filderman nota: „Deoarece m-am opus comuniștilor și fusesem informat că urma să fiu arestat ca spion englez, am părăsit clandestin țara, împreună cu soția mea, la 12 martie 1948.” Ar fi fost a doua arestare, căci prima dată a fost arestat în 1945. A făcut greva foamei, dar, în special în urma unor intervenții, a fost pus în libertate și ținut câteva săptămâni în stare de arest la domiciliu.

Fuga lui Filderman a fost organizată în condiții de clandestinitate, comportând riscuri pentru el și pentru colaboratorii lui cei mai apropiați. A plecat din Timișoara, de unde a trecut pe jos granița ajungând în Ungaria, apoi la Viena, stabilindu-se în final la Paris. După evadare a fost judecat în contumacie și condamnat de o instanță specială.

A încetat din viață la Paris, în anul 1963. A fost reabilitat *post mortem* în iunie 1967.

Filderman rămâne în istorie nu doar ca unul dintre cei mai mari conducători ai evreilor. El a fost și un militant pentru impunerea drepturilor omului în societatea românească. A fost o personalitate complexă, cu o gândire europeană; un patriot român și un bun evreu. Sunt memorabile cuvintele lui: „Nu-mi este rușine că sunt evreu!”

LYA BENJAMIN

Microbiomul din intestinul nostru este considerat important pentru sănătatea noastră, dar în compoziția sa pot intra și bacterii ce contribuie la bolile inflamatorii intestinale sau la alte tulburări. În prezent, din păcate este imposibil să țintim astfel de bacterii care contribuie la boli fără a dăuna microbilor benefici din jur. Antibioticeleucid microbii prietenoși împreună cu cei dăunători și, în orice caz, au tendința de a declanșa rezistența bacteriană și de a avea efecte secundare.

Într-un studiu publicat în revista *Cell*, cercetătorii Institutului de Știință Weizmann din Rehovot, Israel, au demonstrat fezabilitatea unei potențiale terapii pentru uciderea bacteriilor intestinale care cauzează inflamații într-un mod țintit: prin utilizarea virusurilor care le infectează. Fagii sau bacteriofagii, așa cum sunt cunoscute aceste virusuri, sunt cele mai abundente organisme de pe Pământ; se găsesc oriunde există bacterii, inclusiv în intestinul uman.

Încercările de a înrola aceste virusuri în tratarea bolilor infecțioase datează de la începutul secolului al

Fildeș din Ierusalimul antic

Autoritatea Israeliană pentru Antichități (AIA) a anunțat recenta descoperire a aproximativ 1.500 de fragmente de fildeș, încrustate în trecut în plăci decorative, care datează din epoca fierului. Vestigiile au fost expuse la Ierusalim de arheologii israelieni, aceasta fiind prima astfel de descoperire efectuată în Ierusalim. Decorate cu flori de lotus și figuri geometrice, micile fragmente de fildeș au fost identificate de echipa de arheologi în ruinele unei clădiri datând din secolul al VIII-lea sau al VII-lea î.e.n., foarte aproape de Orașul Vechi, în Ierusalimul de Est.

Potrivit AIA, aceasta este o „descoperire extraordinară”, prima de acest gen din Ierusalim. „Clădirea impresionantă din care au fost dezgropate piesele de fildeș a fost distrusă de un mare incendiu, iar fragmentele au fost descoperite rupte în bucăți mici și arse”, se arată în comunicatul instituției. Conform AIA, aceste fragmente provin din mobilier din lemn cu decorațiuni bogate, folosit de locuitorii înstăriți, probabil responsabili locali sau preoți. Se pare că asemenea obiecte sunt de obicei descoperite în palatele regale, așa că „acestea demonstrează marea bogăție și prosperitate a locului”, a afirmat Reli Avisar. Potrivit specialistei, care a și participat la săpături, au fost găsite aproximativ 1.500 de bucăți de fildeș, fragmente sparte și mici, de diferite dimensiuni și în diferite stări. „Este vorba despre o colecție mare, iar când am restaurat-o am descoperit un număr infinit de modele”, a precizat oficialul.

Potrivit experților, fildeșul era în Antichitate una dintre mărfurile cele mai scumpe, depășind chiar prețul aurului.

Virusuri utile în viitoarea tratare a unor boli

XX-lea, imediat după descoperirea fagilor, dar această linie de cercetare a fost abandonată la scurt timp după apariția antibioticelor. În noul studiu, cercetătorii Institutului Weizmann au recrutat fagi pentru eliminarea bacteriilor care nu numai că provoacă boli infecțioase, ci și stimulează inflamația și leziunile intestinale, contribuind la boala inflamatorie intestinală. „Există mii de fagi diferiți, iar marele lor avantaj este că fiecare dintre ei este specializat în atacarea unui tip diferit de bacterii”, explică prof. Eran Elinav, de la Departamentul de Imunologie, care a condus echipa de cercetare. Acest lucru a permis valorificarea fagilor pentru a ținti doar acele bacterii intestinale care contribuie la boli.

Oamenii de știință au început prin a identifica exact tulpinile bacteriene care joacă un rol în inflamația intestinală umană. Ei au comparat compoziția microbilor intestinali la voluntari sănătoși cu cea a perso-

nelor cu două forme majore de boală inflamatorie intestinală, colita ulcerosă și boala Crohn. O analiză computațională detaliată i-a ajutat să se concentreze asupra mai multor tulpini bacteriene care nu au fost găsite la indivizii sănătoși, care au fost substanțial îmbogățite la persoanele cu boală, în special la cei a căror stare se înrăutățea.

Participanții la studiu au fost recrutați din patru țări din diferite părți ale lumii: Franța, Germania, Israel și Statele Unite. După identificarea mai multor tulpini ale bacteriei *Klebsiella pneumoniae* ca fiind posibile contribuții la inflamația intestinală, cercetătorii au confirmat această destinație prin implantarea acestor bacterii la șoarecii folosiți pentru studiul bolii inflamatorii intestinale. Într-adevăr, tulpinile umane de *Klebsiella pneumoniae* asociate cu această boală au agravat inflamația și deteriorarea intestinală la șoarecii primitivi.

Un prototip revoluționar de anticorpi ar putea învinge definitiv COVID 19

Doi anticorpi identificați de cercetătorii din Israel pot lupta eficient împotriva tuturor tulpinilor cunoscute de COVID, arată un studiu recent prezentat de *The Times of Israel*. Infuzabili pentru pacienți, anticorpii sunt atât de puternici, încât au capacitatea de a neutraliza coronavirusul, eliminând

astfel nevoia de a folosi mai multe boostere de vaccin, arată cercetările.

O echipă de cercetare de la Universitatea din Tel Aviv a efectuat o serie de experimente cu numeroși anticorpi și a descoperit că în special doi neutralizează toate tulpinile cunoscute de coronavirus, inclusiv Delta și Omicron. Infuziile de anticorpi sunt deja folosite pentru a trata unii pacienți

cu coronavirus, iar microbiologul dr. Natalia Freund, cea care a și condus noul studiu, a afirmat că anticorpii pe care i-a identificat ar putea fi folosiți pentru a crea o perfuzie deosebit de puternică. Potrivit lui Freund, la nivel tehnic, motivul succesului celor doi anticorpi pare să fie acela că se leagă de o parte diferită a proteinei spike a coronavirusului, față de majoritatea celorlalți. Până în prezent, primii doi anticorpi au fost testați împotriva unei game de variante și au avut rezultate bune împotriva tuturor acestora. „Conform descoperirilor noastre, eficacitatea primului anticorp, TAU-1109, în neutralizarea tulpinii Omicron este de 92%, iar în neutralizarea tulpinii Delta, de 90% – a spus dr. Freund. Al doilea anticorp, TAU-2310, neutralizează varianta Omicron cu o eficacitate de 84%, iar varianta Delta cu o eficacitate de 97%”, a adăugat ea. Anticorpii sunt numiți TAU deoarece au fost identificați la Universitatea din Tel Aviv. Natalia Freund a subliniat că anticorpii oferă în mod clar o protecție puternică, deoarece previn infecția imediat după recuperare, dar apoi scad, iar imunitatea persoanei se reduce.

Experții israelieni intervin în criza apei din Africa de Sud

O delegație din Israel evaluează problemele care afectează infrastructura de apă din orașele din Africa de Sud, pentru a vedea cum ar putea ajuta tehnologia israeliană. Un grup de experți israelieni în tehnologia apei a sosit în Africa de Sud la începutul acestei luni pentru consultări cu municipalitățile locale cu privire la problemele cruciale care afectează infrastructura de apă și modul în care tehnologia israeliană poate ajuta.

Vizita, organizată de Fondul Național Evreiesc al Africii de Sud (JNF-SA), a inclus o dezbatere publică intitulată „Criza apei din Joburg: cum poate ajuta Israelul?”, la care a luat parte Clive Lipchin, originar din Johannesburg, director de management al Institutului Arava pentru Studii de Mediu din sudul Israelului. JNF-SA a explicat că Africa de Sud este

afectată de multe probleme legate de apă. Numai scurgerile risipesc până la 37% din apa potabilă. Infrastructura inadecvată sau deteriorată de apă uzată duce la boli și la lipsa alimentării cu apă potabilă, iar Nelson Mandela Bay nu mai poate furniza apă locuitorilor săi.

Tehnologiile dezvoltate de Israel includ irigarea prin picurare, desalinizarea, detectarea scurgerilor, extragerea apei din aer și reciclarea apelor uzate. Israelul este liderul mondial în reciclarea apelor uzate, 90% fiind tratate și refozite pentru agricultură. Rowan Polovin, președintele Federației Sioniste din Africa de Sud, a adăugat că „această cooperare dintre Africa de Sud și Israel este un pas înainte binevenit pentru țara noastră către atenuarea crizei grave a apei și sperăm că alte municipalități ne vor urma exemplul”.

Dacă cocktailul de fagi se dovedește a fi sigur și eficient în studiile clinice mai mari, acesta poate deveni baza pentru dezvoltarea de terapii nu numai pentru boala inflamatorie intestinală, ci și pentru alte tulburări care s-au dovedit a fi afectate de microbi intestinali, inclusiv obezitatea, diabetul, bolile neurodegenerative și poate chiar cancerul. „Viziunea noastră este să dezvoltăm în cele din urmă terapii personalizate pentru o varietate de tulburări, în care tulpinile de bacterii intestinale cauzatoare de boli să fie identificate la fiecare pacient și un cocktail de fagi să fie conceput pentru a ucide doar acele tulpini”, spune prof. dr. Elinav.

Muzica, instrument de diagnostic

Cercetătorii de la Universitatea Tel Aviv afirmă că testele muzicale pot detecta deteriorarea psihică la bătrânețe. Astfel, metoda inovatoare ar putea fi implementată cu ușurință de orice membru al personalului din orice clinică, fără o pregătire specială prealabilă. Măsurarea timp de 15 minute de activitate electrică a creierului în timp ce pacientul efectuează un set de sarcini muzicale simple poate detecta prezența declinului cognitiv la bătrânețe.

Doctoranda Neta Maimon, de la Școala de Științe Psihologice și Școala de Muzică Buchmann-Mehita din Tel Aviv, a conceput un prototip de evaluare în care subiectul/pacientul îndeplinește o serie de sarcini muzical-cognitive conform instrucțiunilor auzite în căști. Ele includ, de exemplu, apăsarea unui buton de fiecare dată când se redă orice melodie sau apăsarea acestuia numai când cântă vioara. În plus, testul include meditație ghidată muzical, menită să aducă creierul într-o stare de repaus, deoarece această stare arată funcționarea cerebrală în diferite situații. În timp ce îndeplinesc sarcinile, subiecții sunt conectați la un dispozitiv portabil EEG provenind de la startup-ul israelian Neuroster. Drd. Maimon, care este specializată în cunoașterea muzicală, a explicat că muzica este cunoscută a fi un stimul rapid al dispoziției și poate fi provocatoare din punct de vedere cognitiv atunci când oamenii încearcă să se concentreze asupra diferitelor aspecte ale muzicii în timp ce îndeplinesc o anumită sarcină. În consecință, cercetătorii au emis ipoteza că instrumentele muzicale ar provoca subiecții suficient pentru a testa activitatea frontală a creierului, precum și pentru a-i stimula spiritual, îmbunătățind astfel performanța lor la test.

Maimon și Lior Molcho de la Neuroster afirmă în publicația medicală *Frontiers in Aging Neuroscience* că au reușit să demonstreze ipoteza conform căreia muzica este într-adevăr un instrument eficient pentru măsurarea activității creierului. De asemenea, cercetătoarea Maimon speră că această metodă va permite monitorizarea de rutină și detectarea precoce a declinului cognitiv, pentru a oferi tratament și a preveni deteriorarea rapidă și severă.

Banii nu au miros, dar uneori lasă un gust amar

Acum cincizeci de ani, la puțin timp după emigrarea în Israel, mi-am călcat jurămintele și prima mea mașină a fost de producție vest-germană. Nu era primul meu păcat, pentru că și în România prima mea mașină era un Wartburg est-german. Apoi am continuat să păcătuiesc și câțiva ani mai târziu am ajuns, ce-i drept cu treburi, în Germania.

Trebuie să recunosc că nu-mi simțeam conștiința împăcată, doar și eu și familia mea puteam dispărea în timpul celui de Al Doilea Război Mondial dacă, de exemplu, ne-am fi aflat atunci în Moldova, la est de Prut (de unde provenea familia părintelui meu), și nu în Moldova, la vest de Prut.

Dar într-o bună zi, pe vremea când încă dibuim prin noianul de noțiuni istorice legate de Israelul „de dinaintea mea”, cu gândul să mai reduc din magnitudinea ignoranței mele cu privire la cele ce se întâmplaseră în Țara Sfântă până la *aliya*-ua mea și a alor mei, un prieten m-a liniștit:

– Ai auzit de *šilumim*?

Mi-am adus aminte de amănuntele de mai sus acum câteva zile, citind un amplu articol despre povestea despăgubirilor plătite de Germania tânărului stat evreu, acum exact 70 ani, prin acordul semnat (pe data de 10 septembrie 1952) la Luxemburg, de către reprezentanții guvernelor vest-german și israelian.

Acordul recunoștea de *facto* responsabilitatea Germaniei față de Holocaust și decizia guvernului vest-german de a oferi Israelului o sumă de 822 de milioane de dolari, sub denumirea de *Wiedergutmachung*, în traducere liberă „repararea răului făcut evreilor de către regimul nazist”. De fapt, suma cerută de Israel era mult mai mare,

dar guvernul vest-german decisese că partea rămasă era, de fapt, responsabilitatea Germaniei de Est, o glumă nereușită, întrucât partea estică a Germaniei, mai comunistă decât orice altă țară din lagărul sovietic, nu avea nici măcar de gând să recunoască existența și independența Israelului, darămite s-o compenseze pentru imensa tragedie ce se petrecuse cu numai câțiva ani înainte, sub egida celui mai antiuman regim din istoria omenirii.

Tratativele Israelului cu guvernul vest-german au întâmpinat o opoziție extrem de puternică și violentă în rândurile populației Israelului, în bună parte formată din supraviețuitori ai Holocaustului, care susțineau – și pe bună dreptate – că viețile luate în lagărele de exterminare și, de fapt, peste tot unde erau evrei nu pot fi răscumpărate cu bani. Revolta publică era condusă de cel care, 25 de ani mai târziu, avea să devină primul șef de guvern al Israelului, care nu făcea parte din Partidul Muncii, și anume Menachem Begin. „Ei (adică guvernul israelian) ne vând sângele fraților și părinților noștri”, declarase Begin în fața unei imense mulțimi care avea să intre cu forța în parlamentul israelian, încercând să influențeze votul de aprobare a acordului. Dar David Ben Gurion, primul-ministru, a reușit să-i convingă pe parlamentari și să obțină majoritatea în parlament („eu nu iau în considerare ce dorește poporul, ci ceea ce are el nevoie”, se pare că spusese întemeietorul statului evreu). Și din acel moment acordul a intrat în vigoare și cantități uriașe de mărfuri de origine germană au început să apară pe piețele israeliene. Aceasta, pe lângă valuta străină care acoperea o bună parte din datoria ce și-o luase asupra sa guvernul german. Adevărul e că partea de bunuri reprezentată 70-80% din totalul sumei prescrise de acord, un „amănunt” care a contribuit enorm la campania publică de împotrivire, întrucât se susținea că, de fapt, acordul era la fel de favorabil (dacă nu chiar mai mult) economiei germane, ca și celei israeliene.

Disputa nu a produs niciun rezultat, dar nimeni nu poate contesta faptul că acordul respectiv a ușurat

Dicționar selectiv de civilizație iudaică: Iaacov Israel

(Urmare din pag. 7) Laban folosește limbajul standard al epocii pentru masca unui comportament fără cusur. Găsește o clauză plauzibilă chiar și pentru substituirea mireselor: cutuma priorității la măritiș a fiicei mai vârstnice. Trec douăzeci de ani. Iaacov îi dă de știre lui Laban că vrea să revină acasă. Venise sărac, pleacă bogat. Nu datorită dărniciiei lui Laban, ci simțului său de observație privind rolul mediului ambiant în înmulțirea ovinelor și a caprinelor, folosit în convenția de plată. Laban e silit s-o accepte *post factum*, fiindcă atunci când acceptase propunerea avansată de Iaacov nu cunoștea detaliul decisiv.

Pe Iaacov îl așteaptă o nouă luptă. Sub comanda fratelui său sunt 400 de bărbați înarmați. Se

enorm rezolvarea problemelor economice grave cu care se lupta guvernul israelian în acei ani de început.

A nu se uita: țara se afla la numai câțiva ani de la proclamarea independenței și după un cumplit război în care pierise 1% din populația evreiască a Israelului de atunci. Valurile de emigrare aduceau cu ele olimi hadașimi lipsiți de cele mai elementare mijloace de existență, 20% din populație trăia în corturi, în acele lagăre denumite *ma'abarot*. Armata avea nevoie de bani. Sursele de alimente erau din ce în ce mai sărace, ceea ce obliga guvernul să introducă cartele, parte din așa numita politică de *țena*, adică (în traducere liberă) „modestie”, ceea ce a făcut să apară piața neagră, unde totul se vindea și se cumpăra ilegal. Cu alte cuvinte, discrepanța dintre puținii care posedau mijloace adecvate de existență și cei care veniseră doar cu o boccea în mână se accentua pe zi ce trecea și creștea furie și dezamăgire în rândurile populației.

De la începuturile sale, Israelul a plasat emigrarea, *aliya*-ua, pe primul plan al intereselor naționale, însă cum să atragi olimi, când nimeni nu le poate asigura locuință și hrană?!

Dar avantajul economic creat de acordul cu Germania de Vest reprezenta doar un punct (ce-i drept, foarte important) pe lista motivelor care-l făcuseră pe Ben Gurion să lupte pentru semnarea lui. În acei ani era în toi procesul de separare a mapamondului în două părți inegale: cea comunistă și cea anticomunistă. În ciuda a ceea ce se poate crede, în acele timpuri ideologia comunistă avea rădăcini adânci în rândurile populației israeliene, dar Ben Gurion hotărâse că statul evreu aparține lumii occidentale și acordul cu Germania pecețuia definitiv apartenența Israelului la blocul lumii libere.

Urmarea firească a legăturilor ce se stabiliseră între Germania de Vest și Israel a fost, un deceniu mai târziu, semnarea acordului de recunoaștere diplomatică între cele două state, un fapt care a produs din nou revoltă în rândurile celor care considerau Germania și poporul german ca fiind o entitate ce nu-și are locul în lumea care trecuse prin tragedia celui mai groaznic război din istoria omenirii.

Bineînțeles, până în ziua de azi, cea parte din despăgubiri care, chipurile, aparține Germaniei de Est nu a fost acoperită, deși se vorbește și se scrie din când în când de „treimea care lipsește”.

Și acum, la sfârșit, voi aminti aici situația actuală dintre cele două state.

Germania (unificată) reprezintă cel mai important partener politic și economic al Israelului, imediat după Statele Unite. Cele două guverne se întâlnesc o dată pe an, alternativ aici și acolo. Nimeni nu poate uita vizitele fostei prim-ministre Angela Merkel în Israel și la Yad Vashem, muzeul care cuprinde cele mai importante probe despre distrugerea a o treime din poporul evreu în Europa primei jumătăți a secolului trecut.

Și eu mă întreb cum aș fi votat acum 70 ani dacă eram membru al parlamentului israelian?!

Și tot eu îmi spun: ceea ce ne conduce pe noi „aici” e un gând extrem de simplu: noi nu iertăm, noi nu uităm, dar noi dorim să trăim. Și, cum spunea cineva, dintre cei mai șugubeți oameni pe care i-am întâlnit: „Istoria noastră, a poporului evreu, se poate concentra într-o singură frază: ei au vrut să ne extermine, n-au reușit, hai să stăm la masă și să mâncăm!!!”

P.S. Despăgubirile oferite de guvernul german familiilor celor 11 sportivi israelieni uciși de teroriști palestinieni acum 50 ani, în timpul Olimpiadei de la München, reprezintă un subiect aparte, dar menționarea lui în acest context mi se pare mai mult decât logică.

Prof. dr. GABRIEL M. GURMAN

Omer, Israel
gurman@bgu.ac.il

„Abuzuri și confuziuni”

Acesta este titlul articolului apărut în *Curierul Israelit* din 15 august 1922 despre abuzurile și samavolniciile comise de unele autorități împotriva refugiaților ucraineni.

„Chipul arbitrar de a se interpreta diferitele dispozițiuni cu privire la refugiații ucraineni a dat loc până astăzi la regretabile abuzuri și confuziuni în dauna acestor nenorociți. În Oradea Mare se găsește, de pildă, de un an de zile, un număr de internați ținută acolo fără nici un rost, după ce și-au executat pedeapsa de o lună sau două la care au fost condamnați pentru trecerea frauduloasă a Nistrului.”

Împotriva acestor stări de fapt, în cadrul articolului menționat, *Curierul Israelit* publică următorul memoriu de protest al Uniunii Evreilor Pământeni, adresat ministrului de război la 26 iunie 1922:

„Domnule Ministru, ca urmare la adresa noastră nr. 2004 din 15 iunie 1922 avem onoarea a vă supune următoarele: Vă este cunoscut faptul că din cauza cumplitelor împrejurări din Ucraina un număr însemnat de ucraineni a trecut Nistrul. E de la sine înțeles că acești oameni nu au venit prevăzuți cu acte și pașapoarte ci, fugind din acest iad, nu s-au gândit decât cum să-și salveze viața. Autoritățile noastre califică trecerea lor dincoace de Nistru, fără acte, ca o infracțiune și-i condamnă la pedepsele legale. După expirarea pedepsei cei mai mulți însă dintre aceștia nu sunt lăsați în libertate pentru a-și face actele de plecare din țară așa cum e hotărât pentru toți conform deciziei ministeriale nr. 57665, ci sunt internați în lagărul din Oradea Mare sau în alte lagăre. Acești refugiați care au găsit pe pământul românesc, ospitalier prin tradiție, un refugiu de la moarte sunt numai în trecere, judecățile și apoi internările nu fac decât să stingherească intențiile guvernului și opera organizațiilor însărcinate de a-i trimite în America, Palestina sau încotro vor să emigreze. Interesul țării fiind să emigreze în cel mai scurt timp.”

Pornind de la aceste considerente, autorii memoriului cer ministrului următoarele:

„Acei care au fost trimiși în lagăr prin simple măsuri administrative, fără să aibă în sarcină vreo vină, să fie eliberați în scopul emigrării lor cât mai grabnic; refugiații care vor putea proba cu acte că emigrează într-un termen de 15-30 zile din țară să fie lăsați liber să plece. Desigur nu poate fi vorba decât de delincvenții care au contravenit la legea pașapoartelor în împrejurările tragice și excepționale cunoscute. Acești refugiați nu pot fi acuzați că ar fi tulburători ai ordinii publice.”

Memoriul este semnat de dr. W. Filderman, președinte, și de Adolf Magder, secretar general. În răspunsul său, ministrul de război arată că legea străinilor prevede că indivizii care au trecut fraudulos frontiera trebuie să fie judecați și să-și execute pedeapsa. Indivizii respectivi urmează să-și procure actele de emigrare prin UEP, după care, prin Siguranța generală, să fie trimiși punctelor de frontieră pentru emigrare.

Memoriul UEP din 26 iunie 1922 nu a fost nici primul, nici ultimul protest împotriva măsurilor abuzive luate contra refugiaților ucraineni. În ziarul *Neamul Evreiesc* din 4 februarie 1922, printre altele, se scrie: „Pe lângă opera de ajutor UER a împiedicat retrimiteră refugiaților peste Nistru unde îi aștepta o moarte sigură.” La congresul Uniunii din februarie 1923 se arată că UEP a intervenit la ministerul de război în chestiunea izgonirii a 760 de refugiați arestați de Curtea Marțială. La congresul Uniunii din 1929, raportul menționează: „În cursul activității noastre refugiații au fost deseori arestați în diferite părți ale țării dar imediat eliberați după intervenția și garanția date de noi. Salvarea evreilor ucraineni rămâne una din paginile memorabile ale iudaismului din România. O dovadă a fraternității evreilor români cu evreii din toată lumea.” Sunt concluziile lui S. Schafferman în cartea scrisă de el despre viața și activitatea doctorului Wilhelm Filderman.

LYA BENJAMIN

Evrei
în viața
publică

FATĂ-N FATĂ !

„A onora trecutul, a gestiona prezentul, a avea grijă de viitor”

Interviu cu ing. PAUL SCHWARTZ, președintele C.E. București

Sunt 28 de ani de când viața comunității se identifică, pentru ing. Paul Schwartz, cu propria-i viață. Face parte din familia spirituală a celor pentru care munca e o bucurie, perseverența – un mod de a fi. A dovedit-o în orice misiune încredințată: consilier CEB, consilier FCER pentru generația de mijloc, vicepreședinte al FCER, acum președinte al CEB. Face parte din generația care a cunoscut traumele Holocaustului, ale totalitarismului, dar nu și-a pierdut dârzenia. După reforma învățământului din 1948, Școala Evreiască Sefardă, unde învăța, a fost desființată. A continuat clasele primare și gimnaziul la altă școală din cartier. A terminat Liceul „Dimitrie Cantemir”. După bacalaureat, s-a angajat muncitor, urmând în paralel Politehnica. Are studii postuniversitare.

– Ce înseamnă a conduce cea mai mare comunitate din țară?

– A onora trecutul, a gestiona prezentul, a avea grijă de viitor.

– De când datează istoria comunității bucureștene, ce momente și personalități merită amintite?

– Obștea bucureșteană pare să aibă vechime de patru secole. Primul document care atestă prezența evreiască în București datează din jurul anilor 1550. Evreii bucureșteni se constituie în două comunități: așkenază și sefardă. Participă la Revoluția de la 1848, la Războiul de Independență din 1877, unde se remarcă Mauriciu Brociner, devenit primul ofițer evreu din armata română, Războaiele Balcanice 1913, de Reîntregire 1916-1919. În procesul de emancipare al evreimii române, Iuliu Barasch (1815-1863) are un rol important. Inițiază construirea Templului Coral, înființează primele școli evreiești moderne în 1852, primul ziar evreiesc bilingv (română și franceză) în 1857. Aportul evreilor bucureșteni la organizarea vieții politice evreiești este semnificativ. La București se înființează, în 1909, Uniunea Evreilor Pământeni. În 1923, dr. Wilhelm Filderman (1882-1963) transformă organizația în Uniunea Evreilor Români, devenită sub președinția lui cea mai importantă organizație politică a evreimii române. Filderman militează nu doar pentru drepturile evreilor, ci și pentru drepturile minorităților. Este autorul primului tratat al minorităților recunoscut în istorie, pus în operă la Conferința de Pace de la Paris în 1919, unde participă ca membru în delegația română. Deși evreii bucureșteni au dat multe valori țării, nu au fost cruțați de Holocaust: au trăit pogromul legionar din ianuarie 1941, au suferit legislația

rasială. După instaurarea regimului totalitar, evreii, inclusiv bucureșteni, au avut parte de aceeași soartă cu a restului populației. Majoritatea erau sioniști. În 1949 organizațiile sioniste sunt desființate, din 1950 încep procesele sioniștilor. „Vânzarea evreilor” a convers către o aliya masivă, ducând la reducerea drastică a populației evreiești, inclusiv în Capitală.

– Cum evaluați patrimoniul sinagogal bucureștean?

– În Capitală funcționau, înainte de război, 115 sinagogi și case de rugăciune. Sunt cunoscute restaurări și reînnoșări recente ale câtorva dintre lăcașurile de cult salvate de la demolările din perioada ceaușistă: Sinagoga Mare, găzduind Muzeul Holocaustului din România, Templul Croitorilor „Unirea Sfântă”, unde funcționează Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România, Templul Coral, centrul vieții religioase, sociale, important obiectiv turistic, Sinagoga „Ieșua Tova”, lăcaș de rugăciune frecventat de membri ai Habad-ului. Sinagoga „Credința” se află în conservare, dar nu și Sinagoga „Beit Hamikdaș”, care e în pericol de prăbușire.

– Care sunt principalele dificultăți privind starea cimitirelor?

– Lipsa urmașilor contribuitori la întreținerea mormintelor, majoritatea plecați din țară; lipsa fondurilor; lipsa personalului, date fiind salariile mici; lipsa de sprijin a primăriei din sectoarele 1 și 4 pentru preluarea deșeurilor vegetale și a pământului rămas în urma înhumărilor.

– Cum încercați să le ameliorați?

– Din donații am realizat 43 de monumente pentru decedați fără urmași din Cimitirele din Șos. Giurgiului și Filantropia. Pe lângă respectul față de înaintași, acțiunea a avut și un aspect

practic: betonarea aleilor între monumente, crearea bordurilor corespunzătoare estetic, dar și utile consolidării monumentelor. Din donațiile Asociației Centrale de Prietenie, Colaborare și Cultură România-Israel (ACPCCRI), ale familiei Teodorescu, ale lui Filip Schwartz, ale altor persoane care au dorit să-și păstreze anonimatul, am inaugurat la Cimitirul Filantropia monumentul lui Iancu Sin Marcu, erou în Primul Război Mondial, al familiei Bettina și Mauriciu Blank, finanțator în Războiul de Independență, al lui Șahar Horowitz, la Cimitirul din Șos. Giurgiului.

– Ce acțiuni comemorative organizați la cimitire?

– Anual, la Cimitirul din Șos. Giurgiului, comemorăm martirii pogromului legionar din 1941, la Cimitirul Filantropia – Ziua Eroilor Militari Evrei. În premieră, am comemorat în 2017, la Cimitirul Sefard, victimele Cutremurului din 4 martie 1977.

– Din programul pentru care ați fost ales, câte obiective ați atins?

– Am pus în practică o serie de

măsuri administrative care să ducă la o mai bună gestionare a fondurilor și la limitarea cheltuielilor. Am verificat și actualizat baza de date privind evidența membrilor comunității, colectarea cotizațiilor. Am editat volumul *Comunitatea Evreilor din București 1921-1948. Evocări*, de dr. Lya Benjamin. Cu sprijinul Primăriei Sectorului 4 am modernizat gardurile cimitirelor din Șos. Giurgiului și Sefard. Din donația dr. Mirela Freifeld z.l. am achiziționat aparatul medicală de ultimă generație la C.Aj.M. În colaborare cu FCER, Joint, JCC, organizăm evenimente de educație iudaică modernă: Bereshit, Keshet etc. La comemorări ale Holocaustului, am fost invitat, alături de reprezentanți ai AERVH, ACPCCRI, istorici, la întâlniri cu elevi și profesori ai unor școli din Capitală, ai Academiei Militare, ai Academiei de Științe Agricole.

– Care credeți că este prima condiție în conduita unui conducător?

– Respectul față de ceilalți, indiferent de vârstă.

– Vă mulțumesc.

IULIA DELEANU

Reuniunea FCER pe teme de contabilitate la CIR Cristian

Între 8 și 10 septembrie 2022, la CIR Be Yahad din Cristian s-a desfășurat a XI-a Reuniune a responsabililor cu activitatea financiar-contabilă din structurile componente ale FCER. La reuniune au participat: Ovidiu Bănescu, vicepreședinte FCER; Silviu Horn, director economic-administrativ; Alexandru Câlția, media FCER; Clemansa Teohari, contabil-șef FCER; Elena Rotaru, contabil FCER, responsabilă cu evidența activității Centrelor comunitare; Ery Pervulescu, coordonator activități naționale centre comunitare; Adi Gueyron, director JCC București; Ionel Horn, șef Oficiu Îndrumare și Control al FCER și responsabil cu activitatea CIR-urilor; Cristian Simon, revizor Oficiu Îndrumare și Control; Mona Bejan,

directoare DASM; Antonela Gheorghe, contabil-șef DASM; Valentina Tudor, contabil DASM; Florin Abramovici și Mariana Stoian, din partea DAPI; Sorin Pop, administrator CIR Borsec; Gheorghe Turoi, administrator CIR Eforie Nord; Sofița Turoi, bucătar CIR Eforie Nord; Mihaela Biclesanu, adm. CIR Cristian; Ioana Ramona Naicu, contabil CIR Cristian; Lia Borza, președintă CE Alba Iulia; Lavinia Magdan, contabil CE Bacău; Karina Geller, contabil-șef CE Brașov; Ileana Enico Matyas, contabil CE Cluj; Ligia Dobrița, contabil CE București; Mircea Rond, președinte CE Focșani; Marița Druță, contabil CE Focșani; Doina

na Surdu, contabil-șef CE Iași; Ivan Bloch, președinte CE Lugoj; Mircea Radu Brumă, contabil CE Suceava; Remus Nistor, contabil CE Oradea; Daniela Pop, contabil CE Tg. Mureș; Dorina Dărăban, contabil CE Timișoara; Iancu Zăzic, președinte CE Tecuci; Constanța Gagila, contabil CE Tecuci; Dan Has, președinte CE Zalău; Cristina Has, contabil CE Zalău.

Reuniunea a fost deschisă de vicepreședintele FCER, Ovidiu Bănescu; acesta a început prin a solicita un moment de reculegere pentru fostul președinte FCER, dr. Aurel Vainer, precum și pentru ceilalți membri și conducători din FCER, care au decedat în ultimul timp. După ce toți participanții la reuniune s-au prezentat, doamna Mariana Stoian și domnul Florin Abramovici, din partea DAPI, au prezentat materiale legate de problemele de patrimoniu, evidențe, reevaluări, impozitări și modalități de abordare, stabilire și întocmire a declarațiilor de impunere la comunități. În continuare, doamna Clemansa Teohari a vorbit despre sistemul bugetar al FCER, relația buget FCER - buget DASM și bugete din comunități. A fost prezentată și circulara referitoare la construcția proiectului de buget pe anul 2023 și procedura de întocmire a bugetului de venituri și cheltuieli pe anul 2023. S-au prezentat informații necesare legate de pregătirea inventarierilor anuale. S-a continuat cu întocmirea și raportarea lunară a execuției bugetului de venituri și cheltuieli pentru anul 2022 la centrele comunitare din București, Oradea, Timișoara, Iași și Botoșani. Apoi s-a discutat despre centrele de instruire și recreere ale FCER, ca loc de desfășurare a programelor naționale ce au avut loc în

AIZIC IANCU,
președintele CE Tecuci

(Continuare în pag.22)

Prezențe israeliene la festivalul Sinaia Forever

Potrivit unui comunicat primit la redacție din partea doctorului Nathan Cohen, președintele HOR (Asociația Evreilor Originari din România) Beer Șeva și Neghev, în intervalul 9-11 septembrie 2022 a avut loc a 27-a

De la stânga la dreapta: viceprimarul Gheorghe Bădăran, dr. Nathan Cohen și primarul Vlad Oprea

ediție a festivalului anual Sinaia Forever. Pentru prima dată, Beni Benjamin Biton, primarul orașului israelian Dimona – oraș înfrățit cu Sinaia încă din 1995 –, a fost prezent la multiplele evenimente organizate cu acest prilej, printre care concerte și spectacole de magie pentru copii. El s-a aflat în fruntea unei delegații compuse din consilieri municipali, cărora li s-a alăturat președintele HOR Beer Șeva și Neghev. Ținta acestei vizite a fost întărirea relațiilor de colaborare la nivel municipal și turistic, precum și intensificarea schimburilor de experiență între elevi. Un obiectiv important exprimat cu această ocazie a fost studiul istoriei Holocaustului în școli. (C.B.)

ICR Tel Aviv – Școala românească de arheologie. Conexiuni româno-israeliene

Conferința profesorului dr. Silviu Sanie, dedicată școlii românești de arheologie și conexiunilor româno-israeliene, din ciclul „Pagini de istorie”, sub egida ICR Tel Aviv, deschisă de directorul institutului, Salomon Marton, a făcut sală plină. Profesorul a vorbit despre fondatori – Odobescu, Tocilescu, Pârvan –, instituții care au susținut dezvoltarea acestei științe în România veacului al XIX-lea – Academia Română și Muzeul Național de Antichități –, înființarea Școlii Române de la Roma, înlesnind afirmarea în plan european a școlii românești de arheologie. Școala a fost pepinieră pentru o întreagă pleiadă de renumiți arheologi români, unii fiindu-i magistri. Au fost evidențiate lucrări de bază: *Dacia, SCIVA (Studii și cercetări de istorie veche și arheologie), Fontes Historiae Daco Romanae, Inscriptiile Daciei și Sciției Minor* etc. Conexiunile româno-israeliene au fost ilustrate de activitatea unor importanți cercetători israelieni, formați în România (Ivan Ordentlich, Nicolae Ghidioșan, Moshe Fisher z.l.), ca și de prezența la Iași a arheologului israelian Asher Ovadiah.

Programul a inclus vernisajul expoziției *mixed media* de Andy Ceaușu, „Origini – replică fanteziei antice”. Artistul israelian de origine română a realizat o prezentare interactivă, prin dialog cu moderatorul Dan Romașcanu.

Videograma despre întâlnirile româno-israeliene în arheologie a avut drept fundal excavațiile din Apollonia – Arsuf, oraș antic lângă Yaffa, menționat de Josephus Flavius, cunoscând cuceririle romană, islamică, cruciată, despre care a vorbit prof. Hagi Johanan. Printre profesorii cărora le datorează devenirea l-a amintit pe Moshe Fischer z.l. Excavațiile din Apollonia, nu departe de

Herzliya, au stimulat interesul pentru arheologie al unui grup de entuziaști: purtătoare de cuvânt – o reprezentantă originară din România. A treia secvență a fost centrată pe viața și opera profesorului Silviu Sanie, dintr-un interviu arhivat cu directorul adj. Cleopatra Lorințiu.

Venit pe lume în 1936, cărturarul își trăiește copilăria la Pungești, lângă Vaslui. Holocaustul, totalitarismul își pun amprenta asupra sa. Începutul de emancipare a României față de fosta URSS, 1964-1968, îi oferă șansa intrării la Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol” din Iași. Se înscrie pentru doctorat la Universitatea clujeană „Babeș-Bolyai”, avându-l îndrumător științific pe acad. Constantin Daicoviciu. Tezilor din iulie 1971 ale lui Ceaușescu, când e promovat naționalismul socialist, le opune continuarea pregătirii pentru doctorat la Universitatea din București, sub coordonarea acad. Emil Condurachi. Experiența de șantier este legată de profesorul Nicolae Gostar. Cărți traduse în limbi de circulație, peste 200 de studii publicate, premii prestigioase, calitatea de membru al unor societăți internaționale de arheologie dau măsura recunoașterii sale științifice.

Între anii 1984-1986 realizează, împreună cu soția sa, muzeograful Șeiva Sanie z.l., Muzeul de Istorie a Evreilor din Iași. Colaborează cu regretații prof. Al. Vi-anu și Sergiu Stanciu la editarea, sub egida CSIER, a primelor volume cu documente de istorie a evreilor din România. După 1990, studierea *mațevot*-urilor în cimitirul evreiesc din Siret e fructificată în cartea *Dănuire în piatră*. Este cofondator, alături de dr. Dumitru Vitcu, al revistei *Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae*.

IULIA DELEANU

Semnal HASEFER

Continuăm rubrica noastră, semnalându-le cititorilor o lucrare nou apărută la Editura Hasefer.

„Viața fără cei dragi. Mic tratat de consolare”, autor Delphine Horvilleur (n. 1974), traducător David Aron, redactor Andreea-Maria Olaru, este o lucrare de eseuri pe tema morții, scrise de a treia femeie-rabin din Mișcarea Liberală a Franței, după Pauline Bebe și Célia Surget. Nepoată de supraviețuitori ai Holocaustului, a urmat studii iudaice la Ierusalim și la New York. Este și ziaristă și autoare de scrieri filozofice. În 2018, alături de șef-rabinul ortodox Haim Korsia, a oficiat funeraliile lui Simone Veil, prima președintă a Parlamentului european.

Cartea se constituie într-o suită de eseuri despre modalitățile de a-i însoți pe oameni pe ultimul lor drum. Fostă studentă la Medicină, autoarea a ales un alt drum

în viață: „Cunoașterea corpului intră în dialog cu poveștile pe care le spun.” Una dintre poveștile care au marcat-o este cea a Elsei Cayat care făcea parte din redacția *Charlie Hebdo* și care a fost ucisă în atentatul terorist din ianuarie 2015. Autoarea a oficiat ceremonia de înmormântare de la Cimitirul Montparnasse. În opinia ei, Dumnezeu nu S-ar putea simți jignit de caricaturile din paginile unei reviste, oricât de insolente ar fi ele, căci „mare este Dumnezeul umorului și foarte mic este cel căruia îi lipsește”.

M-a impresionat ideea că discursurile pe care autoarea și le pregătește pentru a le rosti la înmormântări caută să reflecte mai degrabă bucuria vieții celui dispărut, decât tragedia morții acestuia: „Mi-am spus de multe ori că îmi doresc, așa cum le doresc și celor pe care îi iubesc, ca, în ziua înmormântării noastre, viețile să ne

fie povestite altfel decât în mod tragic, să fim evocați prin intermediul altui lexic și în alte registre, că viețile noastre pot fi văzute și ca un serial romantic, ca o poveste mitologică sau chiar ca o comedie. Să sperăm că la înmormântarea noastră nu se va permite să fim reduși la moarte, ci oamenii să simtă cât de mult ne-am bucurat de viață cât am trăit.”

Pentru mai multe detalii vă invităm să consultați site-ul nostru, www.hasefer.ro, iar pentru comenzi ne puteți contacta pe e-mail (difuzare@hasefer.ro).

CLAUDIA BOSOI

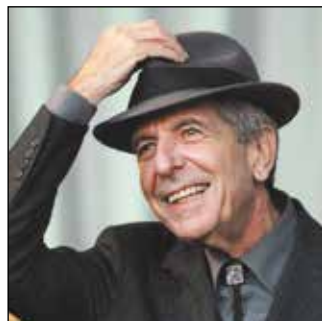
Bun de citit

Un documentar american despre istoria cântecului „Hallelujah”, de Leonard Cohen

Filmul documentar „Hallelujah: Leonard Cohen, o călătorie, un cântec” trasează drumul sinuos spre glorie al faimoasei melodii interpretate pretutindeni în lume și traduse în zeci de limbi.

Se afirmă că, în afara melodiei, 150 dintre versurile cântecului ar fi fost scrise de Cohen care, în cei 50 de ani de carieră, a scris și textele altor cântece de succes. Se pare că Leonard Cohen a fost foarte mirat de popularitatea acestui cântec, aflat în repertoriul a zeci de mari cântăreți. În film, melodia este cântată de multe ori și sunt citați mai mulți artiști care explică ce a însemnat pentru ei „Hallelujah”. Filmul prezintă nu numai relația melodiei cu compozitorul, ci și cu iudaismul, în general.

Regizorii Daniel Geller și Dayna Goldfine s-au inspirat din volumul documentar „The Holy and the Broken” de Alan Light și au folosit interviuri cu prietenii apropiați, coautori și amante ale lui Cohen, pentru a explora cântecul, dar și moștenirea compozitorului. Faptul că nu a fost vorba de întreaga operă, ci de un singur cântec, a permis o abordare originală. Viața lui

Cohen este prezentată înainte și după apariția cântecului în albumul „Diferite poziții” din 1984, când Cohen împlinise deja 50 de ani. Se analizează rolul esențial jucat în creația sa de educația lui iudaică din Montréal, de pericolele ascultate în copilărie în sinagogă, de nedumeririle lui cu privire la unele aspecte ale credinței.

La vârsta de 50 de ani, în viața lui Cohen au intervenit multe schimbări, și bune și mai puțin bune, și acestea au fost cel mai bine simbolizate de „Hallelujah”. S-a confirmat faptul că nimic în viața lui nu a venit ușor. Albumul „Diferite poziții”, care includea și „Hallelujah”, nu a fost reeditat și a trebuit să treacă un deceniu până când, după ani de obscuritate, în sfârșit, Bob Dylan și apoi compozitorul și cântărețul galez John Cale l-au redescoperit. Abia în 1994, după ce tânărul compozitor american Jeff Buckley a ascultat înregistrarea lui Cale și a compus propria variantă, „Hallelujah” a devenit fenomenul cunoscut astăzi.

EVA GALAMBOS

Profil de scriitor

Marca Adriana Bittel

Numele Adrianei Bittel este poate mai puțin cunoscut publicului autohton, în contextul în care spațiul public e populat, dacă nu intoxicat, de vedete cu ghilimele, aducătoare de *rating*, printr-un flux continuu de subcultură și incultură, agramatism, părăism, dezvoltări picante în genul proximal al tabloidelor și altele asemenea. Însă pentru publicul cultivat, pentru acea categorie restrânsă de cititori realmente pasionați de literatură, Adriana Bittel este o referință obligatorie. Cel puțin trei sunt, pentru mine, dimensiunile ori fațetele „textistenței” ei: scriitoare, lector de carte și redactor ori colaborator de revistă.

Să încep invers, cu cea din urmă latură, tocmai fiindcă ea, deloc neimportantă, presupune un efort pe care puțini scriitorii ai noștri și-l asumă. Și anume, acela de a citi... nu numai operele proprii, ci și pe ale colegilor de breaslă și de gen literar. Într-un spațiu literar în care nominalismul pare a reprezenta regula, Adriana Bittel citește de mulți ani cu creionul în mână cărțile noi ale scriitorilor și scriitorilor din toate generațiile, precum și reeditări din autori dispăruți, publicând apoi recenzii menite să orienteze cititorul prin devălmășia aparițiilor editoriale. Dacă în România apar sute de romane pe an (încă stăm bine noi, criticii literari: în Franța apar mii), cititorul derutat și confuz are nevoie de un ghid precum Adriana Bittel care scrie săptămânal într-o revistă populară, precum *Formula AS*, anume despre cărțile noi ce merită cumpărate și citite. Recomandările ei sunt exacte și juste, autoarea nici nu supralicitează, nici nu sublicitează, astfel că cititorul care o urmărește poate merge, cum se spune, la sigur.

Și ca lector de carte, Adriana Bittel este, fără exagerare, extraordinară. Mi-a citit în manuscris două cărți și pot depune mărturie în această privință. O prozatoare de nivelul Gabrielei Adameșteanu, tradusă și publicată la Gallimard, trece înainte de orice prin filtrul exigenței unui asemenea lector de carte. Că e vorba de roman, de proză scurtă, de eseul critic, de cărți mai personale, lectura în manuscris a Adrianei Bittel reprezintă pentru autori un fel de examen de absolvire a Școlii Scrisului. O asemenea școală, cum știm, nu există, iar fosta Școală de Literatură, înființată la începutul regimului comunist în România, a fost, cum iarăși știm, un fiasco. Scriitorul își creează nu numai lumea lui ficțională, ci și propriile reguli. Iar Adriana Bittel se numără printre cititorii, cu majusculă, care pot face diferența (uneori, foarte fină) între realizările artistice remarcabile și cele doar pasabile. Îmi amintesc cu câtă pasiune a vorbit și a scris Adriana Bittel despre o carte de început a Florinei Ilis. Astăzi, Florina Ilis este un nume pe deplin confirmat al prozei românești, e de asemenea tradusă în diferite limbi, iar printre cei câțiva care i-au recunoscut de la bun început talentul și forța epică se numără ghidul, zâna bună a cărților bune.

Am ajuns acum chiar la proza Adrianei Bittel, la universul său ficțional și la formula de scriitură. De la *Lucruri într-un pod albastru*, publicată în 1980, la începutul ultimului deceniu ceaușist, și până azi, scriitoarea nu a scos multe cărți. Printre atâția grafomani, ea a preferat cantității, calitatea literară; și și-a cizelat fiecare bucată de proză cu gândul la modelul său, Cehov, și cu exigența artistică a lui Flaubert. Critica a sesizat și a valorizat substanța și finețea prozelor ei, livrescul perfect asimilat în reprezentările realiste, personajele pregnante, feminine și masculine, rama istorică și socială, precum și acel coeficient de general-uman dintr-o proză realistă veritabilă.

În literatura și cultura română contemporană, Adriana Bittel e un nume ce a devenit, simplu spus, marcă.

DANIEL CRISTEA-ENACHE

ProEtnica 2022 – o celebrare a interculturalității

Silviu Vexler și Irina Cajal

După o pauză de doi ani, Sighișoara a găzduit, în perioada 25-28 august, a XVIII-a ediție a Festivalului ProEtnica. Manifestarea a reunit peste 600 de reprezentanți a 20 de minorități naționale, rămânând astfel cel mai mare festival de acest gen de la noi din țară. „ProEtnica – Festival Intercultural Sighișoara” este organizat de Asociația Centrul Educațional Interetnic pentru Tineret Sighișoara, împreună cu organizațiile minorităților. Inițiat în anul 2001 de Volker Reiter, ProEtnica s-a profilat drept una dintre festivitățile emblematiche ale Cetății Sighișoarei. Festivalul a fost organizat în parteneriat cu Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României și cu Consiliul Județean Mureș. Finanțatorul evenimentului este Ministerul Culturii. Municipiul Sighișoara sprijină manifestarea din punct de vedere logistic și pune la dispoziție domeniul public. Această ediție i-a comemorat pe Carol König și Aurel Vainer, a arătat directorul Asociației Centrul Educațional Interetnic pentru Tineret Sighișoara, Volker Reiter.

In Memoriam...

Momentul de debut al acestui festival a fost dedicat unui omagiu adus celor două personalități trecute în neființă în anul 2021: Carol König, expert în domeniul cultural și artistic, fondator al ProEtnica din partea Ministerului Culturii; și dr. Aurel Vainer, fost deputat și președinte al Federației Comunităților Evreiești din România. FCER a fost reprezentată de deputatul Silviu Vexler, președinte, de Eduard Kupferberg, secretar general, precum și de Robert Schorr, directorul Departamentului Cultură, Istorie, Artă și Media.

Carmen Croitoru, director general al Institutului Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCF), s-a arătat onorată de a fi prezentă „în această adunare de prieteni, de familie și de oameni care l-au cunoscut pe Carol König”. „Intervenția mea de astăzi poate să se numească foarte bine și «norocul de a-l fi întâlnit pe Carol König». În bogata sa carieră profesională, a urcat cu simplitate și eleganță treptele unei cariere care l-au făcut unic și, din păcate, foarte greu de înlocuit. (...) În cei opt ani în care mi-a fost constant sfătuitor, îndrumător și consilier strategic, Carol nu a lăsat niciodată o situație fără soluții sau scenarii alternative de rezolvare. Conversațiile noastre începeau și se sfârșeau cu glume sau parabole. M-a pus să îi promit că nu voi vorbi niciodată despre el formal, hiperbolic sau patetic, ci că voi vorbi despre el doar zâmbind, ceea ce și fac”, a afirmat directorul INCF în evocarea sa.

Deputatul Silviu Vexler, președintele FCER, a arătat că Sighișoara este locul potrivit pentru cuvintele de omagiu aduse celor două personalități. „Festivalul ProEtnica și Sighișoara, în zilele în care acesta are loc, formează un întreg univers care se strânge într-un întreg, în fața spectatorilor, e o artă rară, care se ține cu multă muncă pentru a livra o călătorie internaționa-

lă, sufletească și morală pentru toți cei care trec pragul teoretic al orașului și se bucură de toate aceste spectacole.” Liderul FCER a subliniat în intervenția sa dedicarea și implicarea dr. Aurel Vainer, un participant nelipsit de la evenimentele ProEtnica. „Domnul dr. Vainer a iubit ProEtnica din tot sufletul. Dumnealui refuza să plece. Era primul om care venea la program și era ultimul om care pleca din piață. (...) Dr. Aurel Vainer a iubit toți oamenii, indiferent de etnia lor, indiferent de religia lor, indiferent cine erau. Așa cum obișnuia să spună și cred că este fraza care l-a definit cel mai bine: «Sunt un om ca toți ceilalți oameni. Nu am uitat și nu voi uita acest lucru niciodată.» Și probabil că, dacă în iudaism ar fi existat tradiția ca pe acele pietre funerare să se inscripționeze câteva cuvinte pe piatră, acestea ar fi fost cuvintele care l-ar fi definit cel mai bine pe domnul dr. Vainer – un om care a iubit oamenii, care a crezut și care a fost loial cetății în care a trăit și a construit”, a declarat Silviu Vexler despre cel care a condus FCER timp de 12 ani și a reprezentat comunitatea evreiască în Camera Deputaților. „A crezut în rolul tuturor minorităților naționale din țara noastră, în datoria noastră de a pune în valoare tradiția și culturile, dar mai ales în rolul fun-

damental pe care l-au avut și îl au la dezvoltarea României – și, din păcate, acest lucru este deseori uitat. Toate aceste minorități naționale au avut o contribuție fundamentală istorică și morală la crearea României moderne”, a afirmat președintele FCER, care a remarcat efortul de organizatorii acestei ediții a festivalului după o paranteză de doi ani. Totodată, deputatul Silviu Vexler a evidențiat relația excelentă dintre minoritățile din România și în mod deosebit a evocat relația foarte bună și prietenia cu deputatul Ovidiu Ganț, reprezentantul Forumului Democrat al Germanilor din România.

Promovarea păcii prin nediscriminare și solidaritate în context de criză

Panelul-dezbateri „Promovarea păcii prin nediscriminare și solidaritate în context de criză”, desfășurat în prima zi a festivalului în Sala Barocă a Primăriei Sighișoara, a abordat tema culturii minorităților și a modului de reprezentare într-o dinamică complexă, precum cea actuală.

Laczkó Enikő Katalin, secretar de stat la Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României, a evidențiat, în intervenția sa, importanța organizării unui eveniment precum Festivalul ProEtnica, felicitându-l pe organizatorul Volker Reiter pentru reluarea acestui demers. „Pentru a avea pace nu este doar nevoie să ne asumăm o atitudine de nediscriminare. Este nevoie de oameni care să fie exemple, precum domnul König sau domnul Vainer. Este esențial ca pacea

să valorifice diferențele dintre noi. (...) Pacea este extrem de greu de menținut și lipsa conflictului nu înseamnă neapărat pace. Și cred că trebuie să înțelegem că pentru a avea pace este nevoie de toate aceste lucruri laolaltă”, a arătat oficialul.

Irina Cajal Marin, subsecretar de stat în cadrul Ministerului Culturii, a salutat reluarea acestui festival care, timp de patru zile, a oferit „o terapie prin cultură” tuturor participanților. „Pe plan individual pacea poate fi și o stare de spirit personală, lipsită de mânie, de furie, de frică și, în general, lipsită de sentimente negative. În mentalul mozaic poartă și sensul de sănătate. Iată de ce este atât de important că ne aflăm la Sighișoara pentru patru zile, perioadă în care vom experimenta o terapie prin cultură pentru sănătatea sufletului și a minții.” Ea a adus totodată un omagiu dr. Aurel Vainer, evocând meritele sale profesionale și implicarea în viața comunității evreiești din România.

Méto Nowak, consilier al Reprezentantului de Stat pentru minoritatea sorabă la Ministerul Științei, Cercetării și Culturii al Landului Brandenburg din Germania, s-a arătat încântat de participarea la această nouă ediție a Festivalului ProEtnica, „un festival unic”, și a rememorat atmosfera din edițiile trecute, atunci când au participat și reprezentanți ai comunității sorabe. El a apreciat această oportunitate, ca diversitatea culturală să fie celebrată într-un oraș ca Sighișoara, dominat de multiculturalitate.

Prof. Lucian Nastasă-Kovacs a apreciat faptul că, în pofida vicisitudinilor financiare, există asemenea tipuri de întâlniri „care ne pun în contact unii cu alții”, mai ales în acest context global. El a subliniat că, deși structura etnică a României a cunoscut diverse evoluții negative în ceea ce privește demografia, acest eveniment are menirea de „a valorifica moșteniri culturale de neimaginat”.

Prof. Radu Carp, președintele Centrului de Excelență pentru Studiul Minorităților Transfrontaliere, Oradea, a evidențiat actul de curaj al organizatorilor, care a generat supraviețuirea și continuitatea Festivalului ProEtnica într-un format standard, după doi ani de pandemie. El a felicitat întreaga echipă de organizatori pentru „munca lor nevăzută, dar extrem de fertilă”.

În intervenția sa, deputatul Silviu Vexler, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, a vorbit despre semnificația acestui loc de întâlnire, ca un for de dialog al tuturor minorităților, evocând amintiri legate de prima sa participare alături de dr. Aurel Vainer. „Ceea ce simbolizează acest loc este parte din sufletul

nostru, nu al evreilor, nu al grecilor, nu al armenilor, nu al italienilor și așa mai departe, ci din sufletul tuturor minorităților. ProEtnica a devenit o parte din identitatea noastră”, a afirmat el. De asemenea, Silviu Vexler a salutat prezența în sală a altor trei colegi din Grupul Minorităților Naționale – Andi Gabriel Grosaru, din partea Asociației Italianilor din România; prof. Gabriel

Zisopol, Uniunea Elenă din România; Cătălin Zamfir Manea, reprezentantul Asociației Partidei Romilor „Pro-Europa” –, remarcând cu acest prilej excelența colaborare dintre minoritățile din România.

FCER – o prezență consecventă

Federația Comunităților Evreiești din România - Cultul Mozaic, prin Departamentul Cultură, Istorie, Artă și Media, coordonat de directorul Robert Schorr, a prezentat publicului reunit în Piața Cetății o serie de evenimente artistice. În seara zilei de 26

august, Corul B'nei Milu al Comunității Evreilor din Brașov, dirijat de Răzvan Mureșanu, coordonat de Cristina Plugaru, a susținut un recital muzical, incluzând o serie de cântece tradiționale evreiești, în limbile ebraică și idiş.

Muzica a fost desigur completată de un spectacol de dans oferit de ansamblul artistic Or Neurim (Lumina Tinereții), formație de dansuri israeliene și evreiești a Comunității Evreilor din Oradea. Trupa, înființată în anul 2002, este coordonată de Alexandrina Chelu-Schorr, iar conceptul coregrafic îi aparține lui Ildikó Ilanit. Din componența ei mai fac parte Doja Alexandr, Bianca Dragoș, Teodora Betea și Ana Bucevschi. De asemenea, un moment muzical ce a avut menirea de a explora profunzimea sonetului evreiesc a fost oferit publicului aflat la Sighișoara de interpreta Alexandrina Chelu-Schorr și de compozitorul Florian Chelu-Madeva. Nu în ultimul rând, trupa Haverim (București), înființată în anul 2015, avându-i coordonatori artistici pe Alexandru și Ioana Simion și manageriată fiind de vicepreședintele CEB, Silviu Horn, a prezentat un spectacol de dans având ca temă tradițiile evreiești.

Momentelor artistice oferite de FCER li s-a alăturat un stand publicistic al Editurii Hasefer și al revistei *Realitatea evreiască*, publicații care atrag un numeros public interesat de beletristică sau de literatură de specialitate, care tratează subiecte de istorie, religie sau alte aspecte ale vieții evreiești.

Kablat Șabat la Sinagoga din Sighișoara

Porțile vechii și renovatei sinagogi din Sighișoara s-au redeschis pentru serviciul religios cu ocazia ceremoniei de Kablat Șabat, oficiat de Eduard Kupferberg. În cuvântul său despre pericopa săptămânii, el a vorbit despre importanța liberului arbitru și a moralei, două importante coordonate ale vieții explorate de textul sacru. Cunoașterea binelui și a răului, conform lui Maimonide, oferă omului posibilitatea de a discerne și de a alege. „Pentru a putea exista o societate, fiecare trebuie să lase puțin din libertatea sa absolută pentru a se putea întâlni cu libertatea absolută a celorlalți, pentru a putea găsi acel loc în care să poată trăi împreună”, a arătat secretarul general al FCER.

DAN DRUȚĂ

Școala de vară a Centrului de Studii Israeliene „Theodor Herzl”, la a treia ediție

În perioada 25-29 iulie 2022, în satul Slatina, comuna Nucșoara, județul Argeș, s-a desfășurat a treia ediție a Școlii de vară organizate de Centrul de Studii Israeliene „Theodor Herzl”. Ediția recent încheiată a avut ca temă „Realitatea politică israeliană. Perspective academice” și s-a derulat în limba engleză.

O perspectivă din interior ne-a oferit-o dr. Irina Weiner-Spirescu, cercetător și cursant al programului Școlii de vară din acest an.

– Cui s-a adresat această Școală de vară și din ce domenii de studiu au provenit cursanții?

– Școala de vară s-a adresat tuturor celor interesați de studii israeliene,

de mediul politic israelian, de relații internaționale israeliene, de istorie diplomatică. Participanții proveneau din medii diverse: cercetători, studenți în acest domeniu, reprezentanți diplomați.

– Care au fost temele generale ale cursurilor?

– Temele cursurilor au fost diverse: de la tipul de abordare a guvernării în variii spații geopolitice, inclusiv în cel al Israelului, la supremația sistemului juridic în mediul politic israelian, la prezentarea realităților social-politice din Israel, a diverselor politici publice,

a problemelor de securitate, a politicii externe, punându-se accent pe complexitatea politicii israeliene.

– Spuneți-ne câte ceva despre profesori.

– Profesorii care au participat la această Școală de vară au venit atât din România, cât și din Israel. Din România, din cadrul SNSPA, au fost: prof. dr. Liviu Rotman, directorul Școlii de vară, împreună cu echipa sa – dr. Eugenia Mihalcea și dr. Teofan Axinte; prof. dr. Remus Pricopie, rectorul SNSPA; prof. dr. Cristian Pîrvulescu, decanul Facultății de Științe Politice din cadrul SNSPA; prof. dr. Liliana Popescu, prorector SNSPA; Edward Iosiper, fost ambasador al României în Israel (2007-2013). Profesorii din Israel au fost: Gadi Taub, de la Universitatea Ebraică din Ierusalim; Danny Korn, de la IDC Herzliya și Beit Berl College, fost membru al Knessetului; și Eitan Barak, specialist în strategie, diplomatie și securitate la Shalem College din Israel.

Formatul Școlii de vară m-a bucurat în mod deosebit, pentru că toate cursurile și atelierile s-au bazat pe interacțiunea permanentă dintre lectori și cursanți.

– Care a fost atmosfera generală

și cum v-ați simțit în locul în care s-a ținut școala?

– Au fost câteva zile în care ne-am bucurat împreună, pentru că am avut ocazia să cunoaștem oameni de calitate, să aflăm lucruri noi legate de realitatea politică din Israel și din lume și toate acestea s-au petrecut într-o zonă montană, departe de stresul bucureștean. După finalizarea cursurilor, am făcut scurte drumeții prin Nucșoara, localitate binecunoscută pentru faptul că aici au activat partizani anticomuniști – Elisabeta Rizea, Marina Chirca ș.a. Fiind o zonă înconjurată de pădure, Regele Ferdinand a construit un castel din lemn de plop pentru Regina Maria, care a fost distrus în anii '50 de Securitate, în timpul urmăririi partizanilor.

Școala de vară s-a încheiat cu o scurtă prezentare realizată de doamna profesoară Liliana Popescu, director general al Institutului Diplomatic Român, referitoare la cei zece ani de activitate a Centrului de Studii Israeliene „Theodor Herzl”. În final, cursanții și-au primit diplomele de participare.

– Mulțumesc!

A consemnat
CLAUDIA BOSOI

Centrul European Evreiesc din Paris

Deși, în condițiile antisemitismului crescând din Franța, ale imigrației, asimilării și nesiguranței lor, evreii francezi au manifestat un pesimism accentuat, ei pariază totuși pentru un viitor mai bun, construind Centrul European Evreiesc, o clădire multifuncțională ce a costat 17 milioane de dolari. Speranța lor este că aceasta va contribui la revitalizarea comunității evreiești din Paris.

Clădirea a fost inaugurată în 2019, dar, din cauza pandemiei, doi ani de

zile aici nu s-au desfășurat activități. Abia în ultimele două-trei luni a început să atragă membrii comunității evreiești. La inaugurarea din 2019, în prezența președintelui Macron, Joel Megui, președintele ramurii pariziene a Consistoriului Evreiesc, și-a exprimat temerea față de amenințările cu care se confruntă evreii, mai ales față de câștigarea de teren a islamismului, ca și a succesului extremei drepte. De aceea, construirea acestei clădiri maiestuoase este un răspuns la amenințări, o abordare specifică a evreilor francezi, în condițiile în care în numeroase țări minoritățile, inclusiv evreii, caută o prezență discretă.

Centrul European Evreiesc are șase etaje, peste 15.000 de metri pătrați spațiu, 24 de ferestre dreptunghiulare și dungi aurii pe întreaga structură. Ca înfățișare, Centrul atrage atenția chiar într-un oraș ca Parisul, bogat în monumente. În Capitala franceză activează cinci centre comunitare, dar toate sunt mai mici și mai vechi decât clădirea nouă.

Centrul European Evreiesc aflat în Piața Ierusalim, denumită de municipalitate tocmai fiindcă aici se construia clădirea, are săli de evenimente pentru Bar Mițva și nunți, săli spațioase de conferințe, sală de gimnastică, bucătărie cașer, birouri și o curte spațioasă și sigură pentru activități în aer liber.

De asemenea, există o sinagogă ortodoxă cu 600 de locuri. Însă Centrul European Evreiesc nu are caracter religios, ci este considerat un spațiu cultural care adună o mare diversitate de evrei, mai ales că programele sunt elaborate în așa fel încât să-i atragă și pe evreii care nu frecventează sinagoga. Săptămânal au loc 10 evenimente.

Evreii din Paris au sentimentul că menirea simbolică a noii clădiri este de a sfida două tendințe: teama de antisemitism, determinată de sentimentele antiisraeliene și islamiste, și disconfortul provocat de extrema dreaptă bazată pe xenofobie, care a cucerit neașteptat de multe locuri în recente alegeri din Franța.

EVA GALAMBOS

Germania: evreii, acuzați de criza de combustibil

În cadrul unui interviu acordat postului de radio german RND, Josef Schuster, președintele Consiliului Central al Evreilor din Germania, și-a manifestat temerea cu privire la apariția unor noi teorii conspiraționiste antisemite. Acestea ar fi determinate de criza de combustibil din sezonul de iarnă, provocată de întreruperea furnizării rezervelor energetice rusești din cauza războiului din Ucraina. El a avertizat că grupuri extremiste și teoreticieni ai conspirației care au promovat activ teorii antisemite legate de pandemia de coronavirus se vor ocupa acum de creșterea prețului combustibililor, odată cu apropierea iernii. „Când apar probleme, sunt blamate minoritățile, iar evreii sunt întotdeauna incluși”, a spus Schuster care a cerut „o mare atenție și vigilență sporită”. „Când va începe frigul, va apărea acest scenariu și mă tem că va avea succes”, a precizat el.

Germania depinde în mare măsură de gazul rusesc și întreruperea furnizării va afecta grav populația țării. Din iunie, Rusia a și început, sub diferite motive, să reducă cu 60% gazul furnizat prin conducta North Stream 1.

Schuster a vorbit și despre impactul războiului din Ucraina asupra comunității evreiești din Germania. El a arătat că 35.000 de membri ai comunității evreiești, aproximativ o treime a evreilor, au emigrat în Germania din Rusia și Ucraina.

„Am fost oarecum îngrijorat că conflictul s-ar putea răspândi în aceste comunități, dar nu s-a întâmplat așa. Imigranții din Rusia și-au dat seama de ce anume se întâmplă. Există în aceste comunități un sentiment puternic proucrainean”, a constatat Schuster. (E.G.)

Tatăl lui Nancy Pelosi, susținător al refugiaților evrei

Thomas D'Alesandro Jr., membru democrat al Congresului, tatăl lui Nancy Pelosi, președinta Camerei Reprezentanților, a fost un mare susținător al președintelui Franklin Delano Roosevelt, dar în anii 1940

s-a opus politicii acestuia de respingere a refugiaților evrei din perioada Holocaustului, a declarat postului CNN Susan Page, șef de birou la Washington al publicației USA Today. Poziția curajoasă a fiicei sale de a vizita Taiwanul a fost inspirată de caracterul tatălui său, a adăugat ea.

Cu câțiva ani în urmă, Susan Page a studiat activitatea Grupului Bergson, o organizație a celor care militau pentru salvarea evreilor din perioada Holocaustului, și a descoperit că D'Alesandro Jr. a fost un susținător al grupului. L-a spijinit pe președintele american și chiar și-a botezat primul fiu cu numele de Franklin Roosevelt, s-a confruntat însă cu Roosevelt din cauza poziției acestuia privind Holocaustul. Roosevelt susținea că nu se poate face nimic pentru salvarea refugiaților evrei. În schimb, D'Alesandro a semnat o pagină întreagă de publicitate apărută în diferite ziare, a Grupului Bergson, în care se cerea Statelor Unite să-i primească pe refugiații evrei. Aceste pagini de publicitate – peste 200 au apărut în ziarele din întreaga țară în anii 1940 – reprezentau o parte esențială a campaniei de salvare duse de Grupul Bergson. Semnăturile unor VIP-uri, importanți actori, regizori și scenariști de la Hollywood, intelectuali proeminenți și membri ai Congresului, demonstau că un mare segment al societății americane se pronunța pentru acțiunile de salvare a evreilor.

Faptul că printre semnatori figurau democrați loiali cum era D'Alesandro era deosebit de important, deoarece demonstra președintelui că problema salvării evreilor nu era o poziție partizană a oponentilor lui, ci o cauză vitală, apropiată și aliaților lui.

Adoptarea unei poziții divergente față de politica dură a președintelui față de refugiații evrei reprezenta un risc politic pentru D'Alesandro și alți kongresmeni democrați, dar dovedea umanismul acestora, pregătiți chiar să se despartă de președinte, al cărui sprijin era necesar pentru succesul carierei lor politice.

Presiunile exercitate de kongresmenii democrați au contribuit la decizia întârziată a președintelui Roosevelt de a crea, la începutul lui 1944, Comisia pentru Refugiații de Război. Deși cu personal puțin și subfinanțată, Comisia a jucat un rol important în salvarea a peste 200.000 de evrei, precum și în organizarea unor acțiuni curajoase de salvare ale diplomatului suedez Raoul Wallenberg în Budapesta ocupată de naziști. De menționat că Roosevelt a acceptat să mărească doar cu aproximativ 1.000 de persoane minuscula cotă de refugiați acceptați în Statele Unite.

Nancy Pelosi a recunoscut că abia în urmă cu câțiva ani, datorită cercetărilor efectuate la Institutul David Wyman pentru Studii în domeniul Holocaustului, a aflat despre rolul jucat de tatăl său în salvarea evreilor. În cartea ei *Cunosc puterea ta. Un mesaj către fiica Americii* (2008), Pelosi a stabilit o legătură între acțiunile tatălui său și numeroasele ei intervenții și proteste împotriva încălcării drepturilor omului de către China. Ea a arătat cum s-a opus politicii față de China, dusă atât de președintele George H.W. Bush, cât și de Bill Clinton. „Tatăl meu a trebuit să facă față unei situații asemănătoare în Congres. Susținător al președintelui Roosevelt, a existat totuși un domeniu în care nu a fost de acord cu Administrația: reacția acestuia la Holocaust”, a scris Pelosi.

EVA GALAMBOS

München. 50 de ani de la masacrul sportivilor israelieni la Jocurile Olimpice

Despre masacrul celor 11 atleți israelieni participanți la Jocurile Olimpice de la München, din 1972, în urma unui atac terorist palestinian, s-au scris cărți, s-au făcut filme. Masacrul a fisurat încrederea că Jocurile Olimpice sunt competiții inocente între cei mai buni sportivi din întreaga lume și a întărit opinia celor care consideră că politicul interferează nu doar în viața noastră cea de toate zilele, ci și în momente în care ar trebui să domine fraternitatea umană. A trebuit să treacă 49 de ani pentru ca, la Jocurile Olimpice de la Tokyo, Comitetul Olimpic Internațional să-și amintească de asasinarea celor 11 sportivi israelieni la München, păstrându-se un moment de reculegere în memoria lor. Și abia

anul acesta, când s-a făcut o cifră rotundă, Germania a recunoscut public, prin vocea președintelui său, Frank-Walter Steinmeier, „anumite erori de judecată, anumite comportamente eronate, anumite greșeli comise de autoritățile germane” care au legătură cu tragedia. Timp de o jumătate de veac, orice demers al familiilor îndoliolate pentru a afla întregul adevăr despre moartea celor dragi „s-a lovit de un zid” atât din partea autorităților germane, cât și din partea Comitetului Olimpic Internațional.

Ani de zile s-au purtat negocieri confidențiale între familiile victimelor, Comitetul Olimpic al Israelului, diplomați israelieni și germani pentru acordarea de compensații. Acum can-

celarul Olaf Scholtz a deblocat suma de 28 de milioane de euro compensații destinate rudelor celor asasinați. În prezența președinților israelian și german, după semnarea unui acord între guvernul german și familiile îndurerate, la München a avut loc o ceremonie comemorativă.

„Acordul nu poate vindeca răniile, a spus Steinmeier, dar include acceptarea responsabilității din partea Germaniei și recunoașterea cumplitelor suferințe ale victimelor.”

„Cred că, după 50 de ani de la catastrofă, a venit timpul să găsim alinare pentru durerea celor care i-au pierdut pe cei dragi și să reafirmăm lecțiile acestei tragedii, inclusiv importanța luptei împotriva terorii

pentru generațiile viitoare”, a declarat Herzog.

„Am fost la Jocurile Olimpice din 1972”, titra *Aish* la 29 august a.c., din însemnările Melindei Stein, evreică din SUA, originară din Polonia, cu părinți supraviețuitori și majoritatea rudelor ucise în Holocaust. Avea rude la München. Se afla cu soțul ei în luna de miere pe care hotărâseră s-o petreacă în Europa. Rudele i-au invitat la ele în perioada Olimpiadei. Au fost toți șocați, musafiri și gazde, la auzul știrilor TV despre crimele săvârșite cu sânge rece. Se întreba fără să-i vină a crede: „Suntem în 1972, nu în 1942! Evrei omorâți și sânge care pătează din nou pământul german?” A fost repede organizată o ceremonie *in memoriam*, dar președintele de atunci al Comitetului Olimpic Internațional, Avery Brundage, a insistat: „Jocurile trebuie să continue!”

Tinerii însurăței au decis să petreacă restul lunii de miere în Israel.

IULIA DELEANU

Începuturile sionismului american

Înainte cu mai bine de jumătate de veac de la apariția lucrării *Statul evreu*, în 1896, intelectuali evrei și creștini din SUA au pregătit drumul revoluției declanșate în viața evreiască de sionismul politic fondat de Herzl. La scurt timp după succesul fulminant cunoscut de cartea amintită, Herzl e vizitat la Viena de unul dintre promotorii sionismului religios din SUA, William Hechler, militant creștin, autorul lucrării *Întoarcerea evreilor în Palestina în acord cu predicțiile profeților*. Oaspetele își va folosi legăturile politice pentru a-i înlesni lui Herzl o întrevedere cu Kaiserul, care să ofere mișcării sioniste legitimitate imediată.

Cel care avea să pledeze, ca reprezentant al comunității evreiești americane, pentru renașterea statului evreu a fost rabinul Isaac Leeser. La mijlocul secolului al XIX-lea, populația evreiască era redusă din punct de vedere demografic. O referire din 1830 indica aproximativ 4.000 de evrei pe întreg teritoriul SUA. Comunității îi lipsea o conducere rabinică puternică, problemă curând remediată prin prestația rabinului Leeser, considerat unul dintre cei mai importanți în perioada aceea. Când un atac antisemit din *London Quarterly* a fost preluat de unele media americane, Leeser a replicat fără întârziere printr-o serie de articole în *Richmond Whig* (publicație a partidului Whig, militând împotriva dominației britanice). Faptul îi aduce popularitate, prestigiu. Rabinul editează revista lunară *Occidentul și apărătorul evreu american*, publicație axată

pe faptul că întoarcerea evreilor în țara strămoșilor lor nu mai era vis mesianic, ci posibilitate concretă. Ultimii ani din viața rabinului coincid cu cei ai Războiului Civil, aducând după sine, printre altele, o escaladare a antisemitismului atât în Nord, cât și în Sud. Leeser înțelege ceea ce Herzl avea să descopere 30 de ani mai târziu: poporul evreu nu poate fi în siguranță decât în țara lui.

Protosionismul religios din aceeași epocă, promovat de creștini europeni, a fost fondat de John Nelson Darby, ale cărui discursuri și articole erau centrate pe argumente biblice: „Dacă pedeapsa exilului a fost împlinită, promisiunea întoarcerii va fi de asemenea. Relația poporului evreu cu Dumnezeu este eternă.” Pentru concretizarea ideilor sale, Darby înființează Grupul Plymouth Brethren care activa pentru atingerea acestui scop. Darby ajunge în SUA pentru a-și răspândi convingerile în Lumea Nouă. Timp de peste 50 de ani, unul dintre discipolii săi, predicatorul american Dwight L. Moody, le va populariza prin campanii puternice în toată America.

Opiniile lui Darby și ale adepților săi privind calitatea evreilor de moștenitori cu drepturi depline ai Israelului au generat în America cea mai puternică susținere din lume pentru Statul Israel de azi. Protagonistii sionismului american timpuriu rămân rabinul Isaac Leeser și John Nelson Darby.

IULIA DELEANU

Supraviețuitori români ai Holocaustului din Israel vor primi pensii românești

La 1 august a.c., premierul israelian Yair Lapid și Merav Cohen, ministrul pentru Egalitate Socială, au anunțat încheierea unui acord istoric între Autoritatea privind Drepturile Supraviețuitorilor Holocaustului și România, acord ce prevede că cetățenii israelieni de origine română, supraviețuitori ai Holocaustului, vor deveni eligibili pentru o pensie lunară din România, acordată pentru persecuțiile suferite în perioada Holocaustului. Acordul va crea și posibilitatea de a stabili un calendar pentru a prezenta cererile corespunzătoare, se arată într-o informare a Guvernului israelian.

Atât Yair Lapid, cât și Merav Cohen și-au exprimat satisfacția, deoarece acest acord va îmbunătăți situația materială a supraviețuitorilor Holocaustului. „Mulțumesc Centrului Organizațiilor Supraviețuitorilor Holocaustului, președintelui Colette Avital, lui Dan Ezrahi de la Ministerul de Externe, ambasadorului Israelului în România, David Saranga, și Ambasadei României din Israel pentru colaborarea în favoarea supraviețuitorilor Holocaustului de la noi”, a declarat Merav Cohen.

Centrul a început negocierile cu Guvernul României în urmă cu aproximativ șase ani, după ce Bucureștiul a adoptat o lege care recunoaște cetățenii care au plecat după Al Doilea Război Mondial ca fiind eligibili pentru pensie. Dar punctul central al negocierilor – și al progresului anunțat pe 1 august – a fost eliminarea birocrăției. Colette Avital, fostă membră a Knessetului, originară din România și actuala președintă a Centrului, a declarat pentru cotidianul *Israel Hayom* că Guvernul României a cerut o „listă inacceptabilă de documente care nu mai pot fi obținute” pentru a dovedi eligibilitatea unei persoane pentru o pensie românească. 7000 de cetățeni de origine română sunt eligibili pentru această pensie. (E.G.)

Premieră! Mossad are la conducere două femei

La 18 august a.c., Mossad a anunțat printr-un comunicat că, pentru prima dată de la înființarea sa, o femeie a fost numită în funcția de director al informațiilor, a doua poziție după șeful Mossad. La ora actuală, se arată în comunicatul agenției, există două femei în poziții de conducere, a doua, șefa departamentului Iran, fiind numită anterior. Ele sunt identificate drept Alef și Kuf.

Alef, se scrie în declarația biroului premierului, lucrează în informații de 20 de ani. În noua sa poziție, echivalentă cu șeful informațiilor militare în armata israeliană, ea va răspunde de ansamblul strategiei de informații la nivel național, într-o serie de domenii ca programul nuclear iranian, terorismul global și normalizarea cu

lumea arabă. De asemenea, ea răspunde pentru informațiile legate de toate operațiunile Mossad, de analiza și cercetarea informațiilor furnizate de sute de angajați.

Alef susține femeile în activitatea de informații și s-a angajat să le mobilizeze și să le folosească pe deplin potențialul.

Kuf, care conduce departamentul Iran, răspunde de strategia împotriva amenințării iraniene sub toate formele și de coordonarea ramurilor operaționale, tehnologice și de informații ale Mossad cu cele ale armatei și ale altor organizații de securitate.

Atât fostul premier Naftali Bennet, care răspunde în continuare de politica față de Iran, cât și David Barnea,

șeful Mossad, au salutat decizia nimirii lui Alef. David Barnea a subliniat că în Mossad există o egalitate între bărbați și femei, ele fiind promovate

conform calităților lor. S-a menționat că locțiitorul lui Alef, Hai, este tot o femeie.

EVA GALAMBOS

125 de ani de la primul Congres Sionist din Basel

Timp de trei zile, începând din 28 august, la Basel s-au desfășurat ceremonii pentru a marca împlinirea a 125 de ani de la primul Congres Sionist. Evenimentul a fost inițiat de Organizația Mondială Sionistă (OMS), formată la primul Congres Sionist convocat de Theodor Herzl la Basel în 1897. La acea manifestare, 200 de participanți din 17 țări au votat pentru crearea unui stat evreu în Palestina, „un cămin garantat public și legal”, cum s-a scris în rezoluția Congresului. Scopul aniversării nu a fost să dezbata politica sionistă, ci să constate măsura în care viziunea lui Herzl s-a transformat într-o realitate în Israelul modern și înfloritor, au subliniat organizatorii evenimentului.

În aceeași sală unde, cu 125 de ani în urmă, s-a desfășurat evenimentul istoric, s-au adunat acum 1.300 de

lideri, oameni de afaceri și filantropi evrei din Israel, SUA și Europa. Printre ei s-au aflat președintele OMS, Yaacov Hagoel, și președintele Statului Israel, Isaac Herzog, care a refăcut faimoasa fotografie a lui Theodor Herzl la balconul hotelului de la Basel: Micah Goodman, filosoful sionismului modern, Shuly Rubin Schwartz, rectorul Seminarului Teologic Evreiesc aparținând iudaismului conservator, Shais Rishon, un rabin ortodox afro-american, Ruchie Freier, prima femeie hasidă, judecătoarea la un tribunal civil din New York, Jonathan Greenblatt, președinte-director general al Ligii Antidefăimare, ministrul israelian al Diasporei, Nachman Shai, care, luând cuvântul, a cerut reformarea relației dintre Israel și Diaspora.

MAGDALENA PORUMBACU

Ceremonie militară la 145 de ani de la numirea primului ofițer evreu...

(Urmare din pag. 3) primit cetățenia română, este cu adevărat o dovadă a puterii pe care o au curajul și voința, înainte de orice altceva.

La 30 august 1877, după moartea căpitanului Valter Mărăcineanu, Mauriciu Brociner a preluat comanda batalionului său și a cucerit reduta de la Grivița, fiind cel care a înfipt steagul românesc la finalul uneia dintre bătăliile emblematice ale Războiului de Independență. Într-o scrisoare adresată părinților săi, comandantul Regimentului 8 linie, colonelul Ipătescu scria: «...de bunăvoie și fără a fi obligat de vreun ordin, a luat parte în lupta de la 30 august, cu 8 de linie, servind în Compania I-a sub ordinea căpitanului Mărăcineanu Valter, în această luptă a primit două răni de gloanțe de infanterie.» În acel moment, toate aceste situații păreau aproape imposibile. Un evreu care să devină ofițer? Un evreu care să fie decorat cu cea mai înaltă distincție a țării? Cu toate acestea, s-au întâmplat. Inclusiv în cele mai dificile momente, când totul pare pierdut, există un licăr de speranță. Chiar dacă povestea colonelului Brociner aproape că s-a pierdut în istorie, exemplul său este definitoriu pentru prezența și contribuția evreilor la apărarea României. Reușita sa a inspirat generații întregi care atunci au început să creadă, pentru prima dată, că este posibilă o viață de cetățeni cu drepturi egale.

Ani mai târziu, după intrarea României în Primul Război Mondial, Comunitatea Israelită Spaniolă din Capitală transmitea membrilor săi: «Ne calcă deci datoria ca, în zilele întunecate, dar pline de slavă întăritoare ce vor urma, să dăruim țării, care ne oblađuiește și adăpostește osemintele scumpilor noștri înaintași, liniștea și sângele nostru.» În lupta cu dușmanul

de atunci, militarii evrei s-au avântat cu dăruire și patriotism, dovedind înalte calități morale și de luptă. Comunicatele oficiale, ordinele de zi ale unităților, marilor unități, armatelor și ale conducerii superioare a armatei, decretele de decorare reliefează devotamentul, abnegația, destoinicia, bravura, curajul, îndârjirea demonstrate de soldații evrei pe câmpul de onoare pentru România.

Silviu Vexler

În timpul Primului Război Mondial, peste 20% din populația evreiască a României s-a oferit voluntar pentru a lupta în Armata României. Mai mult decât atât, au îngrijit bolnavi, au donat efecte pentru front, au strâns fonduri pentru armata română și Crucea Roșie și au suferit împreună cu toată populația condițiile ocupației și ale refugiului, lipsurile și epidemiile. În numeroase orașe s-au constituit comitete de ajutorare finanțate de comunitățile evreiești care au donat, fără deosebire de etnie, ajutoare pentru familiile combatanților; totodată, au pus la dispoziția armatei spitalele și școlile evreiești, ajutând orfanii de război.

Din păcate, mulți dintre eroii evrei care au luptat pentru România au fost uciși sau au avut de suferit în perioada Holocaustului. Dragostea lor pentru țară și decorațiile care stăteau drept mărturie nu i-au putut proteja de ura mișcării legionare sau de deciziile criminale luate de Ion Antonescu și de

autoritățile statului din acea perioadă. Alături de ei s-a aflat și colonelul Brociner care a suferit aceleași persecuții, în ciuda solicitărilor repetate adresate lui Ion Antonescu. La deces i-au fost refuzate onorurile militare de care ar fi trebuit să se bucure un erou conform gradului său», a subliniat Silviu Vexler.

„Privind peste ani, îmi rămâne în minte declarația generalului Nicolae Petala, comandantul Corpului IV Armată: «Cine a văzut, ca mine, cum au luptat și au suferit soldații evrei alături de cei români în armata română, cum au fost răniți și uciși ca toți ceilalți, acela nu poate fi antisemit.» Poate că aceste cuvinte merită să fie înțelese și ca o lecție pentru prezent și viitor.

FCER a depus și continuă să depună eforturi semnificative pentru documentarea, recuperarea acestei părți deosebite din istoria României, dar și pentru a promova recunoașterea acestor eroi. Evenimentele recente, războiul aflat în desfășurare aproape de noi și suferința uriașă pe care a adus-o acesta ne-au reamintit cât de

importantă este normalitatea și cât de multe eforturi sunt necesare pentru a o păstra.

Doamnelor și domnilor, alături de dvs. aducem la îndeplinire un simbol al respectului pentru cei care au adus jertfa supremă pentru România, pentru poporul român. Datorită fiecăruia dintre noi, ei nu au fost, nu sunt și nu vor fi uitați. 145 de ani mai târziu, colonelul Mauriciu Brociner primește onoarea de care ar fi trebuit să se bucure în permanență. Îi sunt recunoscător Ministrului Apărării Naționale, domnul profesor Vasile Dîncu pentru deschiderea arătată și pentru susținerea fără rezerve acordată acestui demers unic. De multe ori ne este greu să găsim cuvintele potrivite pentru a exprima cu adevărat o idee. Întâmplarea face că există două cuvinte simple care pot exprima perfect idealurile, crezul, convingerea tuturor comunităților evreiești și a evreilor care au trăit de-a lungul istoriei sau care trăiesc în prezent aici: «Servesc Patria!»

Două surori iubitoare de operă au salvat artiști evrei în perioada Holocaustului

Autoarea Isabel Vincent dedică o carte eforturilor făcute de surorile Ida și Louise Cook din Anglia, care au reușit să salveze 29 de evrei din calea naziștilor. Intitulată *O rază de speranță. Proiectul îndrăzneț a două surori care au salvat cântăreți evrei de operă din cel de al Treilea Reich*, cartea se bazează pe cercetări asidue ale vieții a două surori „obișnuite, dar extraordinare”, și în mare parte pe memoriile din 1950 ale Idei Cook. Ea era scriitoare de succes de romane de dragoste și din câștigurile obținute a finanțat o parte din acțiunile de salvare.

Cele două surori, funcționare la stat, erau pasionate de operă. Stăteau ore întregi la coadă la bilete, nu scăpau niciun concert sau spectacol și erau cunoscute drept „fetele” care cereau autografe sau fotografii de la artiști, cărora le trimiteau scrisori lungi și buchete de trandafiri acasă sau în cabine.

Surorile Cook s-au împrietenit cu unele dintre cele mai mari cântărețe de operă: sopranele Rosa Ponselle, Amelita Galli-Curci, Viorica Ursuleac, Elisabeth Rethberg; dirijorul și libretistul Clemens Krauss, baritonul Tito Gobbi și basul Ezio Pinza; iar după război, cu Maria Callas.

Ele au fost în stare ca doi ani să-și economisească banii pentru masa de prânz ca să poată cumpăra bilete de călătorie și de concert la Opera Metropolitană din New York, să o asculte pe Galli-Curci care le-a recunoscut și le-a invitat în apartamentul ei.

Cel care le-a îndemnat să salveze evrei, deși era apropiat de naziști, a fost dirijorul Clemens Krauss. El și-a folosit influența în rândul naziștilor pentru ca, împreună cu soția lui, Viorica Ursuleac, să ajute la salvarea evreilor, sprijinindu-le pe surorile Cook în acțiunile lor.

Prima persoană salvată a fost Mitia Mayer-Lisman, profesoară de muzică aflată într-o vizită la Londra. Surorile Cook au fost rugate să aibă grijă de ea, fără ca ele să știe că este evreică și fără să cunoască ce se întâmpla cu evreii în Germania. Au răspuns la apel deoarece erau amatoare de operă, două femei de modă veche,

parcă trăind în altă lume și care păreau că nu prezintă niciun fel de pericol. Această înfățișare le-a ajutat în munca lor de salvare. Plecau în weekenduri la concertele din străinătate, se întâlneau și stăteau de vorbă cu cei pe care urma să-i salveze în hoteluri elegante, unde locuiau și lideri naziști. Au falsificat documente, dacă tre-

buia foloseau minciuni, îi asaltau pe diplomați, strângeau fonduri, cu multă dificultate, de la britanici, pentru a le asigura refugiaților casă și masă. Deoarece evreii nu puteau să-și scoată bunurile în străinătate, după concertele surorile se îmbrăcau în blănuri, își etalau numeroase bijuterii, unele dintre ele fiind ascunse în poșetele lor, toate aparținând celor pe care-i salvau. Se confruntau cu mari riscuri, dar securitatea germană le accepta ca pe două femei cam nebune după muzică. Ida Cook a ținut chiar și discursuri în favoarea refugiaților și surorile le-au oferit și adăpost cât a trebuit în garsoniera lor, unde uneori locuiau 15 persoane. Atunci surorile se mutau la părinți, folosindu-și toți banii pentru salvarea refugiaților.

Când surorile Cook au înțeles ce fac naziștii, nu numai din punct de vedere legal și economic, ci și ca fel de a fi, plini de sadism, s-au implicat cu tot sufletul. În pofida curajului lor, surorile erau pline de modestie. Potrivit nepotului lor, John Cook, care a citat-o pe Ida, ele s-au implicat deoarece „acest lucru trebuia făcut”.

În 1965 Statul Israel le-a distins cu titlul Drept între Popoare.

EVA GALAMBOS

Preot catolic onorat la Yad Vashem

La ceremonia de comemorare de la Yad Vashem în memoria părintelui Józef Czapan, preot catolic polonez, onorat cu medalia și titlul de Drept între Popoare, „cea mai înaltă distincție din partea poporului evreu acordată celor care au acționat curajos și altruist pentru salvarea de vieți evreiești cu riscul propriei vieți în anii Holocaustului”, spunea în deschiderea președintelui institutului, Dani Dayan, au participat toți urmașii familiei supraviețuitoare datorită lui.

La izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, Lucja Jampoler, fiul ei Karol și soția lui, Hanka, locuiau

într-o localitate din apropiere de Lvov. Când a fost emis ordinul ca toți evreii să fie comasați în ghetoul din oraș, familia Jampoler s-a adresat părintelui Czapan cu rugămintea s-o ajute. Asumându-și un mare risc, preotul a procurat membrilor familiei documente false, prin care era atestată identitatea lor creștină, ceea ce le permitea să rămână în partea „ariană” a urbei. Mai mult, le-a găsit o ascunzătoare. În decembrie 1941, Lucja a reușit să-și

aducă nepoata, Irena Stella (Irka) Wilder, din Stanisławów, la Lvov și părințele Czapan a ajutat-o și pe ea prin aceeași metodă. În ianuarie 1942, Irena Stella (Irka) a adus pe lume un băiat, Andrew. Preotul i-a întocmit și lui un certificat de naștere fals. A luat legătura cu o călugăriță care să-i predea Irenei noțiuni de religie catolică, obiceiuri, rugăciuni, s-o ferească astfel de bănuiala vecinilor că ar fi evreică. Pe parcursul anului 1942, când ascunzătoarea devenise nesigură, familia Jampoler s-a refugiat la Varșovia, unde părintele Czapan a continuat s-o ajute asigurându-i supraviețuirea.

În 1946, familia Jampoler a emigrat în America. Andrew a servit ca ofițer în armata SUA.

La ceremonie au luat parte trei generații ale familiei Jampoler. „Am venit toți la Yad Vashem, în Ierusalim, spunea Andrew, să cinștim memoria părintelui Józef Czapan, al cărui curaj extraordinar a făcut să supraviețuim acelui timp al întunericului. Nu doar părinții, ci și noi, copiii și nepoții lor, suntem beneficiarii curajului și compasiunii sale.”

În același spirit a vorbit și o altă urmașă, Christina Jampoler Houlahan, membră în Camera Reprezentanților din partea statului Pennsylvania: „Dintr-o trăsătură de condei, părintele Czapan a făcut atât de mult pentru familia tatălui meu. Suntem aici pentru a mulțumi generozității și bravurii unui om pe care niciunul dintre noi nu l-a cunoscut.”

IULIA DELEANU

Carte de bucate vegetariană din 1937, în idiș

Moda dietei vegetariene s-a răspândit mai ales în timpul și după Al Doilea Război Mondial (probabil și din cauza penuriei de carne), dar din bucătăria evreiască, foarte variată, deși folosea legume, carnea nu putea să lipsească. De aceea, descoperirea recentă a unei cărți de bucate vegetariene în idiș, editată în 1937, a stârnit interes în rândul nu numai al vegetarienilor sau veganilor, ci și al istoricilor.

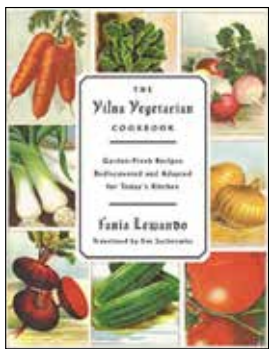
Autoarea cărții *Vegetarish-Dietisher Kokhbukh* („Carte de bucate pentru dietă vegetariană”), scrisă în idiș, a fost Fania Lewando, originară din Polonia, care, după căsătorie, a trăit la Vilnius, oraș cosmopolit, cu o numeroasă populație evreiască. Fania a deschis un restaurant vegetarian în apropierea cartierului evreiesc, foarte popular, în perioada anilor 1930, atât printre evrei, cât și printre neevrei. Multe personalități din lumea artistică l-au frecventat, printre care și Marc Chagall. Fania, care era o mare adeptă a mâncării vegetariene, a condus un timp o bucătărie vegetariană pe linia maritimă Polonia-SUA și a ținut cursuri de gătit pentru femeile din familiile evreiești. Ea scria: „Medicii au stabilit de multă vreme că mâncarea preparată din fructe și legume este mult mai sănătoasă și mult mai potrivită organismului omului decât cea preparată din carne. În plus, vegetarianismul corespunde preceptelor iudaice de a nu omorî vietățile.”

Cartea de bucate a fost vândută în Europa și în Statele Unite, însă cele mai multe exemplare au fost distruse sau pierdute în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Numele Faniei probabil că ar fi fost dat uitării dacă, în 1995, un cuplu nu ar fi găsit un exemplar din cartea de bucate la un târg de cărți vechi din Anglia. Cuplul și-a dat seama de importanța acestei cărți, așa că a cumpărat-o și a donat-o biroului YIVO din New York, lucrarea intrând în arhivele acestei instituții. Cartea a fost apoi redescoperită de două femei care au vizitat YIVO și care au fost captivate de conținutul și de aspectul cărții. Ele au tradus-o în engleză, ca să fie mai larg accesibilă.

Rețetele lui Lewando cuprindeau ingrediente scumpe în acea vreme, ca unt, smântână și ouă, roșii, vinete, sparanghel, lămâie, ulei de măsline, produse care erau greu accesibile familiilor evreiești cu mulți copii și cu venituri modeste; și astfel s-a ajuns la concluzia că această carte se adresa claselor privilegiate.

Lewando a acordat atenție și modalităților de administrare a resurselor familiale, a criticat risipa și a avut imaginație, astfel că în cartea ei de bucate se găsesc numeroase rețete surprinzătoare, pentru prepararea unor mâncăruri tradiționale evreiești pe bază de legume. Ciolentul ei era fără carne, dar cu fructe, salata ei de varză cuprindea și ciuperci, iar faimoasa prăjitură kugel era o combinație din conopidă, mere, migdale și coji zaharisite de portocale.

Se pare că Lewando și soțul ei ar fi murit în ghetoul din Vilnius, în 1941, într-o tentativă de a scăpa din ghetou. Prin eforturile contemporanilor, numele ei nu va fi uitat, iar cartea de bucate va fi apreciată la justa ei valoare. (E.G.)

Din bucătăria evreiască - ROȘII UMLUTE

Așa cum am văzut în articolul de mai sus, bucătăria evreiască a practicat și practică prepararea unor feluri vegetariene, agreeate mai ales când se folosesc diferite mirodenii orientale care dau un gust special acestora. Astfel, de foarte mare popularitate se bucură roșiile umplute de inspirație georgiană. Ele pot fi servite ca aperitive, chiar la masa de Roș Hašana, sau ca garnitură când masa nu este în exclusivitate vegetariană. Specifică în rețetă este folosirea fenugreek-ului – fânul grecesc sau schinduful. În Israel se găsește în piețele arabe, la noi se folosește sub formă de ceai sau ca supliment alimentar. Se poate înlocui cu alte mirodenii, de pildă cu rozmarin.

Ingrediente:

- 8 roșii mari
- ulei de măsline sau de floarea soarelui
- 1 ceapă medie, mărunțită
- 1/2 linguriță de schinduf uscat sau rozmarin
- 1/2 linguriță de coriandru
- 1/2 linguriță de ardei roșu uscat sau fulgi de chili, după gust (se poate renunța dacă nu suportați iutele)
- 1/2 pahar de apă sau cât este necesar
- 0,5 kg ciuperci tăiate mărunț
- 2 căței mari de usturoi, tăiați mărunț
- sare și piper după gust
- 1 ceașcă de orez fiert
- 3 linguri de pătrunjel proaspăt, tăiat fin
- 2 linguri de mărar proaspăt, tăiat fin
- 400 grame de mozzarella, feliată

Preparare:

Se preîncălzește cuptorul la 190 de grade C.

Se scobesc roșiile, iar miezul scos și capacele mărunțite se pun deoparte. Pentru sos se încălzesc 2 linguri de ulei la temperatură medie, se adaugă ceapa feliată și se lasă până se înmoaie și devine transparentă. Se adaugă schinduful (rozmarinul), coriandru, ardeii uscați și se lasă aproximativ 2 minute. Se adaugă miezul de roșie și capacele mărunțite, 1/2 pahar de apă și se lasă să fiarbă la foc mic. Cantitatea de apă depinde de cât de apoase sunt roșiile. Sosul trebuie să aibă consistența unui sos de roșii mai

gros. Se lasă pe foc mic 10-15 minute, ca să se mai evapore lichidul.

Umplutura. În 2 linguri de ulei încălzite potrivit se pun sare, piper și ciupercile, ținute până când lasă apă și se rumenesc. În ultimele 2 minute se adaugă usturoiul. Se transferă amestecul într-un vas de dimensiune medie. Se adaugă orez fiert, pătrunjelul, mărarul și se condimentează după gust. Se umplu roșiile și se așază în sosul pregătit. Se pune mozzarella deasupra roșiilor, se introduce tava în cuptor unde se ține cam 30-40 de minute, până când sosul începe să clocotească, iar brânza începe să se topească. Se servește fierbinte. (E.G.)

Bas-Sheve – premiera unei opere în idiș

În anul 1924, pe scena Teatrului Kaminski din Varșovia avea loc premiera operei *Bas-Sheve*, semnată de compozitorul Henech Kon, alcătuită dintr-un singur act și având, desigur, ca temă istoria personajului biblic Batșeba. Autorul a fost cel care a susținut și acompaniamentul muzical la pian. Henech Kon a compus ulterior muzica celebrului film *Der Dybbuk*, regizat în anul 1937 de Michał Waszyński.

Pierdută în negura istoriei, creația a fost recuperată în anul 2017 de dr. Diana Matut, cercetător în cadrul universității Yale. În decursul activității sale, ea a identificat o copie a partiturii achiziționate chiar de prestigioasa universitate nord-americană cu prilejul unei licitații. Potrivit ediției online a publicației *Forverts*, Diana Matut a trimis o copie a acestui document compozitorului Joshua Horowitz, cel care a descoperit lipsa a șaisprezece pagini de text. Textul libretului original, semnat de Moyshe Broderzon, a fost completat grație contribuției lui Michael Wex. Cei doi s-au ghidat după detaliile pe care Kon le-a menționat în manuscrisul său, indicând anumite instrumente în anumite momente ale partiturii.

Premiera 2022 a singurei opere idiș, cunoscută de dinainte de Holocaust, *Bas-Sheve*, a avut loc în perioada 31 august - 2 septembrie, în cadrul Ashkenaz Festival, desfășurat la Glenn Gould Studio (Toronto, Canada), și a fost prezentată în stil concert/oratoriu. Potrivit declarațiilor celor doi experți, alegerea unei metode de lucru a fost una complexă, întrucât nu era clar ceea ce își propuseseră Broderzon sau Kon, iar Cartea lui Samuel nu le-a oferit o perspectivă clară. Michael Wex a arătat că s-a decis să introducă o secvență în care regele David vede fantoma soțului Batșebe, pe care David îl trimisese spre moarte la război. Nu doar continuarea poveștii a reprezentat o enigmă, ci și perspectiva instrumentală. S-a urmat sfatul cercetătoarei Diana Matut care este de părere că noua muzică ar trebui abordată ca o „restaurare de muzeu” și că aceasta a avut ca sursă de inspirație unele dintre celelalte lucrări ale lui Kon, în special cântecul său *Yosl Ber*, despre un soldat, și un *niggun* din *The Dybbuk*.

Artiștii implicați au beneficiat de sprijinul și documentarea oferite de Miriam Borden, președinta Ashkenaz Festival, expertă în limba și cultura idiș. Ea a înregistrat libretul operei, rostind textul, pentru a-i ghida pe interpreți. (D.D.)

Benzi desenate pe teme iudaice, pe site-ul educațional al BBC

Un băiețel de zece ani, evreu ortodox, care a terminat anul acesta școala primară într-un cartier din nordul Londrei, este vocea personajului principal dintr-un serial de benzi desenate produs de BBC pentru a familiariza copiii, indiferent de etnie și confesiune, cu noțiuni de bază despre iudaism, relatează *The Jewish Chronicle*.

Într-o postare video pe website-ul educațional al BBC, Ella Scott folosește drept introducere desenul animat înainte de a vorbi despre valoarea unor componente esențiale de etică iudaică: facerea de bine – *tedaka* – și perfecționarea lumii – *tikun olam*. În alte clipuri ea comentează semnificații ale Șabatului, Torei, sinagogii. Subiectul unuia din aceste clipuri, marca BBC, „O vizită la sinagogă”, este prezentarea Sinagogii Golders Green, frecventată de Ella și familia ei. Turul virtual al edificiului este însoțit de explicații privitoare la rolul sinagogii în viața comunitară. Într-un interviu pentru *The Jewish*

Chronicle, Ella declara: „Sinagoga este locul unde eu, împreună cu familia mea, participăm la serviciile religioase de Șabat și de sărbători, dar și la diferite evenimente culturale, organizate de comunitate. Sinagoga noastră mai adăpostește o grădiniță și o școală unde, în fiecare săptămână, se derulează activități extracurriculare pe teme evreiești. De asemenea, încercăm, fiecare după puterile sale, să ajutăm oameni în nevoie, lucru de mare importanță în iudaism. Asemenea desene animate video sunt utile prin conținutul lor plin de acuratețe, din care copiii neevrei învață despre iudaism. Este foarte important ca elevii să vină în contact cu diferite religii și astfel să învețe să le respecte. Dacă ei nu cunosc nimic despre iudaism, e ușor să fie manipulați de cei care promovează ura și violența interetnică și interconfesională, să li se înoculeze antisemitismul. Cred că benzi desenate pe teme iudaice sunt un instrument eficace pentru o mai bună înțelegere a iudaismului.” (I.D.)

Reuniunea FCER pe teme de contabilitate la CIR Cristian

(Urmare din pag. 16) cursul anului 2022 și despre posibilitățile de exploatare a personalului angajat, capacitatea de organizare, aprovizionare și întreținere, despre care au prezentat materiale interesante Ery Pervulescu și Elena Rotaru.

S-a trecut apoi la discutarea problemelor legate de relațiile financiar-contabile între FCER și comunități, între DASM și comunități, materiale prezentate de Clemansa Teohari, Antonela Gheorghe și, mai ales, prezentate pe înțelesul tuturor de domnul Ionel Horn.

Au urmat intervenții ale participanților, legate de subiectele prezentate, toate rezolvate cu mult profesionalism de cei de la conducerea interesantei reuniuni.

În final, domnul Ionel Horn a vorbit despre problemele specifice ale centrelor de instruire și recreere, precum și despre principalele deficiențe constatate prin comunități, care, deși minore, trebuie corectate, pentru ca totul să meargă cât se poate de bine și, mai ales, corect.

În final, participanții au completat fișele de evaluare pentru reuniunea la care au participat, unde aceștia aveau de răspuns la 10 întrebări legate de modul de desfășurare a acestei acțiuni și de discuțiile cu cei prezenți; toți au avut numai cuvinte de laudă la adresa organizatorilor. În concluzie, se poate afirma cu siguranță că reuniunea și-a atins pe deplin scopul; felicitări în acest sens organizatorilor, respectiv FCER, cu un plus pentru cei care au contribuit cu tot sufletul la aceasta, respectiv Mihaela Bicleșanu, administrator CIR Cristian, și neobositul Ionel Horn, cei care, de la venirea participanților și până la plecarea lor, au vegheat ca totul să fie perfect. Și așa a și fost!

Un an de când profesorul Ștefan Cazimir și-a început drumul în posteritate

Copilăria formatorului de conștiințe Ștefan Cazimir z.I. a fost marcată de Holocaust. Îl urmărea o frază din scri-soarea primită în Piatra Neamț natală de la rudele din Iași după pogromul din 1941: „De unchiul Kiva nu mai întrebați că nu mai aveți ce întreba.” Imediat după 23 august 1944 a trăit, ca toată generația sa, euforia de a se simți liber. Revenea la școala de unde îl alungaseră legile rasiale. Credea că în lumea cea nouă antisemitismul va deveni o noțiune revolută. Nu a devenit. Nu era singura decepție. Sistemul politic instaurat favoriza falsitatea, suspiciunea, frica. „Cred în înțelepciunea piticului din poezia mea de școală, apărută în *Lumea Copiilor*, purtător al unei căciulițe cu darul de a-l face invizibil, protectoare în fața lumii, dintotdeauna, brutală”, se autodefinia. A avut nevoie toată viața de acest scut. Opera lui Caragiale i-a fost supapă, mod de a fi pe care încerca să-l inducă studenților. Nu avea sentențiozitatea adresării *ex cathedra*. Ne obișnuia să ne debarasăm de idei gata mestecate. Asociațiile spontane, aluziile la actualitate, inserțiile anecdotice spărgeau rigiditățile epocii. Plimbările cu noi, studenții, pe Aleea Scriitorilor din Cișmigiu, continuate pe străzi vechi ale Bucureștiului, opririle în fața unor case cu plăcuțe de marmură – „Aici a locuit și a creat între anii...” – deveneau cursuri *sui generis*.

Sudura Cazimir-Caragiale s-a creat în timp. A început cu teza de doctorat „Aspecte ale comicului la Caragiale” în care recunoștea – parafrază a unui verset din *Kohélet* – că „teoriile sunt trecătoare, râsul este veșnic”, argumentând că „a vorbi despre tradiția comicului caragialesc înseamnă în largă măsură a face istoria râsului românesc”. La o autoevaluare a propriilor scrieri, considera *Alfabetul de tranziție* carte de căpătâi.

Analiza epocii 1830-1860 – perioadă de mari transformări pentru țările române, în care „forme” se identificau provizoriu cu „fondul” în scopul de a-l genera, fiindcă „forme fără fond n-au existat niciodată” – are și la ora asta valabilitate. Limbajul de tranziție răspunde acestei stări de fapt, *atunci și acum*. Concluzia: „Nu există domeniu al culturii noastre moderne care să fi debutat în alt chip, nu există instituție care să fi ocolit acest stadiu.” Lucru experimentat după 1989, când, fondator și președinte al Partidului Liber Schimbist, care l-a și condus în Parlament, îl caracteriza drept „amplă notă de subsol a *Scrisorii pierdute*”.

Profesorul s-a afirmat identitar în anii în care destui intelectuali evrei se jenau să o facă. A colaborat la *Revista Culturii Mozaic*, ulterior devenită *Realitatea evreiască*, la Editura Hasefer, a făcut parte din Consiliul de Conducere al FCER.

Opera rămâne reper pentru cercetători; omul – reper de demnitate, finețe, bună cuviință.

IULIA DELEANU

O viață pentru binele Cetății – Osy Lazăr z.I.

(Urmare din pag. 10) Domnilor antisemiți, îngrijorarea dumneavoastră s-a dovedit falsă! Pandemia din ultimii ani, criza energetică din prezent sunt, de asemenea, prilejuri de propagandă antisemită. „Să fim ferți de necazuri, a încheiat, să fie pace în lume!”

În același spirit a vorbit directorul Centrului pentru Monitorizarea și Combaterea Antisemitismului (MCA), Maximilian Marco Katz, care a evocat buna lor colaborare începând din 2002, când a devenit director fondator al MCA, Osy Lazăr z.I. fiind președinte al Departamentului AntiDefamation League din cadrul Forumului B'nai B'rith din România. „M-a sprijinit și consiliat de câte ori am avut nevoie.” L-a prețuit și pentru că „a fost un reprezentant al generației părinților săi”.

Irina, fiica sa, căsătorită Zwecker, venită din Israel cu fiul ei, Raphael, a mulțumit participanților care „au onorat memoria tatălui meu”. Printre cei prezenți – secretarul general al FCER, Eduard Kupferberg.

Psalmul 119 și *El Male Rahamim*, recitate de prim-rabinul Rafael Shaffer, au deschis și închis ceremonia. La mormânt, oamenii au depus semne de neuitare și au aprins lumânări, sprijin moral pentru cei dragi, *adagio con spirito* pentru noi.

☆ DECESE ☆ COMEMORĂRI ☆

S-a stins din viață soția mea, ȘTEFANIA POPA, ființa divină care mi-a dăruit fericire cinci decenii și a cărei amintire vie nu va înceta niciodată.

SILVIU POPA

Comemorăm cu durere 4 ani de la trecerea la cele veșnice a ing. BERTA WEXLER și 18 ani de la plecarea dintre noi a ing. TEODOR WEXLER. Le vom păstra amintirea în suflet. Fie-le memoria binecuvântată! FAMILIA

Înhumați în cimitirele CEB în perioada 15 iulie - 15 septembrie: ȘTERN FRANCISC (Cimitirul Giurgiului), ZALMAN MICHAEL (Cimitirul Șefard), LAZĂR OSY (Cimitirul Filantropia), POPA ȘTEFANIA (Cimitirul Giurgiului), VASILIU DIANA-LAURA (Cimitirul Giurgiului), MOISE IULIAN (Cimitirul Giurgiului), BEHAR ESTHER (Cimitirul Giurgiului), DAMIDEANU ADOLF (Cimitirul Giurgiului).

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna octombrie

Nicolae Cajal – medic, academician, născut la București, 1 octombrie 1919. Președinte al FCER (1994-2004). Decedat la București, 2004.

Vitaly Lazarevici Ginzburg – fizician, născut la Moscova, 4 octombrie 1916. Premiul Nobel pentru fizică, 2003. Decedat la Moscova, 2009.

Niels Henrik David Bohr – fizician, născut la Copenhaga, 7 octombrie 1885. Premiul Nobel pentru fizică, 1922. Decedat la Copenhaga, 1962.

Yechezkel Landau – rabin, autor al cărții *Noda beYehuda*, oponent al Haskalei, născut la Opatow, Polonia, 8 octombrie 1713. Rabin la Praga (1755). Decedat la Praga, 1793.

Dvora Mosenzon Omer – scriitoare, născută în kibuzul Maoz Haim, 9 octombrie 1932. Premiul Israel, 2006. Decedat la Kfar Mates, Israel, 2013.

Harold Pinter – dramaturg, născut la Londra, 10 octombrie 1930. Premiul Nobel pentru literatură, 2005. Decedat la Londra, 2008. Teatrul londonez de comedie îi poartă numele.

Hannah Arendt – analist politic, născută la Linden, Germania, 14 octombrie 1906, refugiată în SUA, 1941. Decedată la New York, 1975.

Angelica Rozeanu (Adelstein) – campioană mondială de tenis, 1950-1955, născută la București, 15 octombrie 1921. Imigrată în Israel, 1960, decedată la Haifa, 2006.

David Ben-Gurion (Grun) – om politic, născut la Plonsk, Polonia, 16 octombrie 1886, imigrat în Palestina, 1906. Prim-ministru al Israelului, 17 mai 1948 - 26 ianuarie 1954 și 3 noiembrie 1955 - 26 iunie 1963. Decedat 1973, înmormântat la Sde-Boker.

Henri Louis Bergson (Berekson) – filosof, născut la Paris, 18 octombrie 1859. Premiul Nobel pentru literatură, 1927. Decedat la Paris, 1941, umilit de ocupanții nazisti.

Mihail Sebastian (Iosif Mendel Hechter) – scriitor, născut la Brăila, 18 octombrie 1907. Printre scrieri: *De două mii de ani*; *Jurnal 1935-1944*. Decedat la București, 1945.

Benjamin Netanyahu – om politic, născut la Tel Aviv, 21 octombrie 1949. Prim-ministru al Israelului, 18 iunie 1996 - 6 iulie 1999 și 18 decembrie 2012 - 13 iunie 2021.

Levi Eshkol (Shkolnik) – om politic, născut la Oratov, Kiev, 25 octombrie 1895, imigrat în Palestina, 1914. Prim-ministru al Israelului, 21 iunie 1963 - 26 februarie 1969. Decedat în funcție, 26 februarie 1969, Ierusalim.

Martin Gilbert – istoric, născut la Londra, 25 octombrie 1936. Autor a 88 de cărți de istorie, unele de istoria evreilor. Înnobilat cu titlul *Sir*, 1990. Decedat la Londra, 2015.

Yevgheny Maksimovici Primakov (Yona Finkelstein) – arabist și om politic, născut la Kiev, 29 octombrie 1929. Membru al Academiei de Științe a Rusiei. Prim-ministru al Rusiei, 11 septembrie 1998 - 12 mai 1999. Decedat la Moscova, 2015.

Evrei decedați în luna octombrie

Israel Gutman – istoric, născut la Varșovia, 1923, imigrat în Palestina, 1946. Cercetător, Institutul Yad Vashem, 1996-2000. Decedat la Ierusalim, 1 octombrie 2013.

Ladislau Loeb – scriitor și istoric literar, supraviețuitor al Holocaustului, născut la Cluj, 1933, stabilit în Elveția. Decedat la Zürich, 2 octombrie 2021.

Teresa de Avila – teolog maran, născută la Avila, Spania, 1515. Persecutată de Inchiziție pentru practici iudaice. Decedată la Salamanca, 4 octombrie 1582, sanctificată de Biserica Catolică sub numele Santa Teresa de Jesus, 1622.

Otto Fritz Meyerhof – biochimist, născut la Hanovra, Germania, 1884, refugiat în SUA, 1940. Premiul Nobel pentru medicină, 1922. Decedat la Philadelphia, 6 octombrie 1951.

Mordechai Geldman – poet, eseist, critic de artă, născut la München, 1946, imigrat în Israel, 1949. Premiul Bialik, 2010. Decedat la Tel Aviv, 8 octombrie 2021.

Jacques Derrida – filosof, născut la El Biar, Algeria, 1930. Profesor universitar, Paris, autor a circa 40 de cărți de filosofie, literatură, drept. Decedat la Paris, 9 octombrie 2004.

Yehoshua Kenaz (Glass) – scriitor, născut la Petah Tikva, 1937. Premiul Bialik, 1995. Romanul *Infiltrare* e considerat printre primele zece importante din literatura israeliană. Decedat la Petah Tikva, 12 octombrie 2020.

Reuven Rubin (Zelicovici) – pictor, născut la Galați, 1893, imigrat în Palestina, 1923. Premiul Israel, 1973. Ambasador al Israelului în România, 1948-1950. Decedat la Tel Aviv, 13 octombrie 1974.

Leonard (Louis) **Bernstein** – compozitor, dirijor, pianist, născut la Lawrence, Mass., SUA, 1918. Muzică clasică, balet, operă. Decedat la New York, 14 octombrie 1990.

Harold Bloom – critic literar și filosof, născut la New York, 1930. Cărți traduse în 40 de limbi. Decedat la New Haven, Connecticut, 14 octombrie 2019.

Moshe Dayan – general și om politic, născut în kibuzul Deganya Alef, 1915. Ministru israelian al apărării, 5 iunie 1967 - 3 iunie 1974; și de externe, 20 iunie 1977 - 23 octombrie 1979. Decedat la Tel Aviv, 16 octombrie 1981.

Antonio José da Silva o Judeu – dramaturg, născut în Brazilia, 1705, într-o familie de marani readuși apoi forțat la Lisabona. Condamnat de Inchiziție pentru practica religiei iudaice și ars pe rug în Portugalia, 18 octombrie 1739.

Sami Kohen – jurnalist și publicist în iudeo-spaniolă, turcă și engleză, născut la Istanbul, 1928. High Service Award, 2020. Decedat la Istanbul, 18 octombrie 2021.

Yehoshua Blau – filolog, născut la Cluj, 1919, imigrat în Palestina, 1938. Premiul Israel, 1985. Președintele Academiei Limbii Ebraice. Decedat la Ierusalim, 20 octombrie 2020.

Arthur Schnitzler – scriitor, născut la Viena, 1862. Romane în care modernismul se reunește cu lupta împotriva antisemitismului. Decedat la Viena, 21 octombrie 1931.

Yehuda Barkan – actor, regizor, scenarist, producător de filme, născut la Netanya, 1945. 22 de filme, două programe de televiziune. Decedat la Ierusalim, 23 octombrie 2020.

David Fyodorovici Oistrach – violonist, născut la Odessa, 1908. Ordinul Lenin, 1946 și 1966. Decedat la Moscova, 24 octombrie 1974. Asteroidul 42516 a primit numele lui și al fiului său, Igor Oistrach.

Shlomo Goren (Gorenchik) – rabin și general, născut la Zambrow, Polonia, 1917, imigrat în Palestina, 1925. Întemeietor al Rabinatului Militar, 1948. Șef-Rabin al Israelului, 1973-1983. Decedat la Ierusalim, 29 octombrie 1994.

Claude Levi-Strauss – antropolog, printre fondatorii antropologiei moderne, născut la Bruxelles, 1908. Refugiat în SUA, 1940; revenit în Franța, 1948. Decedat la Paris, 30 octombrie 2009.

Aurel Vainer – economist și om politic, născut la Ștefănești, 1932. Președintele FCER, 2005-2020. Ordinul Steaua României. Decedat la București, 31 octombrie 2021.

LUCIAN-ZEEV HERȘCOVICI

Moștenirea lui Brook

Ne-a părăsit o mare personalitate artistică: Peter Brook (născut în

1925, în Marea Britanie, din părinți evrei proveniți de pe pământul Lituaniei). A avea 97 de ani.

L-am descoperit pe Brook prin 1972, grație turneului ce a adus la București, *via* Moscova, spectacolele de la Royal Shakespeare Company. Și *Lear* în care strălucea Paul Scofield era extraordinar. Dar *Vișul unei nopți de vară* era o minune! A surprins, a uluit, a emoționat, a entuziasmat! O scenă goală, un cub alb. Nimic din butaforia romantică a lui Reinhardt. O continuă desfășurare de inventivitate și de gând. Actori distribuiți în duble roluri (ce subliniau simetria între pământeni și lumea miraculos-fantastică). Un dinamism scenic ce anula al patrulea zid. O potențare a mișcării ce devenea acrobatică (desfășurată chiar la trapez) și infirma, parcă, legea gravitației, o forță penetrantă a semnificațiilor cu-vântului și o energie a rostirii fără egal.

Producând însă o mare surpriză, Peter Brook s-a distanțat de această fază atât de impresionantă. S-a simțit fascinat de ideile lui Artaud și de teatrul cruzimii. A teoretizat *spațiul gol*. Și a pășit către un teatru (și) mai experimental – proces cu multe chipuri și multe metamorfoze. A creat la Paris Centrul Internațional de Cercetări Teatrale, la Bouffes du Nord. Cel ce îi dirijase pe John Gielgud și pe Glenda Jackson a înfiripat mereu și mereu trupe multirasiale și multilingvistice, dominate de amatori. A propus neașteptate locuri de joc. A căutat noi forme de comunicare, mereu sub semnul maximei simplități și chiar al ascezei mijloacelor de expresie. A călătorit pe tot globul. A meditat la originile ceremoniale ale teatrului și ale dansului antic grec, japonez, balinez, indian. A încercat o revigorare a rădăcinilor sacre ale teatrului. A forat în esența universal umană a miturilor și a epocilor nemuritoare. Așa a apărut *Orghast* (ce relua figura lui Prometeu, rescrisă de Ted Hughes) și era jucat în greacă, latină, avestană și tenta prin sonorități și transgresia limbajului verbal.

Spectacolul acesta în care Brook l-a avut asistent pe Andrei Șerban ne-a revelat splendoarea Persepolisului în noaptea. A urmat montarea-fluviu *Mahabharata*. Dar și mai apropiate de stilul teatral european, noi modalități de abordare a *Furtunii* (1980), a *Karamazovilor* lui Beckett, a lui *Hamlet* (2000), a operei *Carmen*.

Tot atâtea vieți și inedite aprofundări ale relației artei cu viața, ale actorilor și spectatorilor cu lumea și cu ei înșiși. O generoasă moștenire!

NATALIA STANCU

La moartea Reginei Elisabeta a II-a

Gândul scris

Desenul alăturat, realizat de artista Eleanor Tomlinson cu ocazia jubileului Reginei Elisabeta a II-a a Marii Britanii și Irlandei de Nord, a devenit viral în ziua în care britanicii au aflat că cea care le-a fost regină 70 de ani a murit.

Faptul că milioane de oameni au împărțit această imagine cu regina și ursul Paddington îndepărtându-se, într-o atmosferă caldă și colorată, fiecare având în geantă câte un sandviș cu marmeladă, arată, într-un fel, modul în care Elisabeta a II-a a fost percepută în întreaga lume.

De la vestea morții sale (8 septembrie), președinți și prim-miniștri, membri ai altor familii regale, șefi de instituții internaționale, artiști și personalități din toată lumea, dar mai ales oameni de rând au transmis o omagiu pentru Regina Elisabeta a II-a. Aceste mesaje din comunicatele oficiale sau de aiurea, de pe rețelele de socializare, au exprimat în același timp și ce a însemnat Elisabeta a II-a pentru ei (personalități sau oameni de rând) ori cum a marcat regina istoria ultimelor șapte decenii.

Fosta suverană a fost descrisă în toate aceste mesaje ca fiind echilibrată, responsabilă, onestă și corectă, protectoare, iubitoare și puternică, curajoasă și consecventă cu sine și cu ceilalți, o persoană cu simțul umorului, un om pe care te poți baza, cu un extraordinar simț al datoriei și responsabilității. Liste de acesteia i se pot adăuga încă multe alte calități pe care oamenii le-au văzut în Elisabeta a II-a și este posibil ca fiecare în parte și toți la un loc să aibă dreptate calificând-o așa.

În 8 septembrie, fostul prim-ministru britanic Boris Johnson scria: „Aceasta este cea mai tristă zi a țării noastre, pentru că ea (Elisabeta a II-a – n.r.) a avut puterea unică și simplă de a ne face fericiți. (...) Trecând prim mii și mii de evenimente istorice – mai mari sau mai mici –, ne-a arătat de fiecare dată zâmbetul, căldura și umorul ei; și pentru 70 de ani a împrăștiat această magie în Regat.”

Sute de mii de oameni au stat la rând, uneori zeci de ore, pentru a se reculege câteva secunde în fața sicriului său. O altă imagine devenită

virală a fost cea cu fostul mare fotbalist britanic David Beckham care a așteptat 12 ore să-i poată spune adio reginei sale. Dar la acel rând nu au stat doar mari personalități sau vedete, ci mai ales oameni obișnuiți, din toate clasele sociale, de diferite etnii și religii, cu preocupări, dorințe și puncte de vedere dintre cele mai diverse. Singurul lucru care îi aducea împreună pe toți era moartea unei femei care va rămâne pentru totdeauna în istorie.

Dincolo de aceste mesaje sau gesturi simbolice firești față de o personalitate atât de respectată și iubită, se cade să reflectăm la rolul său în conturarea unui sentiment al apartenenței și al unității în jurul unor valori comune, într-o societate modernizată, cosmopolită și foarte dinamică. Regina Elisabeta a II-a a știut să țină oamenii

aproape și să sprijine construirea unei societăți moderne, formată din oameni veniți din toate colțurile lumii, fără să renunțe la principiile sale despre conservarea valorilor fundamentale britanice.

În 2016, fostul șef-rabin al Marii Britanii, Lord Jonathan Sacks, spunea că Elisabeta a II-a a îmbogățit viețile tuturor prin respectul arătat față de toate religiile. Regina a patronat o serie de organizații, între care și Jewish Leadership Council și Holocaust Memorial Day Trust.

După moartea sa, Ephraim Mirvis, actualul șef-rabin al Marii Britanii, a transmis: „Elisabeta a II-a a prețuit comunitățile evreiești din țările peste care a fost suverană. Ne amintim cu profundă apreciere apropierea sa față de comunitatea evreiască și dedicarea pentru dialogul interreligios și pentru memoria Holocaustului.”

În 8 septembrie britanicii au pierdut un lider pe care știau că se pot baza, pentru că au făcut-o vreme de 70 de ani. Lumea întregă a pierdut însă un punct de sprijin. O legătură puternică, poate ultima de acest fel, cu secolul XX. Absurdul secol XX pe care începem să-l uităm, iar tot ce putem face este să ne străduim să nu-i uităm atrocitățile și în aceeași măsură puțințele personaje istorice care l-au făcut suportabil. Iar Elisabeta a II-a a fost un astfel de personaj.

GEORGE GÎLEA

O redescoperire de proporții: Alfred Popper

Chiar dacă în ultimele decenii s-au făcut eforturi pentru recuperarea unor personalități culturale de origine evreiască, ocultate în perioada comunistă, cercetările ne rezervă în continuare numeroase surprize. Ies la iveală opere remarcabile și personalități care au marcat istoria modernă a României, punându-și uneori amprenta (la modul vizibil cu ochiul liber) pe mediul în care trăim.

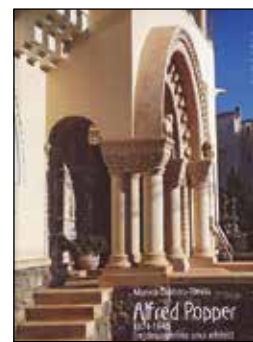
O asemenea cercetare, care a scos din uitare și a pus într-o altă lumină un autentic tezaur arhitectonic, este cartea tinerei cercetătoare Monica Croitoru-Tonciu, intitulată *Alfred Popper, 1874-1946, (re)descoperirea unui arhitect*. Parantezele care sugerează dubla miză a cărții sunt cât se

poate de nimerite: atât de puțin știam astăzi despre acest mare arhitect, încât redescoperirea lui, în lumina unor cercetări de arhivă și de teren, echivalează cu o revelație. Ocultarea de care a avut parte – alături de alți mari arhitecți evrei români, de pildă Jean Monda sau Harry Stern – a fost atât de adâncă, încât, deși trecem zilnic pe lângă lucrările sale reprezentative, a fost practic uitat, inclusiv de cei din breaslă. Și este o mare pierdere, întrucât, prin personalități ca Alfred Popper, cultura arhitecturală românească se poate revendica de la o altă tradiție decât cartierele de „cutii de chibrituri” din perioada comunistă.

Născut la Brașov, într-o familie originară din Silezia, Alfred Popper s-a stabilit la București, după studii de specialitate în Europa Centrală și după o ucenicie în atelierul arhitectului polonez Ziegfried Kofszynski. Chiar în această perioadă de început, Popper a participat la proiectarea unor clădiri reprezentative, cum ar fi Carul

cu Bere și Vila Aron Iacob (de pe actuala stradă Jean-Louis Calderon). Apoi a fost implicat, pe cont propriu, în amenajarea Castelului Peleş și a Palatului Cămineni (unde a semnat interioarele): artistul va avea, de altfel, o relație lungă și fructuoasă cu Casa Regală.

Ca arhitect de sine-stătător, a semnat apoi clădiri rezidențiale și publice reprezentative pentru spațiul public românesc de dinaintea și de după Primul Război Mondial, trecând cu gust și inspirație prin mai multe etape. Monica Croitoru-Tonciu delimitează astfel o fază eclectică, una a inspirației bizantine (și) neoromânești, una modernistă (de o particulară eleganță) și, nu în ultimul rând, o fază de influență

vernaculară. În toate, exegeta a scos la iveală din arhive un tezaur de planșe și desene și, acolo unde a fost posibil, a adăugat fotografii contemporane ale edificiilor.

Și clădirile publice realizate de Alfred Popper marchează un capitol aparte în istoria arhitecturii românești, prin lucrări ca Biserica Amzei, Biserica Anglicană, Geamia Carol I, reconstrucția parțială a Sinagogii leșua Tova din București, amenajarea interioară a noii Gări Regale din Sinaia ș.a. Cartea *Monicăi Croitoru-Tonciu, Alfred Popper, 1874-1946, (re)descoperirea unui arhitect*, excelent concepută, strălucit editată și realizată grafic, face dreptate unuia dintre arhitecții cei mai importanți pe care i-a avut cultura română înainte de cel de Al Doilea Război Mondial.

RĂZVAN VONCU

*Monica Croitoru-Tonciu – *Alfred Popper, 1874-1946, (re)descoperirea unui arhitect*, Editura Simetria, București, 2022.

Prețul unui abonament pe un an este de 30 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreiești din localitatea respectivă. **ABONAȚII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON!** Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9 – 11, cod poștal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achiziționa și prin mandate poștale, la oficiile poștale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI 0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 45 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 95 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 40 de dolari USA.

REALITATEA EVREIASCĂ

REDAȚIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POȘTAL 023986
Tel. / fax: 021-322.75.60

www.jewishfed.ro
realitateevreiasca@gmail.com

Serie nouă a
REVISTEI CULTULUI MOZAIC
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA

Redactori:

dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ

dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
Alexandru MARINESCU
Ileana BUCULEI

Foto: Sandu CĂLȚIA
Secretar de redacție: Emilia HRISTEA
DTP: Gabriel IONESCU

Tiparul executat de
Tipografia TIPOART IDEA STUDIO
București
Tel.: 0723.531.624

Potrivit art. 206 C.P., responsabilitatea juridică pentru conținutul fiecărui text aparține autorului. Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori. Redacția nu primește spre publicare decât articole scrise cu diacritice.

Relații, administrator:
Mihail TUNSOIU, tel. 021-314.96.90
distributie@gmail.com

